

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KATILIM BANKALARINDA
KREDİLENDİRME, MALİYET VE FİYATLAMA:
Örnek Bir Uygulama**

HAZIRLAYAN: AZİZ BATTAL

İSTANBUL 2010

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KATILIM BANKALARINDA
KREDİLENDİRME, MALİYET VE FİYATLAMA:
Örnek Bir Uygulama**

HAZIRLAYAN: AZİZ BATTAL

DANIŞMAN : Yrd. Doc. Dr. RAHMİ DENİZ ÖZBAY

İSTANBUL 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Katılım Bankalarında Kredilendirme, Maliyet ve Fiyatlama: Örnek Bir Uygulama

TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Aziz BATTAL

ANABİLİM DALI : Bankacılık

SAVUNMA TARİHİ : 26.02.2010

JÜRİ ÜYELERİ :

<u>GÖREVİ</u>	<u>ADI SOYADI</u>	<u>İmza</u>
Danışman	Yrd.Doç.Dr.Rahmi Deniz ÖZBAY	
Üye	Doç.Dr.Nadir EROĞLU	
Üye	Yrd.Doç.Dr.Mehmet Emin OKUR	

ÖZET

Dünyada 1970’li yıllardan itibaren şekillenmeye başlayan faizsiz bankacılık kurumsal yapısı Türkiye’de önce 1983’te “özel finans kurumu” adıyla ortaya çıkmış ve 2005 yılından itibaren de katılım bankacılığı adıyla varlığını sürdürmüştür. Bu kurumsal yapı, ürün türü, işlem hacmi ve diğer yönlerden gelişmesini devam ettirmektedir.

Katılım bankacılığının kendisine has uygulama esasları bulunmaktadır. Katılım bankaları fon kullandırım gelirlerinin ortaklık usulüyle dağıtılması esasına göre fon toplamaktadır. Bu durum bilanço varlık ve yükümlülüklerini birbirine bağlamakta, böylece daha sağlam bir yapı oluşturmaktadır. Dış ve iç değişkenleri dikkate alarak, katılım bankası yöneticileri de hem büyümek hem de karlarını maksimize etmek için çalışmaktadır. Bu sebeple maliyet analizi ve fiyatlama katılım bankaları için de büyük önem arz etmeye başlamıştır.

Katılım bankaları maliyet ve performanslarını ölçen reel ve esnek metodlar geliştirmek durumundadır. Bu sayede büyüme ve kârlılık hedeflerini gerçekleştirebileceklerdir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLO LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ	IX

1. BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

1. FAİZSİZ BANKACILIK.....	1
1.1. Faizsiz Bankacılığın Tanımı	3
1.2. Faizsiz Bankaların Nitelikleri	3
1.2.1. Faizsiz Bankacılığın Amaçları	4
1.2.2. Faizsiz Bankaların Ekonomiye Entegrasyonu.....	5
2. FAİZSİZ BANKACILIĞIN GELİŞİMİ	9
2.1. Faizsiz Bankacılığın Dünyadaki Gelişimi	11
2.1.1. Farklı Ülkelerde Faizsiz Bankacılık Uygulamaları	13
2.1.2. Türkiye’de Faizsiz Bankacılığın Gelişimi	17
3. TÜRKİYE’DE FAİZSİZ BANKACILIK: KATILIM BANKACILIĞI	21
3.1. Katılım Bankaları ile İlgili Yasal Çerçeve.....	23
3.2. Katılım Bankalarının İşleyişi	26
3.3. Katılım Bankası – Fon Sahibi İlişkileri.....	27
3.3.1. Özel Cari Hesaplar	28
3.3.1.1. Katılma Hesapları ve Özellikleri	28
3.3.1.2. Katılma Hesaplarına Kâr Dağıtımı	31
3.3.1.3. Birim Değer	32
3.3.1.4. Hesap Değeri	32
3.3.1.5. Birim Hesap Değeri	32

2. BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDA FİNANSMAN METODLARI VE KREDİ UYGULAMALARI

1. KATILIM BANKALARINDA FİNANSMAN METODLARI	34
1.1. Üretim Kredileri	34
1.1.1. Üretim Desteği (Murabaha) Yoluyla Finansman	34
1.1.1.1. Vadeli Satış (Deferred Sale/ Bey-i Müeccel)	35
1.1.1.2. Peşin Ödemeli Satış (Selem veya Selef)	35
1.1.1.3. Satın Alma Emriyle Murabaha Satışı	36
1.1.1.4. Murabaha Yoluyla Dış Ticaretin Finansmanı	36
1.1.2. Kiralama (Leasing) Yoluyla Finansman.....	37
1.1.2.1. Kiralama-Satın Alma (Hire- Purchase)	38
1.1.3. Emek- Sermaye Ortaklığı (Mudaraba) Yoluyla Finansman	38
1.1.4. Kâr- Zarar Ortaklığı (Müşaraka) Yoluyla Finansman.....	39
1.1.4.1. Azalan Kâr-Zarar Ortaklığı (Müşarake-i Mütenakısa) Yoluyla Finansman ..	41
1.2. Üretim Dışı Krediler, İyi Niyetli Borç (Karz-I Hasen)	41
1.3. Diğer Geliştirilmekte Olan Finansman Metodları	42
2. KREDİ UYGULAMALARI	42
2.1. Üretim Desteği (Murabaha)	44
2.2. Kiralama (Leasing).....	45
2.3. Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudaraba)	48
2.4. Kâr- Zarar Ortaklığı (Müşaraka)	49
2.5. Diğer Finansman Metodları	51
2.5.1. Teminat Mektupları	52
2.5.2. Akreditifler	53
2.5.3. Banka Kartları	54
2.5.3.1. ATM Kartı Uygulaması	54
2.5.3.2. Kredi Kartı Uygulaması	55

3. BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDA KREDİ FİYATLAMASI VE MALİYETLENDİRME

1. KREDİ FİYATLAMA KRİTERLERİ VE VE FİYATLAMA YÖNTEMLERİ ..	57
1.1. Fiyatlama Kriterleri	57
1.1.1. Risk Bazlı Fiyatlama ve Teminatlandırma	58
1.1.2. Banka Hedefleri ve Alternatif Yatırım Alanları	60
1.1.3. Kredi Riskinin Fiyatlamaya Etkisi	60
1.1.4 Fiyatlama Yönünden Banka Müşteri İlişkileri	61
1.1.4.1 Seçkin Müşteriler	61
1.1.4.2. Verimli Projeleri Olan Müşteriler	62
1.1.4.3. İlişkileri Yoğun Olan Müşteriler	62
1.2. KREDİ FİYATLAMA YÖNTEMLERİ	62
1.2.1. Maliyet Artı Kâr Fiyatlaması	63
1.2.2. Marjinal Fiyatlandırma	65
1.2.3. Maliyete Dayalı Olmayan Yöntemler	66
2. KREDİ MALİYETİ VE MALİYET YÖNTEMLERİ	67
2.1. Maliyet Faktörleri	69
2.1.1. Dışsal Maliyet Faktörleri	69
2.1.1.1. Devletin Para Politikası ve Araçları	69
2.1.1.2. Ekonomideki Dalgalanmalar ve Kur Riski	76
2.1.1.3 Uluslararası Mali Piyasalar ve Dalgalanmalar	77
2.1.2. İçsel Maliyet Faktörleri	79
2.1.2.1. Öz sermaye ve Likidite Maliyetleri	79
2.1.2.2. Basel Kriterlerine Göre Özsermaye Yeterlilik Rasyosu	80
2.1.2.3 Kredi Riski Maliyetleri	84
2.2. Kredi Maliyetleme Yöntemleri	87
2.2.1. Tarihi Ortalama Maliyet Yöntemi	88
2.2.2. Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemi	89
2.2.3. Stok Maliyet Yöntemi	90
2.2.4. Maliyetleri Gelirlere Denkleme Yöntemi	91
2.2.5. Marjinal Maliyet Yöntemi	92
2.2.6. Maliyet Muhasebesi Sistemine Göre Maliyet Hesaplama Yöntemi	94
2.2.7. Standart Maliyet Hesaplama Yöntemi	95
3. MALİYET FAKTÖRLERİNİN HESAPLANMASI	96
3.1. Kâr Payı Giderleri	96
3.1.1. Katılım Bankası Mevduatının Maliyetinin Hesaplanması	98

3.2. Zorunlu Karşılıklar, (Disponibilite ve Mevduat Munzam Karşılığı)	100
3.3. Kurumlar Vergisi Kanununun Etkileri.....	101
3.4. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	103
3.5. Likidite Bulundurma Zorunluluğu	103
3.5.1 Açık Pozisyon Maliyetinin Hesabı	104

4. BÖLÜM

KATILIM BANKASI TRANSFER FİYATLAMASI: ŞUBELER CARİ ORANI UYGULAMASI ÖRNEĞİ

1. ŞUBELER CARİ ORANI VE FİYATLAMA SİSTEMİ	110
1.1. Katılım Hesaplarının Getirisinin Önceden Belirlenememesi Probleminin Çözümü	110
1.2. Ürünlerin Maliyetlerine Göre Farklılaştırılması.....	110
1.2.1. Sabitlenen Şubeler Cari Kar Payı	111
1.2.2. Havuz Şubeler Cari Kâr Payı	112
1.3. Şubeler Cari Gelir/ Gider Kayıt Sistemi.....	112
1.4. Özel Durumlara İlişkin Uygulamalar	113
2. ŞCO UYGULAMASININ BİLANÇO VE GELİR TABLOSUNA ETKİSİ	114
2.1. Kaynakların /Pasiflerin Analizi	114
2.2. Kullanımların /Aktiflerin Analizi	115
2.3. Kar/ Zarar Tablosu Analizi.....	117
SONUÇ.....	120
KAYNAKÇA.....	123
EKLER.....	130

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüğü (Milyon TL, %)	19
Tablo 2: Bankaların Sektördeki Paylarının Yıllar İtibariyle Seyri (2006, 2007, 2008,%)	19
Tablo 3: Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi	20
Tablo 4: Katılım Bankalarının Kaynak / Kullandırım Oranının Seyri	20
Tablo 5: Sermaye Niteliğine Göre Türkiye’de Kurulan Katılım Bankaları	22
Tablo 6: Katılım Bankaları Şube Sayısı gelişimi 1985-2009	130
Tablo 7: Katılım Bankaları Personel Sayısı Gelişimi 1985-2009	131
Tablo 8: Kar Ve Zarara Katılma Hesaplarının İşleyişine Dair Örnek	132
Tablo 9: Dağıtılması İstenen Kâr Payı Hesabı	98
Tablo 10: Şubeler Cari Kar Oranı	133
Tablo: 11 Hazine Müdürlüğü Parametreleri Bilanço ve Gelir Tablosu	134
Tablo 12: A Şubesi Parametreleri Bilanço Ve Gelir Tablosu	136
Tablo 13: B Şubesi Parametreleri Bilanço Ve Gelir Tablosu	138
Tablo 14: Genel Müdürlük Parametreleri Bilanço Ve Gelir Tablosu	140
Tablo 15: Hazine, A Şubesi, B Şubesi ve Genel Müdürlük Toplamının Parametreleri, Bilanço Ve Gelir Tablosu;	142

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
APKO	Aktif Pasif Komitesi
BIMB	Bank Islam Malaysia Berhad
BDDK	Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurulu
DDKP	Dağıtılması Düşünülen Kar Payı
DJIM	Dow Jones İslami Piyasa Endeksi
ECAI	External Credit Assesment Institutions
ECA	Export Credit Agencies
IMF	Uluslararası Para Fonu
IFC	Uluslar arası Finans Merkezi
IIMM	Islamic Interbank Money Market
IBB	Islamic Bank of Britain
İKB	İslam Kalkınma Bankası
KKDF	Kamu Kaynaklarını Destekleme Fonu
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
SA	Standart Yaklaşım
SSA	Basitleştirilmiş Standart yaklaşım
ŞCO	Şubeler Cari Oranı

GİRİŞ

Zenginleşen dünya ile birlikte sermaye birikimi fazlalaşmış ve finansal aracılık hizmetleri çeşitlenmiş olmakla birlikte yeni arayışlar da devam etmektedir. 1970’li yıllardan itibaren faizsiz esaslara faaliyet gösteren finansal aracı kuruluşlara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır.

Faizsiz bankacılık veya Türkiye özelinde katılım bankacılığı da böyle bir alternatif arayış sonucunda ortaya çıkmıştır. Katılım bankaları, çıkarmış oldukları her bir ürün ve hizmetin İslamî prensiplere uygunluğunun kontrolünü sağlamak üzere danışma kurulları oluşturmuşlardır. Bu arayışın ve iddianın sonucu olarak, mevcut ticari aracılık faaliyet türlerini faizsiz olarak gerçekleştirebilmek üzere bunların faizsiz alternatiflerini ya da yenilerini üretmek ve geliştirmektedirler.

Bu kurumlara konulan isimden de anlaşıldığı üzere, katılım bankaları kâr-zarar ortaklığı prensibine göre fon toplamaktadır. Diğer bir deyişle klasik banka mevduatından farklı olarak mevduat benzeri kaynaklar diyebileceğimiz fonları toplarken alacaklılara karşı ileriye dönük net faiz yükümlülüğü altına girmemekte, sadece güvenilmesini istemekte ve bir “iyi yönetim” taahhüt etmektedir. Bu sebeple, öncelikle toplanan fonlar bir havuz oluşturmaktadır. Plasman veya kredilendirme işlemleri bu havuzdan yapılmakta ve vade sonunda yine bu havuzlara getirileri ile birlikte aktarılmaktadır.

Plasman veya kredilendirme işlemini de faizsiz olarak gerçekleştiren katılım bankaları buna uygun ürünler geliştirmişlerdir. Üretim desteği, kâr-zarar ortaklığı ve kiralama gibi temel başlıklar halinde verilen hizmet ve ürünlerle bankalardan ayrılmıştır. Diğer taraftan, gayrinakdi aracılık faaliyeti olan akreditif, teminat mektubu ve kredi kartı gibi ürünlerde ise işlemin faizsiz yapılması sağlanarak ürünler katılım bankacılığına uygun hale getirilmiştir.

Katılım bankaları kâr saikiyle hareket etmekle birlikte, getirisi daha yüksek olacak ürünler yerine, yapısı gereği faizsiz esaslara göre geliştirilmiş ürünlerle kâr elde etmeye çalışmaktadır. Bu durum söz konusu kurumların daha büyük fırsatları değerlendirmesine engel durumundadır. Mesela gecelik faizlerin % 2000'lere ulaştığı dönemlerde bile spekülatif hareket etmemekte, kaynaklarına aynı getiriye vermeye devam ederken, plasmanlarını olabildiğince dengeli olarak dağıtmaya devam etmektedir. Katılım bankalarının kendi iradeleri ile tercih ettikleri bu durum; ekonomik

dalgalanmaları önleyici ve azaltıcı etki göstermekle birlikte getirileri dikkate alındığında kârlılıklarının ve büyümelerinin önünde de engel oluşturmaktadır.

Topladıkları mevduata faiz vaad eden klasik mevduat bankalarının kredi maliyetinin büyük kısmı mevduat faiz giderlerinden oluşmakta, makroekonomik dalgalanmalar ve gelişmeler mevduat yapısını doğrudan etkilemektedir. Maliyet yapısı değişen banka buna uygun hareket edebilmek için kredi fiyatlarını değiştirmekte ve kâr maksimizasyonu hedeflemektedir. Ancak katılım bankalarında durum daha farklı gelişmektedir. Reel sektörün ve ticari hayatın devamlılığı esasına göre hareket etmekte olup, kârlılık hedefi ve fiyatlandırmada, kullanılan fonlar veya kredilerin fiyatlaması etkin olmakta, bu ise fonlara dağıtılacak kâr paylarını belirlemektedir. Diğer bir ifade ile birincisinde kredi mevduatın bir fonksiyonu iken ikincisinde fonlar kredinin bir fonksiyonu haline gelmektedir.

Diğer taraftan katılım bankaları tüm ekonomik verileri de değerlendirerek hareket etmek durumundadır. Fon ve kredi müşterilerinin segmentasyonundan, piyasa koşulları, banka regulasyonları ve makroekonomik göstergelere kadar tüm değişkenleri dikkate alarak fiyatlama yapmak durumundadır. Bu hassas dengenin bir ucunda düşük kredi fiyatlamasında mevduat müşterisini ve tabanını kaybetmek, yüksek kredi fiyatlaması durumunda ise plasman yapamamak tehlikesi yer almaktadır. Her iki durum da aktif yapısında erimeye, pazar ve kâr kaybına sebep olacaktır.

Bu sebeple bankalarda olduğu gibi katılım bankası üst düzey yöneticilerinin de her hafta yapmak durumunda oldukları Aktif Pasif Komite Toplantısı çok büyük önem arz etmektedir. Katılım bankası üst yönetiminin ekonomik göstergeleri yorumlayarak kredi fiyatlaması başta olmak üzere aktiflerini doğru yapılandırması ve zamanında değişikliklere gidebilmesi büyümesini ve kârlılığını arttırmaktadır.¹

Dünyada 1970'li yıllarda Türkiye'de ise daha 1982 yılından itibaren faaliyetlerine başlayan faizsiz bankacılık uygulamaları, geçen kısa süreye rağmen çok hızlı büyümekte ve gelişmektedir.

---

1 WARDE İbrahim, **Revitalization of Islamic Profit and loss Sharing**, *Third Harvard University Forum on Islamic Finance*, Cambridge: Harvard University, Oct 1, 1999.

1. BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

Katılım bankalarının tanımı, amacı ve ekonomiye entegrasyonu ile işleyiş şekli değerlendirilecektir. Ancak Türkiye özelinde önce özel finans kurumları sonrasında katılım bankacılığı ismi verilen tez konumuz kurumlar dünyada faizsiz bankacılık olarak bilinmektedir. Türkiye'ye göre çok daha gelişmiş ve farklı olan sözkonusu tanımlama ve uygulamaları anlatırken faizsiz bankacılık ifadesi kullanılmış, Türkiye özelinde katılım bankası olarak ifade edilmiştir.

1. FAİZSİZ BANKACILIK

Kurumsal açıdan finansal hizmetler sektöründe son 30 yıl içinde önemli değişimler ve çeşitlenmeler gerçekleşmiştir. Birçok yeni finansal kurum ve bunlara paralel olarak finansal ürün ve hizmetler ortaya çıkmış ve finansal aracılık faaliyetleri hız kazanmıştır. Özellikle Müslüman ülkelerde ve Müslümanlarda görülen refah ve zenginleşme ile birlikte bankacılık sistemine alternatif arayışları hız kazanmış ve faizsiz ürün ve hizmet sunan bankalar ortaya çıkmıştır.

Söz konusu kurumlar uluslararası literatürde İslami Bankacılık (Islamic Banking) veya alt türevi gibi değerlendirilen Faizsiz Bankacılık (Interest-Free Banking),

Kâr-Zarar Katılım Bankacılığı (Profit-Loss Sharing Banking), Finans Kurumu (Finance House) şeklinde adlandırılmıştır.²

Temel işlevi, faizsiz hizmet ve ürünlerle finansal aracılık yapmak olan faizsiz bankalar Türkiye uygulamasında farklı yorumlar neticesinde önce “Özel Finans Kurumları” olarak adlandırılmış, 2005 yılından itibaren “Katılım Bankası”na dönüştürülerek isim değişikliğine gidilmiştir.

İslama göre faizin yasaklanmasının temelinde herhangi bir teori yoktur, faiz Allah tarafından yasaklanmıştır. Günümüzde faiz yasağının uygulanması ile ilgili yaşama uygun akılcı açıklamalar, ilim adamları tarafından Kuran, hadis ve sünnet kaynaklarına dayanarak yapılmaya çalışılmaktadır.

İslama göre para bir mübadele vasıtası ve kıymet ölçüsüdür. Ancak para bizatihi ticaret metaı olarak kabul edilemez, kendi kendine artmaz ve gelir (faiz) getiremez. Piyasa şartlarının getirdiği elde olmayan dalgalanmalar dışında paranın değerinin değişmemesi ve herhangi bir ağırlık ölçüsü gibi onun da değerinin korunması gerekir.³ Çünkü o sadece bir ölçüdür ve mallar ona nispet edilir.⁴

İslami bankacılığın gelişimi, paranın, ekonominin büyümesi ve toplumun menfaati için kullanılması esası üzerine gerçekleşmektedir. Faizsiz bankacılık sistemi

---

2 Katılım bankacılığı ifadesi; İslami bankaların kuruluşundaki temel prensip olan kâr-zarara katılım esasına göre fon toplama fonksiyonu nedeniyle daha uygun bir ifade olarak görülmüştür. Ancak İslami bankacılık ifadesinin daha geniş bir anlamı olup, İslam hukuku penceresinden bakan bir teorik altyapı ile oraya atılmış, genellikle devletler eliyle kurulan ve halkın refahı ve islami değerler için hareket eden kâr saikini arka planda bırakan kurumlar için bu isim verilmiştir. İslam Kalkınma Bankası gibi. Katılım bankacılığı esasları İslam hukuku ile de ilgili olmakla birlikte, sadece kavramsal düzeyde açıklamalar yapılacaktır. Bu nedenle daha ziyade amaçları ve moral değerleri ifade ederken İslami bankacılık ifadesinin kullanılmasına dikkat edilmiştir.

3 İsmail Özsoy, **Özel Finans Kurumları**, İstanbul: Asya Finans Kültür Yayınları, 1997, s. 90.

4 Bu bağlamda konumuz ile direkt ilgisi olmamakla birlikte kâr payı ve faiz arasındaki farklılığı izah etmemiz gerekmektedir.

Kâr, bir üretim içinde, emeğin eşliğindeki sermayenin, paradan mala, maldan tekrar para veya başka bir hâle evrilip çevrilmesi, kısacası bir mübadele süreci içinde işletilmesi sonucu, mevcut iktisâdi varlıklarda toplum adına meydana getirilen pozitif değer açısından emek ile sermayenin aldığı payıdır. Kârda bu üretim sürecinin, yani girişimin zararlı sonuçlanması halinde negatif olan ve dolaylı da olsa bütün toplumun etkilendiği bu sonuçtan sermaye sahibi doğrudan etkilenir. Başka bir ifadeyle kâr, toplumla birlikte ve ona bir katkıda bulunulması şartıyla elde edilen artı gelirdir.

Faiz ise, bütün riskleri direkt olarak borçluya, dolaylı olarak da topluma yansıyan, üretim süreci içindeki borç sermayenin, borçlunun zimmetine geçtiği şekliyle mahiyet değiştirmeden getirdiği artı gelirdir. Faizde, kârın aksine ne bir alım-satım ne de paranın bir halden başka bir hale (paradan mala, maldan tekrar paraya veya başka bir mala) çevrilmesi vardır. Ödünç alan kişinin zimmetinde borç olarak karar kılan para vade sonunda, üzerinde anlaşılan şartlara göre, ister borcun cinsinden ister başka cinsten bir fazlalıkla, aynen geri döner. Faizde sermaye sahibi vade sonunda anaparasıyla birlikte ne kadar faiz edeceğini bilir ve bu miktar artık onun kazanılmış hakkı haline gelir.

Faiz ile kâr arasındaki temel farklardan birisi, faizin doğmamış ve ortada olmayan bir gelirin paylaşımı; kârın ise doğmuş, varlığı kesin olarak ortaya çıkmış ve miktarı tam olarak bilinen gelirin paylaşımıdır.

aktif esaslı bir finans sistemidir. Yani, para yatırıma dönüştürülecekse bu, maddi malların fiziki mülkiyetinin el değiştirmesi yoluyla gerçekleşmektedir.⁵

1.1. Faizsiz Bankacılığın Tanımı

Ekonomi literatürüne faizsiz bankacılık, İslam bankacılığı ve son olarak Türkiye’de Katılım Bankacılığı olarak girmiş olan genel anlamda İslami bankacılık olarak nitelendirilen organizasyonlar ‘İslam’ın koyduğu ve teyit ettiği prensipler çerçevesinde banka işletmeciliği yapmak’ şeklinde tanımlanabilir.⁶

İslami ölçülere göre finansman organizasyonu sağlanırken tek yasak olan unsur faiz değildir. Bu nedenle bir bankanın faizsiz işlem yapması tek başına İslami banka olması sonucunu doğurmamaktadır. Özetle her İslam bankasının faizsiz banka olabileceği ancak her faizsiz bankanın İslam bankası olamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.⁷

Faizsiz banka ile ilgili diğer bir tanımlama şöyledir; tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında kredileşmeyi düzenleyen, hisse senetlerine likidite kazandırarak destekleyen ve özel-tüzel kişilerin muhasebe, muamele, avukatlık hizmetleri, tanıtma, kefalet vs. gibi genel hizmetlerini yapan, kar amacı gütmeyen kuruluşlardır.⁸ Bu tanımlamada faizsiz bankaların vakıf statüsünde veya kâr amacı gütmeyen diğer tüzel kuruluşlar olarak kurulması gerektiği vurgulanmaktadır.

1.2. Faizsiz Bankaların Nitelikleri

Son üç asırda Müslüman toplumlar batı karşısında sosyo-ekonomik çözümlere maruz kalmış, Avrupa’da ortaya çıkan bankacılık sisteminin aynen kopya edilmesine yol açmıştır. Batı toplumlarının ekonomik kalkınmasında önemli rol oynayan bankalar faize duyarlı toplumlarda uygun sosyo-ekonomik zemini bulamadıkları için aynı yararı gösterememiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bankaların ekonomideki işlev ve önemini kavramış olan Prof. Dr. Ahmet en-Neccar gibi bazı Müslüman iktisatçılar, faiz esası

---

5 Mehmet Emin Özcan ve Temel Hazıroğlu, **Bankacılıkta Yeni bir Boyut Katılım Bankacılığı ve Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000, s. 192

6 Cihangir Akın, **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 1986, s. 110.

7 Akın, a.g.e., s. 118.

8 Ahmet Battal, **Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999, s. 3.

yerine mudaraba (emek sermaye ortaklığı) esasına göre bir çeşit risk sermayesi gibi çalışacak yeni bir bankacılık modeli ortaya koydular.⁹

Faizsiz banka, çeşitli bankacılık fonksiyonlarını faizsiz olarak yerine getiren bankadır. Faizsiz bankalar, fon toplama ve tahsisini ortaklık bazında yerine getiren kuruluşlardır. Prensipleri ortaklık olduğu için de önceden miktarı belirli olan sabit bir faiz yerine, ancak faaliyet sonucu miktarı kesin olarak belli olabilen kâr ve zarardan pay alırlar ve ortaklarına dağıtırlar.

Faizsiz bankacılıkta para sahibi “Rab Al Maal”, işletici “Mudarib”dir. Mudarib (işleten), daha önce belirlenmiş kurallara göre kazancını sağlar. Zarar halinde, “Rab Al Maal” (para sahibi) etkilenmiş olur; mudaribe gelince, bu işleten, gösterdiği gayret ve çalışmaların bedelini kaybetmiş olur. Tabii ki, mudaribin dikkatsizliğinden ileri gelen veya taraflar arasındaki anlaşmanın hükümlerine riayet edilmemesinden doğan zararlar mudaribe aittir.¹⁰ İslam’a uygun bir iş yapısı ortaya koyan bu sisteme mudaraba denilmektedir. Günümüzde İslam dünyası bünyesinde, mudaraba modeli ile organize edilmiş ve şeriat prensiplerine dayanan kuruluşlar belirlediği görülmektedir. Faizsiz bankacılık sistemi, inananlara kaynaklarını yatırmak ve mali hizmetlerden yararlanmak imkanını helal biçimde veren, yasak olan faizi dikkate almayan bir sistemdir.

Bu sistem, kazanç sağlayanların zararları da gerektiğinde yüklenmesi gerekir ilkesinden hareketle işletmenin mali risklerine katılma kavramından yararlanmaktadır. Bu mali kuruluşların yatırımları, hiçbir şekilde spekülatif olmamakta, bu husus, dikkatli bir yatırım politikası, risklerin dağıtımı ve tedbirli idare metotları ile sağlamlaştırılmaktadır.

Günümüzde İslâmi finans kuruluşlarının para kullandırma yöntemlerini şöyle sıralayabiliriz: Mudaraba, Müşareke, Azalan Müşareke, Murabaha, İcare, Kiralama-Satın alma, Vadeli Satış, Akreditif, Döviz Alım-Satımı, Uluslararası Piyasalarda Mal Alım-Satımı ve Acil Destek Fonudur.

1.2.1. Faizsiz Bankacılığın Amaçları

Faizsiz bankalara, finansman ve yatırım çalışmalarının ekonomik ve sosyal gereklerinin karşılanması ve boşlukların doldurulmasında önemli görevler düşmektedir.

⁹ Servet Bayındır, **İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005, ss. 28-30.

¹⁰ Sabahattin Zaim, **Türkiye'nin Yirmibirinci Yüzyılı**, İstanbul: İşaret Yayınları, 2005, ss. 119-163.

Bu bağlamda, faizsiz banka hizmetlerinin yaygınlaştırılması yoluyla banka sektörü ile olan ilişkilerin çerçevesini genişletmek, finansal araçları kendi prensiplerine uygun hale getirmek üzere iyileştirmek, ve çeşitli fonların karşılanmasını sağlamak durumundadır.¹¹

Diğer taraftan kâr saiki ticari işletmeyi ayakta tutup, büyütecek en önemli amaç olmakla birlikte bu kurumlarda asli amaç olmaktan çıkmıştır. Kâr fırsatlarını değerlendirirken yüklediği sosyo-ekonomik sorumluluklarına ve ilkelerine gölge düşürmeden hareket etmelidir.

Sosyal hayatta eşitlik ve adil gelir dağılımını netice vereceği için yasaklanan faizin alternatifini sunarak kapitalist sistem içinde ayrı bir model geliştirmeye çalışmak en temel amaç olsa gerektir.¹²

Diğer taraftan faizsiz bankacılığın amaçları sosyal, ekonomik ve hatta siyasi yönleri olan bir yelpazede incelenebilir. Bu organizasyonlar oluşturulurken en çok üzerinde durulan konu, sosyal adaleti sağlayacak şekilde gelir dağılımını düzeltmeyi hedefleyen sosyoekonomik hedeflerdir.

1.2.2. Faizsiz Bankaların Ekonomiye Entegrasyonu

Faizsiz bankaların faize dayalı bir ekonomiye entegre olarak misyonlarını yerine getirip getiremeyecekleri tartışma konusu olmuştur.¹³ Birinci durumda; İslam ekonomik doktrini sosyal ve siyasal doktrinlerden ayrı düşünülmemeyeceği, bu sebeple İslam'ın hayatın tümünü düzenleyen genel kalıbı çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmesi gerektiğini belirtmekte, aksi halde (faizin devam ettiği veya yasağa bağlanmadığı) bir ekonomide sermayedarların faizsiz bankacılık aracılığı ile özel menfaatleri uğruna toplumun geniş menfaatlerini tehlikeye düşürdükleri öne sürülmektedir.

İkinci halde ise söz konusu kurumların her türlü şart altında işleyebilecek bağımsız faizsiz bankalar olabileceği öngörülmektedir. Bu halde kapitalizmin özü ve

---

11 Ahmet Ertürk, *Tarihsel ve Toplumsal Bir Perspektiften Türkiye'de Faizsiz Finans Tecrübesi*, Türkiye,de Özel Finans Kurumları ve Uygulama, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000, s. 139.

12 Akın, **a.g.e.**, s. 115, Mohammad Ubaidullah, **Islamic Financial Services**, Jeddah: King Abdulaziz University Unpublished Doctorate Thesis, 2005, ss. 23-25.

Zengin ile fakir arasındaki gelir dengesizliğini azaltan ve gelir grupları arasındaki çatışmayı gideren İslam hukukundaki zekat müessesesi dikkate alınmaz ise faiz yasağının tek başına geri dağılımında eşitlik sağlamakta yetersiz kalacağı söylenebilir. Faiz yasağı ve zekat İslam hukukunda birlikte ele alınan ve sosyal hayatın düzeni için esas kabul edilen unsurlardır.

13 Akın, **a.g.e.**, s. 107.

kurumlarıyla, hakimiyetini sürdürdüğü bir ortamda geleneksel bankalarla yan yana yaşaması demektir. Bu durumda ise faizsiz bankacılığın faaliyet alanı daralmakta, kendisinden beklenen sosyo-ekonomik faydaları mükemmel şekilde yerine getirmesi ve sosyal hayatta kendisinden beklenen gelir adaleti ve refahın yayılması işlevlerini engelleyici niteliktedir. Zira burada sosyal şartlar ve ekonomik çevre belirleyici olup, olumlu yönde bir himaye veya yardım da söz konusu değildir.¹⁴

Bu hususta en çarpıcı örnek Malezya'da kurulu olan faizsiz bankalar ve devletin İslami finansman metodları ile ilgili bu sektörü geliştirmek üzere yapmış olduğu kanun ve uygulamalardır.

Gerçekte de, küreselleşen dünyada faaliyet göstermekte olan faizsiz bankalar organizasyonlarını genişletmek ve büyümek için her halükarda buldukları/ bulacakları ekonomik altyapıya adapte olmaktadır. Geleneksel finans sisteminde para bizi mal olarak işlem görmekte ve getirisinin miktarı yatırımın vadesine bağlanmaktadır.

Öte yandan faizsiz bankacılığın gelişimi, paranın ekonominin büyümesi ve toplumun menfaati için kullanılması esasları üzerinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle faizsiz bankacılık aktif esaslı bir finans sistemidir. Para yatırıma dönüştürülecekse bu, maddi malların fiziki mülkiyetlerini elde etmek yolu ile yapılmalı, gelir de bu maddi aktiflerin kullanımından sağlanmalıdır.

“Faizsiz bankacılık” kavramı ilk defa ortaya atıldığında, finans çevreleri meseleye gerçekleşmesi zor bir hayal olarak bakıyorlardı. Ancak son yıllarda finans sektörüne ilişkin öngörülerde birtakım değişiklikler hissediliyor. Geleneksel bankacılık, artan sayıda insan tarafından demoralize edilmiş olarak görülüyor. Artık insanlar sosyal yapıya zarar verecek ve yasalara aykırı olmasa bile, ahlak dışı uğraş alanı olan firmalara destek veren banka ve finans kuruluşlarına kaynaklarını teslim etmekte tereddüt ediyorlar. Faizsiz finans kuruluşlarının gelişmesinde bu çok önemli bir faktör olarak dikkat çekiyor.

Faizsiz finansal ürün ve hizmet sunan kurumların oluşumu ve gelişimi dünyada yeni bir gereksinimin sonucu olarak görülüyor. Bu süreçte; Citicorp, Goldman Sachs, HSBC, Morgan Stanley, Standard Chartered, Banque National de Paris, ABN Ambro,

---

¹⁴ Akın, a.g.e., s. 109.

Bank of America, Key Global, Sociate Generale gibi kurumlar söz konusu sektörde faaliyete başladılar. Günümüzde ise Commerzbank gibi Alman bankalarının da faizsiz bankacılık ürünleri sunma konusunda atılım gerçekleştirdiği ve hatta Müslüman nüfusa sahip her ülkede faizsiz finansal ürünlere karşı bir eğilim olduğu görülüyor. Zaten, “murabaha” (maliyet artı finansman) ve “icara” (leasing) gibi uygulamaların uluslararası bankacılık jargonunda kendine yer bulabilmesi, bu gelişmelerin önemli bir göstergesi sayılıyor.

Bugün, sadece Müslüman ülkelerin sermayesi ile kurulmuş İslam Kalkınma Bankası ve diğer faizsiz finans kurumları dışında, dünyanın en büyük bankalarının da pay almaya çalıştığı 500 milyar Doları aşan bir pasta söz konusudur.¹⁵ Citibank, HSBC, ANZ gibi dev bankalar sistemle çok yakından ilgilenmekte ve daha fazla pay almaya çalışmaktadırlar. 2001’de HSBC’nin yapılandığı İslami işlemlerin büyüklüğü 1.75 milyar Dolardır ve banka aynı yıl ilk “İslami Varlığa Dayalı Sekuritizasyon” işlemini gerçekleştirmiştir. Ortadoğu ve Pakistan, Malezya, Bangladeş gibi ülkelerde sahip olduğu iştirakler ve yaygın şube ağı, bankanın bu alandaki know-how’ının her geçen gün artmasını sağlamaktadır.

Dünyanın 125. büyük bankacılık grubu ANZ, 1980’den beri İslami bankacılık işlemleri gerçekleştirmektedir. ANZ, Pakistan bankacılık sisteminin faizli bankacılıktan faizsiz bankacılık sistemine geçişinde de rol almıştır ve bugün ülkedeki tüm bankalar, bankanın hazırladığı mevzuat ve dökümantasyonu kullanmaktadır.

Dünya Bankası Grubu, özellikle IMF ve IFC, Basel Komitesi ve Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi, giderek artan bir şekilde faizsiz finansal ürün ve hizmet sektörüyle ilgilenmeye başladı. Ayrıca söz konusu kurumlar sektörün gözetim ve denetimine, muhasebe standartlarına ve ürün geliştirme sürecine önemli katkılar sağlıyorlar. Bu kurumlar İslam Kalkınma Bankası, İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI), Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu ve Labuan Off-shore Finansal Hizmetler Kurumu ile yakın bir iş birliği çerçevesinde çalışıyorlar.

İran ve Sudan’da IMF ile yürütülen Yakın İzleme Programları çerçevesinde 1999 yılında iki faizsiz finansal ürün ve hizmet enstrümanı olan “müşareke sertifikaları” geliştirildi. Bu sertifikalar sektörün likidite dengesini sağlamada önemli fonksiyon

¹⁵ Sabahattin Zaim, *Sabahattin Zaim Bir Ömrün Hikayesi*, İstanbul, İşaret Yayınları, 2008, s. 583.

gördü. Ayrıca merkez bankaları likidite düzeyindeki gelişmelere bağlı olarak döviz ve fiyatları kontrol etmek amacıyla müdahale etti. Dünya Bankası'nın özel sektörü fonlayan bir kurumu olan IFC, 1997 yılında Pakistan'da mudarabaya dayalı bir dizi leasing işlemi yaptı. Ayrıca aynı kurum ANZ Investment Bank uluslararası mudaraba konsorsiyumunu gerçekleştirdi. Bu gelişmeler global faizsiz finansal ürün ve hizmet sektörünün global çerçevede büyüme eğiliminde olduğunu, piyasa boyutu, ürün çeşitliliği, aktif yönetimi ve etik değerler gibi alanlarda da önemli katkılar sağladığını ortaya koyuyor.

Sektörün coğrafik bazda genişlemesi, özellikle son yıllarda Körfez'de, Malezya'da ve Endonezya'da kurulan yeni kurumlar yoluyla olmaktadır. ABD, İngiltere, İsviçre, Almanya, Lüksembourg, Kanada ve daha birçok batı ülkesinde de var olan İslami nüfus dolayısıyla faizsiz bankacılığa olan talebin ve bu alandaki ürün ve hizmetlerin arttığını görmek mümkün. Faizsiz bankacılık, Güney Afrika, Rusya, Ortadoğu, Güneydoğu Asya ve Avrupa'da ticari ve yatırım bankacılığı ürünlerini sunarken, Avustralya, Amerika, İngiltere ve Almanya'da ise hisse senedi ve yatırım fonları aracılığı faaliyetlerinde yoğunlaşmış olarak görülüyor. Ayrıca global ölçüde ticaretin finansmanı ve özellikle Kanada, son yıllarda ise İngiltere'de, konut finansmanının yoğunluk kazanması, sektörün global çerçevede giderek derinlik kazandığını gösteriyor. Coğrafi ve kurumsal bazda faizsiz işlem ve hizmetlerin artması, bir çok nedene bağlı olarak değişmektedir.

Bugün dünyada faizsiz veya bazı ülkelerde adlandırıldığı şekli ile İslam bankacılığının yönettiği fonların toplamı 500 milyar Dolar civarında tahmin ediliyor. Müşteri kitlesi de sadece çoğunluğunu İslam dinine mensup insanların oluşturduğu ülkeler değil, Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerine yayılmış durumdadır.¹⁶

Faizsiz bankacılık alanında bu potansiyeli gören dünyanın önde gelen grupları şimdiden bu piyasadan pay almaya yönelik çalışmalarını arttırmış durumdadır. Bu anlamda ilk olarak Dow Jones İslami Piyasa endeksi (DJIM) 31 Aralık 1995 tarihinde 1000 taban göstergesi ile faaliyete geçti. Bununla ilgili olarak yedi indeks daha var. Bunlar teknoloji, ekstra likidite, Avrupa, Amerikan, Kanada, İngiltere ve Asya Pasifik indeksleridir. Aslında bu indeksler İslam dünyasının dışındaki yatırımcılar için çok

---

16 Faizsiz bankacılığın Global Sistemdeki Payı Giderek Artıyor, **Dünyada ve Türkiye de Faizsiz Bankacılık**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul: 2005. s. 37.

büyük yararlar içeriyor. Etik olmayan endüstrileri dışarıda bırakarak, diğer indekslerle pek çok açıdan birbirine çok benziyor” deniliyor.

Financial Times’ta çıkan 23 Ocak 2002 tarihli bir haber de yukarıdaki gelişmelere ışık tutması bakımından önem arz ediyor. Haberde, artık İngiltere’de yaşayan 3 milyon Müslüman dinî kurallara uygun pek çok kişisel finans ürünlerine erişebilecekleri belirtilmektedir. iHilal adlı faizsiz finans şirketi, İngiltere’de bir web sitesi kurmayı planlıyor. iHilal Accenture ve Rasmala Islamic Finance’in bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış, Deutsche Bank tarafından desteklenen Dubai merkezli bir firmadır.

Bu şekilde ortaya konan bankacılık ürünleri bağımsız danışmanlar tarafından verilen danışmanlık hizmeti eşliğinde www.ihilal.com adresinde açıklanmaktadır. Dini kurallara göre yatırımcılar borç tutamıyor ve faiz geliri elde edememektedir. Fakat kabul edilen değerlere göre yüzde otuzdan daha az borç/hisse senedi rasyosuna sahip ve yüzde 5’ten az geliri faizden elde edilen şirketlere yatırım yapmaya izin verilmektedir.

2. FAİZSİZ BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

Faizsiz finansal ürün ve hizmet sunma fikri ve teşebbüsü tarihî olarak oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Sosyo-kültürel yapı ve özellikler, ekonomik argümanlar ve ticari ilişkilerin bir kısmında bu tür bir finansal ilişkinin gerekli olması birçok toplumda faizsiz finansal ürün ve hizmet sunan kurumların gelişmesine sebep olmuştur.

Bankacılık tarihini yazanlar, ilk bankacılık işlemlerinin yaklaşık üç bin yıl önce tapınaklarda başladığını söylemektedir. Çünkü tapınaklar hem iyi örgütlenmişti hem de dinine bağlı kişiler güvenilir insanlar olarak kabul ediliyordu. Tarih boyunca tüm semavi dinler toplumda ekonomik ve sosyal dengeleri bozduğu ve adaletsizliğe yol açtığı gerekçesiyle faizi hoş görmemişlerdir. Bu nedenle özellikle Müslüman toplumlarda günümüzdeki bankaların fonksiyonlarını kısmen gören banka benzeri faizsiz esasta faaliyet gösteren finans kuruluşlarına 7. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır.¹⁷

Modern faizsiz bankaları yüzyıllar süren bir değişimin son halkası olarak görmemiz gerekir. Gerçekten de eğer faizsiz banka uygulamaları ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktıysa İslam toplumlarının hemen hemen 1400 yıl boyunca

---

¹⁷ Özcan ve Haziroğlu, a.g.e., s. 192.

bankalar olmadan ekonomik yaşamlarını nasıl düzenledikleri sorusu ile karşılaşmamız kaçınılmazdır.¹⁸

Modern anlamda faizsiz bankacılığın dünyada ilk uygulaması Mısır'da Mit Ghamr kasabasında 1963 yılında uygulanmıştır. Dr. Ahmet Neccar'ın girişimleriyle daha çok risk sermayesi mantığı ile kurulmuş olan ilk faizsiz bankalar, Alman ekonomi tarihinde görülen toplumsal kalkınma bankacılığı prensiplerinden etkilenmiş ve İslami bir model oluşturmuştur. 1967 yılında 9 banka tarafından uygulanabilir hale getirilen sistem temelde bankanın ödemeyi direkt satıcıya yapması ve bankanın, mevduat sahiplerinin tasarruflarından oluşan yükümlülüklerinin bir kısmı ile krediyi kullanan tacirin riskini paylaşması sistemlerine dayanıyordu. 1971 yılında kurulan Nasır Sosyal Bankası ise faizsiz ticari bankacılık yaptığını iddia etmiş ve İslamî kuralları referans aldığını belirtmiştir. Neticede ilk faizsiz bankacılık modeli, hem bankacılığı hem de ticari ortaklığı bir arada hayata geçirmiştir. Yüzyılın başından itibaren başlayan ferdi modeller, organize ve çağdaş metotlarla ilk defa Suudi kralı Faysal döneminde hayata geçirilmiştir. Asya ve Afrika kalkınma bankalarının kuruluşuna paralel olarak Cidde'de kurulan (20 Ekim 1975) İslam Kalkınma Bankası'nın İslam ülkelerindeki kamusal projelere yaptığı malî katkılar çok önemli boyutlarda olmuştur.¹⁹

İslam dünyasında faizin yasaklandığı ve bu yasağın büyük ölçüde uygulandığı çağlarda, müslümanların ekonomik yaşamlarında Para Vakıfları ile İslami İş ortaklıklarının büyük ölçüde banka işlevi gördükleri bir gerçektir. Bu iki kurumdan İslami iş ortaklıkları ile modern faizsiz bankalar arasında çok önemli bağlar bulunmaktadır. Söz konusu ortaklık sistemi 10. yüzyıldan itibaren Avrupa tarafından da benimsenmiş ve 'commenta' adıyla uygulanmıştır.²⁰ İşte bu bağlar nedeniyle modern faizsiz bankalarının uzun bir yapısal gelişim ve değişimin son halkasını oluşturdukları ve kökenlerinin klasik mudaraba (kâr-zarar ortaklığı) ortaklığına dayandığı ileri sürülmektedir.²¹

---

18 Battal, **a.g.e.**, 1999. ss. 18-19.

19 Akın, **a.g.e.**, s. 53.

20 Battal, **a.g.e.**, 1999 ss. 18-19.

21 Ufuk Uyan, Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık ve Uygulamaları, Geleneksel Finans Sempozyumu, İstanbul: 27-28 Mayıs 2004, s. 416, http://bsy.marmara.edu.tr/TR/sempozyum_bildirileri/UFUK%20UYAN_415-421_.pdf

İslam devletlerinde ‘kredi avansları veya mevduat oluşturma’ işlemine uygulamada hiçbir şekilde müsaade edilmemiştir. Bankerler bizatihi aracı değil, tacir olduklarından mudarebe esasına göre para toplamışlar ve yatırımlara girmişler, yeri geldiğinde devlete faizsiz borç vermişlerdir. Tüm bu mali işlemler gerek devlet yetkililerince gerekse halk tarafından titiz bir şekilde izlenmiş ve kontrol edilmiştir.²²

Ancak mali işlemlerden büyük servetler edinen ve pratik mekanizmada uzmanlaşanlar genellikle Yahudiler olmuş, devletin zayıflama dönemlerinde nüfuzlarını kötüye kullanmaktan da çekinmemişlerdir.²³ Çoğu kez görünüşte faizsiz işleyen mali mekanizma bile azınlıklar ve yabancıların eline terkedilmiş olduğundan İslam alemi mali ve iktisadi işleri ciddiyetle çekip çevirecek ve izleyecek sağlam bir sosyal altyapıya kavuşamamanın sıkıntısını çekmiş ve çekecektir.²⁴

2.1. Faizsiz Bankacılığın Dünyadaki Gelişimi

Faizsiz bankacılık için kullanılan İslami bankacılık tanımlaması ilk başlarda isminden dolayı ön yargı ile karşılanmış olsa da zaman içinde tüm kesimlerce bu olumsuz bakışın değiştiği söylenebilir.

Dünyada genellikle İslami bankacılık diye bilinen faizsiz bankacılık için resmen ‘İslami Bankacılık’ isminin kullanılmasına sadece İran ve Pakistan izin verirken, diğer ülkeler bu ismin kullanılmasına pek sıcak bakmamışlardır. Bu noktada en ilginç örneklerden biri Suudi Arabistan’dır. İslami bankacılığın yaygınlaşmasına önderlik ettiği halde, bankaların İslami Banka ismi kullanmasına izin vermemiştir. Ancak faaliyette bulunan bankaların İslami kurallara uygun bir şekilde faaliyet göstermesi ve faiz yasağına kesin olarak riayet etmesinin istendiğinin de altının çizilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan Mısır, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Sudan, Ürdün, Türkiye ve Malezya gibi ülkelerde faizsiz bankacılığa gerek genel bankacılık kanunları, gerek özel yasal düzenlemeler çerçevesinde müsaade edilmektedir. Ancak bu ülkelerde de ‘İslami Banka’ isminin kullanılmasına sıcak bakılmamaktadır. Bununla

---

22 Sabri F. Ülgener, **Darlık Buhranları ve İslam İktisat Siyaseti**, Ankara: Mayaş Yayınları, 1984, ss. 35-66.

23 Akın, **a.g.e.**, s. 113.

24 Akın, **a.g.e.**, s. 113.

birlikte, çok sayıda ülkede faizsiz bankacılık yapan kurumlar ve geleneksel bankalar birlikte faaliyet göstermektedir.²⁵

2005 yılında İstanbul'da düzenlenen İslami Finans Forumu'nda yapılan açıklamalara göre, yaklaşık 40 ülkede faaliyet gösteren faizsiz bankalar ve diğer İslami finans kurumlarınca yönetilen toplam aktifler, 262 milyar doları geçmiş durumdadır.²⁶

Bu aktif toplamına, Müslüman ülke merkezli banka ve finans kurumlarının aktiflerinin yanı sıra batı kökenli bankaların İslami ilkelere göre yönettiği fonların da dahil olduğu belirtilmektedir.

Faizsiz bankacılığının başladığı dönemde, petrol fiyatlarındaki artış sonucu Körfez ülkelerinde biriken fonların, İslami esaslara uygun bir şekilde kâr-zarar paylaşımı ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ancak zaman içinde faizsiz bankacılık işlemleri kâr-zarar paylaşımına dayalı müşaraka yerine leasing veya murabaha üzerine yoğunlaşmıştır.

Başlangıcından beri hızlı bir gelişme gösteren faizsiz bankacılığın bu gelişimi, bazı uzmanlar tarafından İran ve Pakistan'daki zorunlu uygulamanın ve Körfez ülkelerindeki sermaye fazlasının bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Ancak, bu değerlendirmenin tersine bir gelişme ile Faizsiz bankacılığının sorunlu tutulmadığı ülkelerde de faizsiz finans kurumları hızlı bir gelişme sergilemiştir.

Günümüzde bireysel yatırımcıların portföylerini yeterince çeşitlendirememeleri, bireysel yatırımcılar için önemli bir risk oluşturmaktadır. Uzmanlar tarafından yönetilen yatırım fonlarının getirisinin, genel olarak bireysel yatırımcıların kendileri tarafından yönetilen portföylere kıyasla daha yüksek olması da yatırım fonlarının önemini arttırmaktadır. Güney Afrika kökenli bir yatırım fonu şirketi olan Oasis, uluslararası piyasalarda yatırım yapan çeşitli fonlar sunmaktadır. Çeşitli konularda endişeleri olan müşterilere hitap etmek için, Oasis Crescent serisi yatırım fonlarını, yatırımcıların tercihine sunan Oasis, bu fonlarda, geleneksel yatırım fonlarında olmayan bazı ilave özellikler sunmaktadır. Öncelikle bu Crescent fonlarının, İslam dinince haram kabul edilen faizli enstrümanlara yatırım yapmayacağı belirtilmektedir. Ayrıca alkollü

---

25 SARKER M. Abdul Awwal, *Islamic Banking in Bangladesh, Growth, Structure, and Performance*, Third Harvard University Forum on Islamic Finance, Cambridge: Harvard University, Oct, 1999.

26 Uyan, a.g.e, s. 416.

içecekler, domuz eti, kumar ve pornografi gibi dinin yasakladığı faaliyetlerde bulunan firmaların hisse senetlerinin alınmayacağı da belirtilmektedir.²⁷

Finans sektörünün en hızlı gelişen alt dallarından biri olan faizsiz bankacılığın gelişmesini sürdürebilmesi için bazı unsurlara dikkat edilmesi önerilmektedir.²⁸ Faizsiz bankacılık sektörüne karşı ön yargı ve uygulamadaki zorlukların aşılabilmesi gerekmektedir.

- Denetim standartlarının geliştirilmesi ve faizsiz bankacılığı dünya finans sistemine entegre etme amacıyla kurulan yeni kuruluşların etkisi iyi ölçülmelidir.
- Gelecek piyasa potansiyelleri faizsiz bankacılık alanında etkin kullanılmalıdır.
- Çok taraflı finans kuruluşu olarak İslam Kalkınma Bankası'nın (İKB) rol ve fonksiyonları etkinleştirilmelidir.
- Dünya bankacılık topluluğunun, alternatif bankacılık sistemine entegrasyonu için işbirliği yapılabilmelidir.
- Hem fıkıh hem de finans konusunda uzmanlaşmış ve sektörün karşılaşılabileceği yeni durumlar karşısında fetva verebilecek din alimleri yetiştirilmelidir.
- Müşteriler farklı finansal ürünler konusunda bilinçlendirilmelidir.

2.1.1. Farklı Ülkelerde Faizsiz Bankacılık Uygulamaları

Mısır:

Mısır'da belirli bir oranı aşmamak kaydı ile faize izin verilmekle birlikte, Faizsiz bankacılık ve geleneksel bankacılık birlikte yürütülmektedir. Geleneksel ticari bankacılığa bir alternatif olarak gelişen faizsiz bankacılık, Mısır'ın finansal sisteminde önemli bir rol üstlenmektedir.

1977 yılında Mısır ve Suudi Arabistan ortaklığı ile kurulan Mısır Faisal Bank ve daha sonraki yıllarda Mısırlılar tarafından kurulmuş olan Uluslararası Yatırım Bankası, Mısır'daki toplam mevduatın % 17'sini elinde bulundurarak bankacılık sisteminde önemli rol oynamaktadır.²⁹

---

27 BAYINDIR Servet, **İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık**, İstanbul:Rağbet Yayınları, 2005.

28Faizsiz Bankacılığın Global Sistemdeki Payı Giderek Artıyor, Dünya'da ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2005, s. 29, Adnan Büyükdenez, Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri, Türkiyede Özel Finans Kurumları ve Uygulama, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000, ss. 23-29.

29 Dünyada Faizsiz Bankacılık, **Katılım Bankaları 2008**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2008, s. 30.

Kuveyt ve Diğer Körfez Ülkeleri:

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Ticaret Kanunu faize birtakım sınırlamalar getirmektedir. BAE’de ticari borçlardan belirli bir oranı geçmeyecek şekilde faiz alınabilmekte, ancak ticari olmayan borçlardan faiz almak ceza kanununa göre suç kabul edilmektedir. Benzer şekilde yapılanma 1980 yılında ticaret kanununda yapılan değişikliklerle Kuveyt’te de oluşmuştur.

1987 yılında kurulan Kuwait Finance House, 1991 yılındaki Körfez Savaşı’ndan önce 4 Milyar USD yaklaşan aktif büyüklüğü ile dünyanın en büyük faizsiz bankası olduysa da savaş ağır bir darbe vurmuş, sonrasında toparlanmıştır. Halen 4,6 milyar USD aktif büyüklüğe sahiptir. Diğer faizsiz bankaların da faaliyet gösterdiği Kuveyt, bölgede faizsiz bankacılığın en çok geliştiği ve teşvik edildiği ülke haline gelmiştir.³⁰

Suudi Arabistan:

Diğer ülkelerden farklı olarak Suudi Arabistan’daki alimlerin riba-faiz konusundaki tavrı son derece katı olduğu için, Suudi Arabistan’da faize kesinlikle izin verilmemektedir. Buna karşılık bankalar yaptıkları işlemlerden komisyon alabilmektedir. Suudi Arabistan’da faizle ilgili işlemler idari mahkemelerce yargılanmakta olup, bu mahkemeler finansal ve ticari meselelerde faize izin veren hüküm vermemektedir.³¹

Modern faizsiz bankacılığın merkezi Mısır olmasına rağmen Suudi Arabistan’ın, Suudi Kraliyet ailesinin ve önemli iş adamlarının desteği olmadan bu kadar gelişmesi ve gerçek bir finansal güç olması son derece zor görülmektedir. Suudi Hükümeti 1975 yılında Cidde’deki İslam Kalkınma Bankası’nın kurulmasına da öncülük etmiştir. Ayrıca bu alanda en güçlü ve etkili üç İslami banka olan Dar Al Maal Al-İslam (DMI) Group, Dallah Al Baraka Group ve Al Rajhi Banking Incorporation da yine Suudi Arabistan kaynaklıdır.³²

---

30 Dünyada Faizsiz Bankacılık, **Katılım Bankaları 2008**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları,2008, s. 31.

31 Ibrahim Warde, Revitalization of Islamic Profit and Loss Sharing, **Third Harvard University Forum on Islamic Finance**, Cambridge: Harvard University, Oct 1, 1999, ss. 53-59, Dünyada Faizsiz Bankacılık Katılım Bankaları, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2008, s. 33.

32 Dünyada Faizsiz Bankacılık, **Katılım Bankaları 2008**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2008, s. 33.

İran ve Pakistan:

Ülke olarak tek başına faizsiz bankacılık uygulaması sadece İran ve Pakistan'da bulunmaktadır.

İran Anayasa'sına göre bütün yasal düzenlemeler İslami standartlara dayandırılmak zorundadır. 1983 yılında İran Parlamentosu'nun çıkarttığı Faizsiz Bankacılık Yasası, bütün faizleri ve faize dayalı bankacılığın tüm dallarını yasaklamış, böylece İslami bankacılık İran'da zorunlu hale gelmiştir.³³

Pakistan Anayasası'na dayanarak Anayasa Mahkemesi faiz ödeme ve tahsiline ilişkin tüm yasaların İslam'a zıt olmaması gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle 1981 yılında Pakistan'daki tüm ticari bankalar mudilerine faizli mevduat yerine kâr-zarara katılma hesabı açmaya başlamıştır.³⁴

Yine Pakistan'da faize dayalı borç, yerini sermaye yatırımlarına katılma senetlerine, faiz yerine bankaların zorunlu olarak tahsil ettikleri hizmet ücretleri ve işletme ile banka arasında yapılan murabaha işlemindeki geri satın alma ve fiyat yükseltmelerine terk etmiştir. Ancak banka ücretleri ve fiyat yükseltmeleri modern bankacılıktaki faiz miktarını aşmamıştır.³⁵

İngiltere:

İngiltere'de 1997 yılından beri AUB-UK Manzil adı altında faiz içermeyen murabaha ve kiralama-leasing temelli krediler sunulmakla birlikte sadece faizsiz finansal ürünleri sunan bankası Islamic Bank of Britain (IBB) 2004 yılından bu yana hizmet vermektedir.³⁶

Kullanılan finansman sistemlerinin ürün iki defa el değiştirdiği için vergi mevzuatı nedeniyle iki defa vergilendiriliyor olması, özellikle konut finansmanında İngiltere Merkez Bankası'nın yeniden düzenleme yapmasına sebep olmuştur.³⁷

Batı ülkelerinde uzun zamandır uygulanan ve insanların kolayca ev sahibi olmasına imkan sağlayan mortgage sistemi, faize dayalı bir konut finansman yöntemi

---

33 Akın, a.g.e., s. 246.

34 M. Abdul Awwal Sarker, Islamic Banking in Bangladesh, Growth, Structure, and Performance, **Third Harvard University Forum on Islamic Finance**, Cambridge: Harvard University, Oct 1, 1999, ss. 53-59.

35 Dünyada Faizsiz Bankacılık, **Katılım Bankaları 2008**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2008, s. 31.

36 Stella Cox, Liquidity Management in Interest-Free Banking, **Türkiye,de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları No: 17, 2000. s. 69.

37 Dünyada Faizsiz Bankacılık, **Katılım Bankaları 2008**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2008, s. 31.

olduğu için faizli işlemlerden uzak duran kesimler tarafından tercih edilmemektedir. Konut sahipliğini geliştirmek isteyen İngiltere'deki Finansal Hizmetler Otoritesi, 2004 yılında bu konuda devrim sayılabilecek bir düzenlemeye imza atmıştır. Azalan müşaraka (ortak sahiplik) yöntemi ile mortgage işlemlerine izin verilmesi ile birlikte, İngiltere'de faizsiz mortgage uygulamaları da hayata geçmiştir. Bu alandaki öncü bankalardan biri olan Londra merkezli ABC International Bank, İslami ilkelere uygun bir şekilde mortgage işlemleri yapmak üzere, Al Buraq konut finansmanı planını piyasaya tanıtmıştır. Bank of Ireland'a bağlı Bristol & Invest'in de aynı dönemde benzer bir finansman paketi çıkartması üzerine faizsiz mortgage pazarında ciddi bir rekabet oluşmuştur. Faizsiz mortgage planlarının ortak özelliği, işlemi yapan finans kuruluşu ve ev almak isteyen müşterinin satın alınan ev üzerinde ortak bir sahiplik tesis etmesine dayanmaktadır. Mortgage müşterisi zaman içerisinde yaptığı ödemelerle bankanın payını da satın almakta ve vade sonunda evin tek sahibi olmaktadır. Bankanın payı zaman içinde azalırken, müşterinin evdeki bankaya ait pay için ödeyeceği kira miktarı da benzer şekilde düşmektedir.³⁸ Islamic Banker dergisine göre farklı ödeme planlarının getirilmesi, faizsiz mortgage işlemlerinin geleneksel mortgage işlemleri ile maliyet açısından mukayese edilmesine olanak sağlamaktadır.³⁹

Malezya:

Çoğunluğu müslüman ve Türkiye gibi laik bir ülke olan Malezya, ikincil bir bankacılık sistemi olarak faizsiz bankacılık sistemine, geleneksel ticari bankacılık sisteminin yanında yer vermektedir.

Malezya Merkez Bankası ise faizsiz bankacılık ve finansal sistemin altyapısını geliştirerek İran ve Pakistan'da kurulan İslam bankacılığı sisteminden daha etkili bir sistem oluşturmuştur. Bunu sağlamak için faizsiz sistemle çalışan bankalar için ayrı kanun ve düzenlemeler çıkarılmış, İslami denetsel düzenlemeler, likidite oranı, rezerv oranı, ticari ödeme sistemleri ve banka kabulleri için özel düzenlemeler yapılmıştır. 1983 yılında çıkarılan Bankacılık Kanunu ile merkez faizsiz sisteme dayalı çalışan bankaların lisanslama ve denetim yetkisi Bank Negara Bankası'na verilmiştir. Yine aynı yıl çıkarılan Devlet Yatırım Kanunu ile faiz taşımayan yatırım sertifikaları ve menkul

³⁸ Adam Jay, Lloyds TSB Launches Islamic Mortgage, The Guardian gazetesi, 22.03.2005, <http://money.guardian.co.uk/islamicfinance>

³⁹ Mark Austin, Islamic Mortgages in UK, Islamic Banker, vol. 116, 2005, s. 51.

kıymetlerin ihracı yapılmıştır. Devlet yatırım sertifikaları likit varlıklar olarak düşünülmüş olup, faizsiz bankaların bu sertifikaları likidite gereksinimi için kullanmaları planlanmıştır.⁴⁰

Malezya’da İslam Bankacılık Kanunu, Bafia Anlaşması ve Merkez Bankası Anlaşması iki sistemli bankacılığa yumuşak bir geçişi sağlamaktadır. Yaklaşık 20 yıl önce faaliyetlerine başlamış olan faizsiz bankacılık kısa süre içinde gelişerek 2003 yılında finans sektörünün % 10’una sahip olmuştur. Özellikle son birkaç yılda hızlı bir çıkış trendi yakalamış olan faizsiz bankacılıktaki bu ivmenin nedeni bu ülkenin kendine özgü bir ikili bankacılık sistemi oluşturması ve faizsiz bankacılığın tüm ihtiyaçlarını yerinde düzenlemelerle gidermesidir. Malezya’nın faizsiz bankacılıktaki hedefi ise 2020 yılında faizsiz bankacılık için dünyanın finans merkezi olmak ve İslami sermaye piyasaları arasında bağlantı kurulan merkez olmaktır. Bu durum, Malezya’yı mevzuat konusunda olduğu gibi İslami finansal ürünler açısından da dünyanın en etkili ve yenilikçi ülkesi yapmaktadır.⁴¹

Malezya’da ilk olarak 1983 yılında Bank İslam Malaysia Berhad (BIMB) kurulmuş, kısa sürede önemli büyüme gerçekleştirmiş olup 1992 yılından bu yana Kuala Lumpur Borsası’nda işlem görmektedir. 1994 yılında ise daha çok müşteri ve kurum için faizsiz para piyasası Islamic Interbank Money Market (IIMM) adıyla faizsiz bankacılık için bir piyasa oluşturulmuş ve 1999 yılında ise Bank Muamalat Malaysia Berhad (BMMB) adıyla ülkenin ikinci büyük faizsiz bankası hizmete başlamıştır. Bundan sonra faizsiz bankalarla ticari bankalar arasında ürün ve hizmetlerin ortak kullanımı ve pazarlanması ile ilgili atılımlar gerçekleşmiş olup, iki faizsiz banka olmasına rağmen Malezya’daki diğer ticari bankalar ve finansal kurumlar da faizsiz bankacılık ürünlerini sunmaktadır.⁴²

2.1.2. Türkiye’de Faizsiz Bankacılığın Gelişimi

Ülkemizde dini inançları gereği faize yaklaşmayan kişiler paraya ihtiyaç duydukları halde bu ihtiyaçlarını faiz karşılığında kredi olarak gidermemekte;

---

40 Abdus Samad, Comperative Efficiency of the İslamic Bank vis a vis Conventional Banks in Malaysia, IIUM Journal of Economics and Managemet, vol. 7, n.1, 1999, ss. 3-5.

41 Dünyada Faizsiz Bankacılık, **Katılım Bankaları 2008**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2008, s. 31.

42 Samad, a.g.e., s. 9.

tasarrufları var ise bunları faiz karşılığında borç olarak vermemektedir. Neticede bu tür faaliyeti meslek olarak icra eden klasik bankalarla bu amaçla hukuki ilişkiye girmemektedir.⁴³

Diğer taraftan klasik bankaların verdiği aracılık hizmetlerinin çoğunluğunun faizle ilgisi olmamasına rağmen, belirleyici nitelikteki temel işlemlerinde faiz kullandıkları gerekçesi ile bu tür hizmetleri almak amacıyla klasik bankalara müşteri olmamakta veya isteksiz davranmaktadır. Neticesinde ise atıl kalan tasarruf veya müteşebbis güç nedeniyle ekonomik sistem de etkilenmektedir.⁴⁴

Çözüm yolu ise faizle çalışan klasik bankaların yanına alternatif organizasyonlar oluşturarak bu kişilerin bankaya olan ihtiyaçlarını karşılamaktır. Yani faizsiz bankalar klasik bankaların alternatifi değil onları tamamlayan ve finans sektörüne derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlardır.

1983-2000 yılları arasındaki 17 sene boyunca katılım bankalarının ciddi bir gelişim gösterdiği söylenemez. Özellikle 1998-2000 yıllarında şubeleşme ve büyümelerine müsaade edilmemiştir. Bu kurumların kendi iç dinamikleri de dışa ve rekabete açılmaksızın faaliyetine devam etmiş, klasik bankaların kullandığı faizsiz enstrümanları kullanmak ve müşterilerine bir bütün olarak finans hizmeti vermek hususunda çok yetersiz kalmışlardır.

2000 yılından itibaren bir taraftan Bankalar Kanunu'na tabi olmanın verdiği avantajlar diğer taraftan ekonomideki gelişmeler ve rekabet etme gayreti katılım bankalarının faaliyet sahalarını genişletmeye sebep olmuştur. Örneğin; bir zamanlar kredi kartının bir enstrüman olarak katılım bankalarının sunabileceği bir hizmet olup olmadığı tartışılırken, halihazırda tüm katılım bankaları söz konusu hizmeti vermektedir.

Katılım bankalarının stratejik amacı ülke ekonomisi için gerekli olan ekonomi dışında kalmış tasarrufları ekonomiye kazandırmak ve ülkenin yatırım, üretim ve istihdamına katkıda bulunmaktır. Bunun için son yıllarda şubeleşmeye, reklam faaliyetlerine ağırlık vermeye, bankacılık bilgi ve teknolojilerini yakından takip etmeye başlamıştır.

---

43 Battal a,g,e., 1999. s. 1.

44 Battal a,g,e., 1999. ss. 1-2.

Tablo 1: Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüğü (Milyon TL, %)

BANKA	TUTAR (milyon TL)		Değişim(%)	
	2008	2007	2008-2007	2007-2006
Katılım bankaları	25.769	19.477	32%	42%

Kaynak: Dünyada Faizsiz Bankacılık, Katılım Bankaları 2008, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, s. 23.

Tablo 2: Bankaların Sektördeki Paylarının Yıllar İtibariyle Seyri (2006, 2007, 2008,%)

BANKA	Aktifte			Mevduatta			Kredilerde		
	2008	2007	2006	2008	2007	2006	2008	2007	2006
Mevduat bankaları	93%	94%	94%	96%	96%	97%	92%	92%	91%
Katılım bankaları	4%	3%	3%	4%	4%	3%	5%	5%	5%
Kalkınma ve y. bankaları	3%	3%	3%	0%	0%	0%	3%	3%	4%

Kaynak: Dünyada Faizsiz Bankacılık, Katılım Bankaları 2008, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, s. 23.

Katılım bankalarının aktif büyüklükleri, kredi kullandırmaları ve mevduat büyüklükleri bankalarla mukayeseli olarak Tablo 3’de verilmiştir. Bu tabloya göre katılım bankaları giderek artan oranda finans sektöründen pay almaktadır.⁴⁵

Tablo 3 katılım bankalarının aktif büyüklüklerine göre kredi plasmanını Bankalara göre oranlamaktadır. Buna göre katılım bankaları topladığı fonların % 85’ine varan kredi plasmanı ile reel sektördeki büyümeyi daha çok destekleyen kurumlar durumundadır.

İleride de bahsedileceği üzere bankalara göre daha dar bir alanda hareket etmek durumunda olan ve operasyonları daha karmaşık yapıda olan katılım bankalarının finans sektöründeki payını sürekli büyütüyor olması, çalışma prensiplerindeki farklılıklar,

⁴⁵ Global Islamic Finance Directory 2009, KFH Research Ltd., 2009, s. 95.

müşterilerin özellikle bu farklılıkları tercih edişi, tanıtımlarının daha iyi yapıyor olması ve mevzuatta yapılan yenilikler ile ilişkilidir.

Tablo 3: Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi

Kaynak: <http://sektoreel.zaman.com.tr/sektoreell/detaylar.do?load=detay&link=1142>

Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payları toplam aktif gelişimi 2001 yılında ekonomik kriz nedeniyle % 1.08'e kadar gerilemiştir. Ancak daha sonraki yıllarda sağlanan ekonomik istikrarla birlikte bu oran artış göstermektedir ve 2005 yılsonu itibariyle % 2.44'e ulaşmaktadır.

Tablo 4: Katılım Bankalarının Kaynak / Kullanım Oranının Seyri

Kaynak: <http://sektoreel.zaman.com.tr/sektoreell/detaylar.do?load=detay&link=1142>

3. TÜRKİYE’DE FAİZSİZ BANKACILIK: KATILIM BANKACILIĞI

19.10.2005 tarih 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na göre “Katılım bankası: Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini” ifade etmektedir şeklinde tanımlanmıştır.

1983 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile ‘Özel Finans Kurumları’ adı altında kurulan katılım bankalarının kuruluş gerekçeleri arasında petro dolarları Türkiye’ye çekmekle birlikte yastık altında tutulan atıl paraların ekonomiye kazandırıl-ması gayesi güdülmüştür. Hükümetin attığı adımlar ve siyasi kararlar ile 3 yabancı sermayeli katılım bankasının kurulması ve yurt dışı sermayenin Türkiye’ye yönlendiril-mesi sağlanmıştır.

Türkiye’de Katılım Bankacılığı 16.12.1983 tarihli 83/7506 sayılı Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile faaliyet izni almış, 23 Haziran 1999 tarihinde 4389 sayılı Bankalar Kanunu’na tabi olmuşlar, 5411 sayılı Bankalar Kanunu ile ‘Katılım Bankası’ olarak isim değiştirip son şeklini almışlardır.

1983 yılından 1996 yılına kadar olan süreçte 6 tane katılım bankası kurulmuştur. Bunlar Tablo 5’de gösterilmiştir.⁴⁶

---

⁴⁶ Mustafa Tosun, Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’ların Türk Banka Sistemi İçinde Yerleri Üzerine, Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Uygulama, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000, s. 178.

Tablo 5: Sermaye Niteliğine Göre Türkiye’de Kurulan Katılım Bankaları

Katılım Bankası İsmi	Kuruluş Tarihi	Sermayesi: Yerli / Yabancı
Faisal Finans Kurumu A.Ş.	05.09.1984	Yabancı
Albaraka Türk A.Ş.	12.11.1984	Yabancı
Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş.	09.10.1988	Yabancı
Anadolu Finans Kurumu A.Ş.	03.10.1991	Yerli
İhlas Finans Kurumu A.Ş.	13.02.1995	Yerli
Asya Finans Kurumu A.Ş.	24.10.1996	Yerli

Kaynak: Türkiye’de Özel Finans Kurumları, 2005, s. 18.

Faisal Finans Kurumu A.Ş., önce yerli bir grup tarafından satın alınarak Family Finans Kurumu A.Ş. olarak isim değiştirmiş sonra Anadolu Finans Kurumu A.Ş. tarafından 19.08.2005 tarihinde birleşme amacıyla devralınmış Anadolu Family Finans Kurumu A.Ş. olmuştur.

İhlas Finans Kurumu A.Ş. ise Bankalar Kanunu’na tabi olmadan önce 1999 yılında iflas etmiş olup halen tasfiye halindedir.

Özel Finans Kurumları nezdinde açılan Özel Cari ve Katılma Hesapları 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 20. maddesinin 6/b bendi hükmü gereğince Özel Finans Kurumları Birliği tarafından kurulan Güvence Fonu tarafından 18.09.2002 tarih 24880 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 8220; Özel Finans Kurumları Özel Cari ve Katılma Hesapları Güvence Fonu Yönetmeliği’nde belirtilen esaslar çerçevesinde güvence altına alınmıştır.

Ancak İhlas Finans Kurumu’nun tasfiyesi bu tarihten önce olduğu için halen icra iflas hukukunun genel prensiplerine göre tasfiye edilmektedir.

19.11.2005 tarih 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na göre Özel Finans Kurumlarının isimleri Katılım Bankası olarak değiştirilmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren halihazırda 2 yerli 2 yabancı sermayeli 4 tane katılım bankası bulunmaktadır. 2005 yılsonu sermaye büyüklükleri şube sayıları ve personel hacimleri Tablo 6’da gösterilmiştir.⁴⁷

⁴⁷ Dünyada Faizsiz Bankacılık, **Katılım Bankaları 2008**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2008, s. 39.

2000 yılında yaşanan kriz sonrası Türkiye’de 80’in üzerinde olan banka sayısı halen 46 adete düşmüş, mali sıkıntılar ve aktif yapısındaki bozulmalar nedeniyle birçok bankaya Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kararı ile el konulmuş veya birleşmeye zorlanmıştır. Bu süreç içinde ve son yıllarda oluşan ekonomik istikrar ile birlikte yabancı sermayeli büyük bankalar Türkiye’de banka satın almıştır. Klasik bankacılık faaliyeti yanında katılım bankacılığı faaliyetleri de yapan Citibank dahil olmak üzere birçok faizli veya faizsiz uluslararası banka Türkiye’de ya direkt veya satın almalar yolu ile katılım bankacılığı pastasından pay almak için gayret göstermektedir.⁴⁸

Sektör içinde yer alan Özel Finans Kurumları 1983 yılından bugüne ‘faizli enstrümanları kullanmadan’ Türkiye’de faaliyet göstermekte olan aracı kurumlardır. Türkiye’deki bankacılık uygulamalarına yeni bir bakış açısı ve derinlik sağlayabileceği, ve yurt dışı fonları Türkiye’ye taşıyabileceği düşünülerek sisteme dahil edilmiştir. Ancak finansal aracı kurum olarak devletin bankalara sağladığı ‘güven müessesesi’ güvenilirliğini ancak 1999 yılında Bankalar Kanunu’na tabi olmakla kazanabilmişlerdir.

3.1. Katılım Bankaları ile İlgili Yasal Çerçeve

Türkiye’de kurulmuş olan tüm katılım bankaları kâr amaçlı kurulmuş ticari müesseseler olup, en son 19.10.2005 tarih 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile yasal çerçeve içine alınmıştır. Bu kanundaki 3. maddeye göre “Bu Kanun’a göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri” olarak tanımlanmışlardır.

Tanım içindeki fon toplama ifadesi “Katılma hesabı: Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu

---

48 Çeşitli gazetelerde muhtelif tarihlerde HSBC Bank A.Ş. Türkiye’deki en büyük murabaha sendikasyonunun gerçekleştirdiğine dair reklamlar ve haberler bulunmakta olup, özellikle İngiltere merkezli İslami bankacılık enstrümanlarının HSBC Bank, Citibank ve Lloyds TSB bank tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin 10.03.2004 tarihli Milliyet gazetesinde HSBC Bank A.Ş. önderliğinde Vestel’e 30 mio USD tutarlı murabaha sendikasyonu sağlandığı haberi yayınlanmıştır. Söz konusu bankalar henüz Türkiye’de İslami finansman enstrümanlarının pazarlamasına başlamamış olmakla birlikte, gelecekte söz konusu büyük bankaların sektöre girmesi durumunda hem ürün çeşitliliği ve kalitesi artacak hem de mevcut Katılım Bankacılığı faaliyeti yapan kurumlar için daha rekabetçi koşullar ortaya çıkacaktır.

hesapları, Katılım fonu: Katılım bankaları nezdinde açtırılan gerçek ve tüzel kişilere ait özel cari hesap ve katılma hesaplarında yer alan parayı” ifade etmektedir.

Kredi kullandırma faaliyeti ile ilgili maddelerdeki tanım ise madde 48 ikinci paragrafta, “Katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.” İfadesi ile katılım bankalarının kredi işlemleri genel olarak banka kredi işlemleri ile eşdeğer tutulmuştur.⁴⁹

Katılım bankalarının faaliyet alanları ile ilgili tanımlamalar ilk defa 2000 yılında kanun metnine girmiş olup, 1 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankalar Kanunu ile katılım bankası statüsüne sahip olan katılım bankacılık alternatifi ilk defa bu kadar teferruatlı olarak hukuken tanımlanmıştır. Katılım bankalarının çalışma esasları klasik bankacılık sistemi ile aynı otorite tarafından denetlenmekte olup, ikisinin birbirini tamamlayıcı fonksiyonları olduğu ve katılım bankalarının klasik bankaların boş bıraktıkları hizmet alanlarını doldurduğu, bunun da yasa ile tanındığı ve kontrol altına alındığı söylenebilir.⁵⁰

Kanun katılım bankalarının faaliyetlerini -özellikle kredi kullandırımında-faizsiz işlemlerle sınırlamamaktadır, ancak katılım bankaları, faaliyet amaçlarını kendi kuruluş tüzüklerinde direkt veya dolaylı olarak faizsiz işlemler yapmak üzere sınırlandırmış olan kurumlardır. Katılım bankalarının kuruluş tüzükleri genel ifadeler

---

49 19.10.2005 tarih 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun kredi işlemleri ile ilgili 48. maddesi “Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

Birinci fıkrada belirtilenlere ilave olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır, taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır. Bu durum katılım bankalarının gelir temin etmek ve kredi kullanımı işlemleri ile ilgili olarak Bankacılık Kanunu'nda belirtilen üst sınırlarla sınırlı olduğunu ifade etmektedir.

50 Nazım Ekren, **Değişen Çevre Koşulları ve Özel Finans Kurumları, Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000. ss. 29-62.

barındırmakta ve geniş kapsamlıdır. Her katılım bankası faaliyetlerini faizsiz esaslara göre yürütebilmek için kendisine ait danışma kurulları oluşturmuştur.⁵¹

Bankacılık Kanunu katılım bankalarının mevduat toplama uygulamalarını ayrı bir kategoride değerlendirmek ve tanımlamakla birlikte, kredi uygulamalarını ayrıca değerlendirmemiş, bankaların kredi uygulamaları ile eşdeğer görmüştür.

Dünyadaki katılım bankacılığı uygulamalarında klasik kâr-zarar ortaklığının ötesinde gelişmeler olup, kanaatimizce Bankacılık Kanunu'ndaki mevcut uygulama son derece sığ ve yetersizdir. Çünkü uluslararası İslami bankacılık alanında çok farklı enstrümanlar çıkmış ve bu enstrümanları ortaya çıkaran ülkeler ve kurumlar için ciddi bir finansal derinlik oluşturmuştur.⁵²

Katılım bankalarının uygulama esasları, işleyişi denetim ve kontrolü genel olarak bankalarla eşdeğer tutulmuş, aşağıda belirtilen yönetmelik ve tebliğlerle karara bağlanmıştır.

- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu (RG: 01/11/2005-25983)
- Bankacılık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 5472 Sayılı Kanun (RG: 14/03/2006-26108)
- BDDK Kurul Kararları
- Kuruluş ve Faaliyet Esaslarına İlişkin Düzenlemeler

---

51 Katılım bankalarındaki Danışma Kurulları ile ilgili yazılı kaynak bulunmamaktadır. Ancak, katılım bankaları çalışanlarından aldığımız bilgilere göre, hepsi sahasında uzman yani, finansman işlemleri, İslam hukuku ve fıkıh konusunda uzman kişilerden danışmanlık almaktadırlar. Yeni bir ürün veya muvazaalı bir konu göndeme geldiğinde konunun ekonomik boyutu ilgili kurulda tartışılıp, İslami prensiplere uygunluğu kontrol edilmektedir.

52 Ufuk Uyan, Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Uygulamaları, Faizsiz Bankacılık Sempozyum Tebliğleri, 2005'e göre bugünlerde yaygın olarak uygulamaya alınan kamu menkul kıymetleri, yurt dışında "Sukuk" olarak adlandırılan, "Varlığa Dayalı Tahvil veya Faizsiz Bono" uygulamalarıdır. İlk olarak Malezya hükümeti tarafından 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. Başlangıçta 500 Milyon USD olarak ihraç edilen, gelen 1.1 Milyar USD'lık taleple 600 Milyon USD'a yükseltilen, Malezya Sukuklarının %51'i Körfez ülkelerinde, %30'u Asya'da, %15'i Avrupa'da ve %4'ü de Amerika'da satılmıştır.

Uygulanan yapı ise bir kamu kurumu olan Federal Malezya Arsa Ofisi elindeki arsaların kurulan bir SPV'ye (Kamu Varlıkları Şirketi'ne) satılarak, oradan Malezya Hazine'sine kiralanarak elde edilen kira gelirlerinin, SPV'ce ihraç edilen sukukların satıldığı kişilere gelir olarak aktarılmasını sağlayan bir yapı üzerine inşaa edilmiştir. İkinci el piyasası ise Labuan ve Lüksemburg'da bulunmaktadır. Bahreyn'de çıkarılan sukuk toplamı 430 Milyon USD'a ulaşmıştır. IDB ve Citigroup, IDB'nin portföyünde bulunan kiralama alacakları karşılığında 400 Milyon USD'lık bir Sukuk al İcara ihraç ederek başarılı bir şekilde satmışlardır. En son olarak Katar için çıkarılan 7 yıllık Sukuk'un da 700 milyon USD'lık bir satışla bugüne kadarki en büyük ihraç olduğu ve 900 Milyon \$'a kadar talep geldiği belirtilmiştir. Bu bilgiler ışığında Türkiye'deki İslami bankacılık enstrümanlarının çeşitlenmesi ve gelişmesi halinde finansal derinliği arttıracığı tahmin edilmektedir. Bunun için halen uygun olmayan kanun ve mevzuatın geliştirilmesi mümkündür.

- Muhasebe Düzenlemeleri
- Sermaye Yeterliliğine İlişkin Düzenlemeler
- Risk Yönetimine İlişkin Düzenlemeler
- Konsolidasyon Esaslarına İlişkin Düzenlemeler
- Bankalarca Tesisi Gereken Karşılıklar ve İlişkin Düzenlemeler
- Bağımsız Denetime İlişkin Düzenlemeler
- Mevduat Türleri ve Vade Dilimlerine İlişkin Düzenlemeler
- Toplamış Olduğu Fonlar İçin Ayırmak Zorunda Oldukları Yasal

Yükümlülüklerle İlişkin Düzenlemeler

- 5941 Sayılı Çek Kanunu (RG: 20/12/2009-27438)
- 5464 Sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu ve ilgili

düzenlemeler

- Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında 5549 Sayılı Kanun

(RG: 18/10/2006-26323)

- Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair 4208 Sayılı Kanun (RG:

19/11/1996-22822)

- Finansal Kiralama Kanunu (RG: 28/06/1985-18795)
- Konut Finansman Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik

Yapılması Hakkında Kanun (RG: 06/03/2007-26454)

Söz konusu düzenlemeler ile ilgili hususlar mevduat ve kredi tahsisi hariç olmak üzere bankalarla paralellik arz etmektedir. Çalışmamızda ilgili konular geldikçe bahsedilecek olup, detaylarına orada değinilecektir.

3.2. Katılım Bankalarının İşleyişi

Bankaların varlıklarında yer alan gelir getirici kalemler bankalarda genel olarak nakit kredi, gayri nakdi kredi olarak isimlendirilmekte, nakit krediler faiz ve komisyon esasına bağlı olarak, gayri nakdi krediler ise genellikle komisyon esasına göre çeşitlendirilmektedir. Bankalar “finansal aracı” olarak hizmet verirken kâr esasına göre mevcut mevzuatı dikkate alarak ürünlerini çeşitlendirmekte, ürünü ilk geliştiren ve piyasaya süren en yüksek kârlılığa sahip olmaktadır. Buna karşılık katılım bankaları yine mevzuatta belirtildiği şekliyle söz konusu hizmeti verirken faizsiz finansman modellerini kullanmaya çalışmaktadır.

Katılım bankacılığı sisteminin geleneksel bankacılık sistemine göre en önemli farkı ve en belirgin özelliği, İslami bankacılık sisteminde faaliyetlerin yerine getirilmesinde faiz tahakkukunun olmamasıdır. Oysa geleneksel bankacılık sisteminde faiz, sistemin temel unsurudur. Finansal hizmetler sektöründe faiz genel olarak ya fon açığı ile fon fazlası olan ekonomik birimler arasındaki direkt veya dolaylı fon hareketi sürecinde ya da finansal ürün ve araçların ticaretinde ortaya çıkmaktadır.⁵³

Finansal hizmetleri etik prensiplere sadık kalarak gerçekleştirmek yanında, katılım bankaları kapsamlı bir faizsiz finans sisteminin temellerini faize dayalı bir finansal ortamın düzenlemelerine uygun biçimde kurmak durumundadır.

Bunun haricinde katılım bankaları, faizin söz konusu olmadığı her türlü bankacılık faaliyetlerini yapmaktadır. Bu faaliyetler;⁵⁴

- Özel cari hesaplar üzerine keşide edilmek üzere çek karnesi vermek,
- Kredi kartı ihraç etmek,
- Seyahat çeki vermek,
- Spot döviz alım satımı yapmak,
- Yurt içi ve yurt dışı havale ve transfer işlemleri yapmak,
- Çek ve senet tahsil işlemleri yapmak,
- Fatura tahsilatı yapmak,
- Kambiyo hizmetleri vermek,
- Kiralık kasa hizmetleri sunmak,
- Sigorta aracılık hizmetleri sunmak, şeklinde sıralanmaktadır.

3.3. Katılım Bankası – Fon Sahibi İlişkileri

Katılım bankaları hem kendi sermayeleri hem de halktan topladıkları fonlarla Kanunun düzenlediği çerçevede finansal aracılık faaliyetlerinde bulunurlar. Dış

---

53 AKGÜÇ Öztin, Finansal Yönetim, İstanbul: Avcıol Basın Yayım, 6. baskı, 1994.

54 Uyan, a.g.e., s. 416.

kaynaktan, yani Kamu ve Özel Tüzel Kişiliklerden, bankalardan ve fertlerden sağlamış oldukları kaynakları özel cari hesap veya katılım hesabı şeklinde değerlendirirler.

3.3.1. Özel Cari Hesaplar

Türk Lirası ve döviz cinsinden açılabilen ve talep anında kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan, karşılığında hesap sahibine kâr veya her ne nam altında olursa olsun bir bedel ödenmeyen hesap türüdür.

Cari hesaplarda biriken fonların işletilmesinden doğan kâr veya zararı katılım bankaları kendi hesaplarına intikal ettirirler.

Cari hesap alacakları yatırmış oldukları fonların tamamı için bu fonu kabul etmiş olan kurumun sermaye ve ihtiyatları ile cari hesaplar karşılığı aktifleri üzerinde birinci sırada imtiyazlı alacaklardır.⁵⁵

Katılım bankalarında açtırılan cari hesaplarla bankalardaki cari hesaplar arasında hukuki olarak herhangi bir fark bulunmamaktadır.⁵⁶

3.3.1.1. Katılma Hesapları ve Özellikleri

Katılma Hesapları: Türk Lirası ve yabancı para cinsinden nama yazılı olarak “kâr ve zarara katılma hesabı cüzdanı” karşılığında yatırılan fonların, ÖFK’larca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş faiz, kâr ve diğer nam altında bir getiri taahhüt edilmeyen, ayrıca anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır.

Katılma Hesaplarının Özellikleri: Türk Lirası ve yabancı para üzerinden açılabilirler. Nama yazılı kâr ve zarara katılma cüzdanı karşılığında açılırlar. Hesap sahibine önceden faiz, kâr ve diğer nam altında bir getiri taahhüt edilmez. Hesapların işletilmesinden doğan kâr ve zarar paylaşılır. Anaparanın geri ödenmesi garanti edilmez. Katılma hesapları vadeli olarak açılır.

---

55 Battal, a,g,e., 1999. s. 120. Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki BDDK Yönetmeliği, 20.09.2001 tarih ve 24529 sayılı Resmi Gazete. Madde 16. Söz konusu maddenin 4. fıkrası tekrardan 22.04.2004 tarih ve 25441 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelik ile değiştirilmiştir. Yönetmeliğe göre Katılım Bankaları, özel cari hesaplarda ve katılma hesaplarında toplanan fonlarla, iştirak edinemez veya herhangi bir işletmeye sermaye koyarak ortak olamaz. Ancak, bu hesaplardan kullandırılan fonların vadesinde tahsil edilememesi durumunda bu fonlar karşılığında teminat olarak alınan ortaklık paylarının, Katılım Bankaları tarafından alacaklı olduğu tutardan mahsup edilmek üzere edinilmesi bu hükmün dışındadır.

56 Battal, a,g,e., 1999. s. 120.

Katılma hesapları, bu hesaplardan kullandırılan fonlar sonucunda elde edilen kâr veya zararın paylaşıldığı, zarar edilmesi durumunda anaparanın dahi geri ödenmesinin garanti edilmediği hesaplardır. Ayrıca gerçek kişiler tarafından açılan hesaplar Güvence Fonu kapsamında bulunmaktadır.

Katılma Hesaplarından Vadesinden Önce Para Çekilmesi: Katılma hesapları-dan 30 gün önceden haber vermek şartıyla vadesinden önce para çekilebilir. Vadesinden önce çekilecek azami meblağ; fonun yatırılmış olduğu vade grubunun çekim tarihinde kâr göstermesi durumunda, o güne kadar hesap sahibince yatırılmış olan tutar kadar; ilgili vade grubunun zarar göstermesi halinde ise, fonun birim-hesap değeri kadardır.

Hesabın bulunduğu vade grubunun kâr göstermesi halinde, çekilen meblağ ile çekim tarihinde bu meblağın karşılığı olan birim-hesap değerine karşılık gelen tutar arasındaki fark, yani çekilen paranın o güne kadarki, ilgili vade grubuna kâr kaydedilir. Yani vadesinden önce çekilen hesabın kârı hesap sahibine verilmez, ilgili vade grubuna intikal eder.

Katılma Hesaplarının Kapatılması: Vade bitimini takip eden beş iş günü içinde kapatılmayan hesapların vadesi, aynı vade ile yenilenmiş sayılır. Hesabın vadesinde yenilenmeyeceği kuruma önceden haber verilebilir. Hesabın kapatılması durumunda hesap sahibinin talep edebileceği miktar, hesabın vadesinin bittiği gündeki birim-hesap değeri kadardır.

Birim-hesap değeri, bankaya belli bir vade ile yatırılan meblağın; ilgili vade grubunun zarar göstermesi halinde zarar, kâr göstermesi halinde de kâr ilaveli toplamıdır. Yani,

$$\text{Birim-Hesap Değeri} = \text{Yatırılan Para} - \text{Zarar}$$

Veya,

$$\text{Birim-Hesap Değeri} = \text{Yatırılan Para} + \text{Kâr}$$

Katılım bankasına 'kâr ve zarara katılma hesabı akdi karşılığında Türk Lirası veya döviz cinsinde yatırılan fonların kullanılmasından doğacak kâr ve zarara katılması sonucunu doğuran gerçek ve tüzel kişilerce yatırılan fonlardır.

Katılma hesabının sahibine faiz veya sabit bir gelir ödenmediği gibi anaparanın aynen geri ödeneceği de taahhüt edilmez. Hesap sahibinin talep hakkı ve katılım

bankasının hesap sahibine karşı mükellefiyeti daha sonra açıklayacağımız ‘birim hesap değeri’ne tekabül eden miktardan ibarettir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun (BDDK) 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmeliğe göre; katılım bankalarında katılma hesabı sahipleri lehine tahakkuk ettirilecek gelirler vergi mevzuatı açısından mevduat geliri sayılmaktadır. Bu hesaplar vadelerine göre 30/60/90/180/360 gün ve daha uzun vadeli olmak üzere gruplara ayrılır ve her grup kendi içinde bir bütün teşkil eder. Aynı ayrı muhasebeleştirilerek işletilir.

Katılım bankasından alacaklı olan üçüncü şahısların sadece katılım bankasına ait sermaye ihtiyat ve dağıtılmamış kârlar üzerinde talep hakkı vardır. Bu hesaplarda biriken fonlar üzerinde alacaklıların herhangi bir talep hakkı yoktur.

Katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak tüm masraflar katılım bankası tarafından karşılanır. Katılım bankasının bu hesapların işletilmesinden doğacak kâr ve zarardan alacağı pay % 50’den çok olamaz.

Katılma Hesaplarının Temelini Oluşturan Mudaraba-Kâr Zarar Ortaklığı İşlemi: Faize karşı temel alternatif olarak kâr-zarar ortaklığı sistemi üzerinde durulmaktadır. Kâr-zarar ortaklığı İslami prensiplere de uyan güçlü bir mekanizma olmakla birlikte tek ve vazgeçilmez bir alternatif anlamına gelmemektedir. Ancak katılım bankacılığının anlaşılması açısından temel bir işleve sahip olduğu için iyice kavranması gerekir.

Genel olarak bir taraftan tek veya müteaddit kimselere ait sermaye diğer taraftan bu sermayeyi işleyerek nemalandırarak olan kimseye ait emek ve çalışma olmak üzere kâr bazında yapılan bir anlaşma veya şirket şeklidir. Elde edilecek kâra ise belirli bir oran dahilinde iştirak ederler. Anlaşmada sermaye sahibine (Rebbül-mal), çalışacak olan şahsa da amil veya mudarib denir.⁵⁷

Mudaraba dengeli bir ortaklıktır. Alelade ortaklıktan ziyade teşebbüs ve sermayeyi tarafların arzularına uygun bir biçimde, kabiliyet emek ve maddi imkanları ölçüsünde bir araya getiren müşterek teşebbüstür.⁵⁸ Çoğu kez sermayedar kârlı görse bile çeşitli nedenlerle bir teşebbüsün yürütülmesine fiilen katılmaktan ziyade finans yönünden katkıda bulunmayı uygun bulabilir. Yine aynı şekilde müteşebbiste sermaye

57 Servet Bayindir, **İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005, s. 122.

58 Özsoy, **a.g.e.**, 1997, s. 147.

desteğine ihtiyaç duymakla birlikte ortaklığa girilip işine karışılmasını istemeyebilir. İşte bu durumlarda mudaraba, tarafların bu müşterek arzularına aynı anda cevap verebilecek özelliğe sahiptir.⁵⁹

Son derece kolektif bir işbirliği tarzıdır. Bir yandan işe yatırmış olduğu sermaye üzerinde mülkiyet ve her türlü tasarruf hakkı saklı olan sermayedar işe karışmadan- çalışmadan- aldığı kâr payına karşılık zarar halinde tüm sorumluluğu yüklenirken diğer yandan girişimdeki aktif rolü ve gayretleri çerçevesinde amile kardan mahrumiyet şeklinde makul bir sorumluluk düşmektedir. Bu kendine has işbirliği tarzını başka hiçbir ortak teşebbüste görmek mümkün değildir.⁶⁰

Katılma hesapları aracılığı ile yatırılan paraların biriktirildiği hesaplara havuz denir. Bu havuzlar vadeye göre, para cinsine göre ve açıldığı tarihe göre çeşitlenmektedir.

Birim hesap değeri: Bankaya belli bir vade ile yatırılan meblağın ilgili vade grubunun zarar göstermesi halinde zarar, kâr göstermesi halinde de kâr ilaveli toplamıdır. Yani,⁶¹

Birim hesap değeri: Yatırılan para – Zarar veya Yatırılan para+Kâr

3.3.1.2. Katılma Hesaplarına Kâr Dağıtımı

Kâr ve zarara katılma hesabı sahiplerine kâr dağıtımını ilgili tebliğ hükümlerine göre yapılmaktadır. Hesabın açılması, fonun kurumca işletilmesi ve sonunda kâr veya zarar ile çekilmesi safhalarında ayrı ayrı değer ölçüleri kullanılır. Bu değer ölçüleri şunlardır;

- Birim değer,
- Hesap değeri
- Birim hesap değeri

---

59 M. Nejatullah Siddiqi, *Islamic Finance and Beyond: Premises and Promises of Islamic Economics*, **Third Harvard University Forum on Islamic Finance**, Cambridge: Harvard University, Oct 1, 1999, ss. 53-59.

60 Akin, **a.g.e.**, s. 68.

61 Mahmut Atıcı, **Sorularla Özel Finans Kurumları ve Bankacılık**, İstanbul: Asya Finans Kurumu Eğitim Yayınları, 2000, ss.

367-369

3.3.1.3. Birim Değer

Katılma hesaplarının katılım bankası tarafından işletilmesi sonucu kâr veya zarar edildiğinde değişen bir ağırlık birimidir. Katılma hesaplarının oluşturduğu havuzun, kâr zarar gelişimini yansıtır.⁶²

Katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün için 100 olarak alınan birim değer ger gün veya hafta sonu o gün veya hafta içinde elde edilen kâr veya zararın ilavesi ile yeniden hesap edilir. Bir sonraki gün veya hafta sonuna kadar geçerli olmak üzere ilan edilir.

Birim değer kar veya zarar kayıtları yapılan fondaki mevcut aktifler değeri toplamının bir önceki gün veya haftadaki hesap değerleri toplamına bölünmesi ile bulunur. Fonun kar etmesi halinde birim değer yükselir, zarar etmesi halinde düşer.⁶³

BDDK'nın 29.11.2004 tarih ve 25655 sayılı Özel Finans Kurumlarınca uygulanacak tekdüzen hesap planı ve izahnamesi hakkındaki tebliğe göre birim değer yüksekliği fonun kârlılığını gösterir. Katılım bankaları muhasebe standartlarına ilişkin tebliğe göre Tek düzen Hesap Planındaki Değişikliğe bağlı olarak günlük olarak kârları hesaplamakta ancak haftalık ilan etmektedir.

3.3.1.4. Hesap Değeri

Katılma hesabı fonlarına para yatıran kişilerin bu fonda mevcut aktiflere katılma oranıdır. Bu her bir hesap için hesaba para eklendikçe değeri artan, çekildikçe azalan bir katsayıdır. Yatırılan paranın hesap değeri o günkü birim değere bölünerek bulunur. Bu katsayı kâr zarar katılma belgesinde gösterilir. Her hesaba para yatırıldığı veya çekildiği zaman belge üzerinde yeni hesap değeri oluşturulur.⁶⁴

Fonda hesabı olan kişilerin hesap değerlerinin ayrı ayrı toplamı 'hesap değeri toplamı' nı oluşturur.

3.3.1.5. Birim Hesap Değeri

BDDK'nın 20.09.2001 tarih ve 24529 sayılı Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmeliğine göre; birim hesap değeri, birim değeri ile hesap

---

62 Büyükdeniz, a.g.e., ss. 123-129

63 Mehmet Tuğrul Tuncer, **İslam Bankacılığı ve Türkiye**, İstanbul Üniversitesi Para ve Bankacılık Yüksekokulu master tezi, 1992, ss. 49-53.

64 Büyükdeniz, a.g.e., s. 176.

değerinin çarpılması sonucu bulunan ve katılma hesabı akdi sahibinin üzerinde hak iddia edebileceği meblağı gösterir. Hesabın açıldığı gündeki birim hesap değeri haliyle hesabın kendisine eşittir.

Fonun işletilmesi sonucu kâr elde edildiğinde birim değer yükseldiğine göre, bu yeni birim değer hesap değeri ile çarpımı sonucu bulunan yeni birim hesap değeri fon sahibinin vade sonunda hak iddia edebileceği meblağı yani yatırdığı para artı kârını gösterir.

Katılım bankalarının kurulması ile ilgili yayınlanmış olan tebliğe göre katılım hesabının işleyiş şekli anlatılmıştır. İşleyişle ilgili basitleştirilmiş örnek çalışma şekli ek 3 tablo 8’de sunulmuştur.

2. BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDA FİNANSMAN METODLARI VE KREDİ UYGULAMALARI

Bu bölümdeki başlıklar Türkiye'deki uygulamalar dikkate alınarak şekillendirilmiş, daha çok katılım bankalarının geliştirdiği ve kullandığı ürünler üzerinde durulmuştur.

1. KATILIM BANKALARINDA FİNANSMAN METODLARI

Katılım bankaları, fon sahiplerinden topladıkları fonları üçüncü kişilere kullandırır. Genel olarak katılım bankalarının kredi uygulamalarını ikiye ayırabiliriz.⁶⁵

- 1- Üretimle ilgili krediler
- 2- Üretim dışı krediler

Katılım bankası kullandığı fonlardan gelir sağlayabiliyorsa bu kredilere üretim kredileri denir. Fonların üretim amaçlı kullandırılması halinde katılım bankası, kullandığı kişi veya kurumlara karşı alacaklı/borçlu durumunda değil ya onların ortağı ya satıcı veya alıcı yahut kiraya veren durumundadır.

Katılım bankası kredi verdiği kişilerle ortak olduğunda, fonların kullanımından doğan kârlardan pay alır. Satıcı durumunda olduğunda sattığı mal, teçhizat, makine veya hammaddenin üzerine alıcı ile anlaştıkları miktarda bir kâr marjı koyar. Bu kâr bankanın kârı olur. Bu şekilde kasasında oluşan kârları Katılım bankası kendisine para yatıran fon sahipleri ile önceden belirlenmiş bir oran üzerinden paylaşır.⁶⁶

1.1. Üretim Kredileri

1.1.1. Üretim Desteği (Murabaha) Yoluyla Finansman

Katılım bankası ile fon kullanan gerçek ve tüzel kişi arasında düzenlenen bir sözleşmeye istinaden, mal karşılığı vesaikin, katılım bankası tarafından peşin satın

---

65 Bayındır, a.g.e., ss. 93-95.

66 Bayındır, a.g.e., ss. 93-95.

alınması ve vadeli olarak fon kullanana daha yüksek bir fiyattan satılmasıdır. Bu yöntemle gerçekleştirilen finansmanda bir malı temsil eden vesaik karşılığında kredi kullandırılır.⁶⁷

Murabaha İslam hukukunda bir satış türüdür. Satıcı malın maliyetini bildirir ve bu maliyetin üzerine alıcıyla anlaştığı miktarda kâr payı koyar. Mesela satıcı der, “100’e aldım 10 kâr isterim.” Alıcının kabullenmesi halinde bu alışveriş türü murabaha olarak gerçekleşir. Murabahada malın fiyatı, kâr marjı ve nihai satış bedeli açıkça ortaya konur.⁶⁸ Pratik ve getiri oranı yüksek olan bu yöntem İslam Bankalarının, özellikle faiz ortamı içinde, ortaklık çeşitlerinin uygulama imkânlarının daraldığı zamanlarda kullanılabilir. Bugün Türkiye’de Katılım bankalarının çok sık başvurduğu bir yöntemdir.

1.1.1.1. Vadeli Satış (Deferred Sale/ Bey-i Müeccel)

İslam hukukunda yer alan bu satış türünde önce mal teslim edilir, sonra fiyatı vadeli olarak ödenir.⁶⁹

Katılım bankaları bu satış türüyle müşterilerine fon kullandırır. İşletmeler için gayrimenkul, ham ve yarı mamül maddeler ile teçhizat ve makine temini amacıyla başvuranlar için katılım bankası söz konusu malları üçüncü şahıslardan peşin satın alıp vadeli satar. Katılım bankalarının kullandığı belli başlı bu finans metodlarından en esaslı ve islamın ruhuna uygun olanları kâr ve zarara ortak olmayı gerektiren mudaraba ve muşaraka yöntemleridir. Diğer yöntemler daha çok bu iki yöntemin kullanılmadığı zamanlarda geçiş döneminde kullanılmalıdır. Çünkü riskin en adil biçimde paylaşıldığı durum bu iki yöntemle gerçekleşmektedir.⁷⁰

1.1.1.2 Peşin Ödemeli Satış (Selem veya Selef)

Üretimin finansmanında kullanılan bir yöntemdir. Katılım bankası peşin ödeme yaparak gelecekte üretilecek olan malı satın alır. Genellikle bir yıl vadeli olan bu

---

67 Ubaidullah, a.g.e., s. 30.

68 Özsoy, a.g.e., s. 147.

69 Ahmad, **Contemporary Practices of Islamic Financing Techniques**, Islamic Development Bank, Jidde: Islamic Research and Training Institute (IRTI), 1993, s. 41.

70 Siddiqi, a.g.e., s. 54.

işlemede katılım bankası malın fiziki mülkiyetini ele geçirmeden satamaz ve malın fiyatı piyasa fiyatını aşamaz.⁷¹

1.1.1.3. Satın Alma Emriyle Murabaha Satışı

Bir mala ihtiyacı olup da gerekli kaynağı bulamayan müşteri, bankadan söz konusu malın satın alınmasını ister. Burada müşterinin hem bankaya malın satın alınmasını emretmesi, hem de bankanın satın aldığı malı müşterinin bankadan satın alma vaadi vardır. Müşterinin bu emir ve vaadi üzerine banka nitelikleri belirtilen malı satın alır. Maliyetinin üzerine müşteriyle anlaştıkları miktarda bir kâr koyar. Müşteri bankadan bu malı alır. Parasını bankaya taksitlerle ve bankayla anlaştığı şartlar çerçevesinde öder.⁷²

Bir örnek vererek açıklayalım. Mesela yeni doktor olmuş bir kimse, işinde kendisine lâzım olan tıbbi teçhizatı alma gücünde olmadığı takdirde İslam Bankası'ndan söz konusu teçhizatı kendisi için satın almasını ister. Doktorun, adı geçen teçhizatı bankadan alma vaadi vardır. İslam Bankası teçhizatı satın alır. Maliyet fiyatının üzerine doktorla anlaştığı oranda kâr koyar ve bu kârla teçhizatı doktora satar. Doktor teçhizatın bedelini bankaya, aralarında anlaştıkları şekilde taksitlerle öder.

Murabaha yöntemi daha çok dış ticaretin finansmanında, işletmelere ham madde ve yarı mamul malların sağlanmasında kullanılır.⁷³

1.1.1.4. Murabaha Yoluyla Dış Ticaretin Finansmanı

Bunu bir örnek vererek açıklayalım. Banka, A ülkesinden B ülkesine satış yapmak isteyen ihracatçıdan, B ülkesindeki ithalatçı tarafından istenilen ve şartnamesine uygun olan nitelikteki malı, tespit edilmiş bulunan maliyet fiyatı ve işletme kârı sınırları içinde satın alır. Burada ortada yalnız B ülkesindeki ithalatçının bu nitelikteki malı almak isteğine dair ve yasal olarak bağlayıcılığı olan bir satın alma sözü ve Katılım Bankasına vaadi vardır.⁷⁴

---

71 Ahmad, a.g.e., s. 57.

72 Ubaidullah, a.g.e., s. 32, Özsoy, a.g.e., s. 149.

73 Ahmad, a.g.e. s. 41.

74 Ahmad, a.g.e. s. 42.

Bu şartlar çerçevesinde katılım bankası A ülkesindeki ihracatçıdan malı alır. B ülkesindeki ithalatçıya satar. İthalatçı, banka ile anlaştığı bir ödeme planına göre parayı ödemeye başlar.⁷⁵

1.1.2. Kiralama (Leasing) Yoluyla Finansman

Dünyadaki uygulamada, katılım bankaları bugün leasing de denilen kiralama yoluyla da müşterilerine fon kullandırır. Kiralama usulünün günümüzde gittikçe önem kazandığı bilinmektedir. Kiralama, daha çok orta ve uzun vadeli bir finansman metodudur.

Kiralama, kiraya veren ile kiralayan arasındaki anlaşma üzerine kurulur. Anlaşmada kiranın bedeli ve süresi belirtilmelidir. Kiralanan malın mülkiyeti malın sahibi olan katılım bankasıdır. Kiralayan müşteri maldan faydalanır. Buna karşılık bir kira bedeli öder. Kiralama müddeti malın kullanılabilirlik ölçüsüne göre 5-15 yılları arasında değişebilir.⁷⁶

Menkul ve gayrimenkul değerlerin finansmanında kullanabilen kiralama yöntemi, günümüz ekonomilerinde daha çok modern teknolojiye daha kolay yollarla sahip olabilmek amacıyla kullanılmaktadır. Mesela katılım bankası bir gayrimenkulu, bir tezgâhı müşterisine kiraya verebileceği gibi, modern teknolojinin yeni bir ürününü, mesela bir bilgisayarı müşterisine verebilir. Normal olarak kendi imkânlarıyla bilgisayara sahip olmayan müşteri böylece kolay ve ucuz bir şekilde bilgisayarı elde etmiş olur.⁷⁷

ABD’de 1950’lerde orta vadeli finansman ihtiyacının karşılanması düşüncesinden doğan leasing sistemi İslam toplumlarında asırlar boyu bir finansman metodu olarak uygulanmış, İslam hukuk eserlerinde bu yöntemin kullanılış esasları çok ince detaylarıyla yer almıştır.⁷⁸

---

75 Ubaidullah, a.g.e. s. 189.

76 Jean Claud Beuve, Memorandum on Leasing, Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması Sempozyumu, Marmara Üniv. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik araştırma Merkezi yayın no: 5 1988, s. 204.

77 ALTUĞ Osman, Maliyet Muhasebesi. İstanbul, Evrim Yayınları, 1996.

78 Beuve, a.g.e. s. 205.

1.1.2.1. Kiralama-Satın Alma (Hire- Purchase)

Katılım Bankasından menkul veya gayrimenkul bir üretim aracını kiralayan müşteri ona sahip olmak istediği zaman kiralama-satın alma yöntemine başvurur. Müşteri geliri arttığı ve mali imkânları genişlediği takdirde, banka ile anlaşarak kiralama-satın alma yoluna başvurur, kiraladığı üretim aracının mülkiyetini tamamen ele geçirir. Müşteri malın taksitlerini ödedikçe bankanın aldığı kira bedeli de ödemeye ters orantılı olarak düşer, sonunda mal müşterinin olur.⁷⁹

1.1.3. Emek- Sermaye Ortaklığı (Mudaraba) Yoluyla Finansman

Katılım bankalarının en fazla kullanabileceği mudarebe finans metodunda banka, projenin bütün masraflarını karşılar. Başka bir ifadeyle, yapılan yatırımdaki tüm sermayenin sahibi bankadır. Fon kullanan müşteri ise, işe emek ve ustalığını koyar.⁸⁰

Katılım bankalarının üçüncü kişilere fon kullandırması müşterek mudarebe anlaşması içinde cereyan eder. Bu anlaşma içinde üçüncü kişilerle mudarebe anlaşması kurduğunda İslam bankası rabbü'l-mal (sermayedar), fon kullanan ise mudarib durumundadır. Mudarib işte sadece emek ve ustalığını kullanır.⁸¹

Fonu kullanacak müşterisiyle mudarebe anlaşmasını yaptığı sırada faizsiz banka isteyeceği kâr oranını da müşterisine bildirir. Kullanılacak fonun miktar ve şartlarına göre banka müşterilerden değişik kâr payları isteyebilir. Bu yöntemle fon kullandırmak ve mali destek sağlamak, proje uygulama alanına, başka bir ifadeyle piyasaya yeni giren, yetenekli fakat mâli kaynaktan mahrum girişimci kimselerin bu yeteneklerinden istifâde etme amacına en uygun düşen yoldur.⁸²

Mudaraba uygulamasının taşınması gereken bazı özellikler bulunmaktadır:

1) Belirli bir süre için tarafların girdiği ticari ilişkide sermayenin geri ödeme şartları karşılıklı mutabakatla tespit edilir.

2) Kâr paylaşımı ve geri ödeme gibi konular baştan karşılıklı olarak belirlenir.

---

79 I. Malcolm Burnett, Emerging Trends and Opportunities in the Islamic Financial Industry, Third Harvard University Forum on Islamic Finance, Cambridge: Harvard University, Oct 1, 1999, s. 165.

80 Akın, a.g.e. ss. 124-127.

81 Celal Yeniçeri, İslam İktisadının Esasları, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1980, ss. 114-116.

82 Bayındır, a.g.e. s. 106.

Bu tespit aşamasında tarafların denetimden geçmiş mali tabloları birbirine sunulur.

3) Ortaklığa emeğiyle katılan tarafın aldığı kendi maaşı da dahil olmak üzere tüm maliyetler düşüldükten sonra kalan net kazanç, taraflar arasında sözleşmede önceden belirlenmiş oranlara göre taksim edilir.

4) Bu finansman tekniğinde, kârın sabit oranlarla taksimine izin verilirken, sabit (maktu) bir meblağa izin verilmemektedir.

5) Zararın tümünün, işi yapan tarafın (mudarib) ağır kusur ve ihmali sonucu ortaya çıktığının ispatlanması hali müstesna, zararı faizsiz banka üstlenir.⁸³

Bununla beraber banka, zarar ihtimallerini ortadan kaldırmak veya asgariye indirmek için gerekli tedbirleri alır. Bu amaçla, sermayeye muhtaç bir şekilde elindeki projesiyle gelen müşterinin bu projesini çok yönlü olarak etütlere tabi tutar, yani fizibilitesini yapar. Projeye uygun ve kârlı görmesi halinde banka müşterisine fon kullandırır. Kötüye kullanma ihtimallerine karşı banka müşterisinden alım-satım işlerinin düzenli bir şekilde hesabının tutulmasını isteyebilir. Ayrıca müşterilerin kötüye kullanma eğilimlerini ortadan kaldırmak için beklenen miktarda kâr yapamayan kişilere fon kullandırmama yoluna başvurabilir.⁸⁴

1.1.4. Kâr- Zarar Ortaklığı (Müşaraka) Yoluyla Finansman

Fon kullanacak olan gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetinden veya belirli bir malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullandırılması işlemidir. Kâr zarar ortaklığı yatırım yöntemi ile fon kullandırılmak için katılım bankasının fon kullandırılacak gerçek ve tüzel kişilerle “Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi” imzalaması gerekir. Bu sözleşme katılım bankası ile gerçek ve tüzel kişiler arasındaki hukuki ve mâli ilişkileri düzenler.⁸⁵

---

83 Ahmet Cüneyd Darçın, **Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları**, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 28.

84 Bayindir, **a.g.e.** s. 108.

85 İlhan Uludağ, **Uluslararası Sistem İçerisinde İslam Bankacılığı**, İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1992, s. 423.

Müşarakeye İslam hukukunda şirketu'ı-inan denmektedir. Mudaraba anlaşma-
sında bir taraftan sermaye, diğer taraftan emek konulurken, müşarakede taraflar işe hem
emek hem sermayeleriyle beraber koyulurlar.⁸⁶

Müşarakede ortaklığa katılanlardan bir veya birkaçının işi yapmasıyla ortaklar-
dan her biri, işin yapılmasına katılmayanlar da dahil, kâra önceden üzerinde anlaşmışları
oranda hak kazanırlar. Kârın belirlenmesinde tarafların rızaları esastır. Yani sermayeler
eşit olduğu halde kâr payları farklı olabilir veya tersine, sermayeler farklı olduğu halde
kâr payları eşit olabilir.⁸⁷

Bu farklılık ortaklığa katılanlardan bazılarının işi daha fazla yapmaları veya
daha kabiliyetli olabilmelerinden dolayıdır. Hanefi ve Hanbeli mezheplerinin kabul ettiği
bu görüşün aksine Şafii ve Maliki mezhepleri, tarafların, kâr sermayeye tabi olduğu için,
sermayeleriyle orantılı olarak kârdan pay almaları gerektiğini savunurlar. Katılım
bankaları ise, müşarake metoduyla bankadan fon alan ortakların, şirket işlerinin
yürütülmesinde daha fazla emekleri geçmesi sebebiyle sermayelerine oranla daha fazla
kâr payı almalarını kabul ederek Hanefi ve Hanbeli mezheplerinin görüşlerini uygulama
yoluna gitmişlerdir.⁸⁸

Müşarake finans yöntemi şöyle uygulanır ve yürütülür: Katılım Bankası, ortağı
durumundaki müşterisi tarafından istenilen sermayenin bir kısmını sağlama
sorumluluğunu üzerine alır. Müşteri ise kendi mâli imkanları ve projenin özelliğine
uygun olarak proje sermayesinin geri kalanını sağlar. Müşteri kendi uzmanlığı nedeniyle
istenilen ve alınan mâli yardımın idare, denetim ve gözetiminin sorumluluğunu üzerine
alır. Bu sorumlulukların müşterinin üzerine kalması ona kârdan daha fazla pay alma
hakkını kazandırır.⁸⁹

Bu yöntemde net gelir, taraflar (banka ve ortak-müşteri) arasında şöyle dağılır:
Ortaklardan birisi olan müşteri yaptığı iş ve uzmanlığı nedeniyle bir pay alır. Gelirin geri
kalını, yatırıma mâli katkısı bulunan iki ortak arasında, iştirak paylarıyla orantılı olarak

---

86 Warde, **a.g.e.** s. 55.

87 M. Abdul Awwal Sarker, *Islamic Banking in Bangladesh, Growth, Structure, and Performance*, **Third Harvard University Forum on Islamic Finance**, Cambridge: Harvard University, Oct 1, 1999, ss. 53-59.

88 Bayındır, **a.g.e.** s. 121.

89 Bayındır, **a.g.e.** s. 127; ÖZSOY, **a.g.e.** s. 148.

dağıtılır. Zarar olduğunda ise, zarar tarafların ortaklıktaki sermaye paylarıyla orantılı olarak dağıtılır. Müşteri ilave bir zarara maruz bırakılamaz.⁹⁰

Müşarake yöntemi genellikle sanayinin finansmanında kullanılır. Teçhizat ve makine sağlanmasında müşarake yöntemi başarıyla uygulanabilir. Bu yöntem ticaretin finansmanında da kullanılabilir.⁹¹

1.1.4.1 Azalan Kâr-Zarar Ortaklığı (Müşarake-i Mütentakısa) Yoluyla Finansman

Yeni bir finansman tekniğidir. Bu finansman bankanın müşarake akdini kurmasından ve projenin gelir sağlamaya başlamasından sonra uygulanır.

Bir projeyi desteklemek için (mesela gayrimenkul alımı) banka ve müşterilerin ortaklıktaki payı belirlenir ve taraflar iştirakleri oranında pay alır. Bundan sonra, eğer müşteri bu mülke sahip olmak istiyor ise yıllık olarak banka hisselerini talep eder ve bankanın ortaklıktaki hisseleri gittikçe azalır. Ortaklık hisseleri azalan bankanın gelirdeki payı da gittikçe azalır, böylece müşteri gayrimenkulün sahibi olur. Yöntemin ikinci basamağı, bir malı müşteriye taksitle satmaya benzemektedir.⁹²

Bu yöntem Ürdün İslam Bankası tarafından başarı ile kullanılmaktadır.⁹³

1.2. Üretim Dışı Krediler, İyi Niyetli Borç (Karz-I Hasen)

İyi niyetli borç, katılım bankalarının sosyal yükümlülüklerinden doğmaktadır. Sosyal kredi olarak nitelendirilen bu krediye iyi niyetli borç (karz-ı hasen) denilir. Ödünç olarak ihtiyaç sahiplerine katılım bankaları tarafından verilen paraların iki çeşidi vardır.⁹⁴

1-Evlenme, hastalık, çocukların eğitim ve öğretimi, felaketler ve olağanüstü hallerde verilen sosyal amaçlı ödünçler

2-Küçük sanayi erbabının projelerini başlatmak ve teknik uzmanlıklar için üretime yönelik olarak verilen krediler

---

90 Özsoy, a.g.e. s. 150.

91 Murat Çizakça, Achievements of Venture Kapital and Its Potential in Emerging Markets With Referance to Turkey, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000, s. 123.

92 Burnett, a.g.e. s. 165.

93 Ahmad, a.g.e., s. 41.

94 Ubaidullah, a.g.e., s. 76.

Ödünç verilen bu iki kredide de katılım bankası kâr istemez, para bankaya taksitlerle veya defaten ödenir. Katılım bankalarının gelir sağlamayı düşünmedikleri bu ödünçlerde borçluya gerekli her türlü kolaylık sağlanır. Eğer borçlu borcunu meşru sebeplerle ödeyemeyecek duruma düşmüş ise bu borç katılım bankasının zekat fonundan karşılanabilir.⁹⁵

1.3. Diğer Geliştirilmekte Olan Finansman Metodları

Katılım bankacılığında yeni eğilimler, teknoloji ve globalizasyonla birlikte şekillenmektedir. Katılım bankacılığı sektöründe yer alan taraflar olarak yatırımcı, tasarruf sahibi ve müteşebbisler giderek daha sofistike ürünlere yönelmektedir. Bu yeni ürün eğilimlerine yön veren temel unsurlar ise; o ürünün bir likiditesi olması (ikinci pazar), riski ölçülebilir olması (ratinge sahip olmalı), getirisinin alternatiflere göre uygun olması ile değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle yatırımcılar veya tasarruf sahipleri ölçülebilir riski olan, likit ve yüksek getirili sofistike ürünleri talep etmektedirler.⁹⁶

Katılım bankacılığı bilinen kâr ve zarara katılma hesabı artık çok klasik bir ürün haline gelmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak dünyada faizsiz yatırım fonları ve sukuk olarak isimlendirilen menkul kıymet ürünleri ortaya çıkmıştır ve her geçen gün yenileri çıkmaktadır.

Bu ürünler arasında hisse senedine dayalı yatırım fonları, leasing fonları, sağlık fonları, emtiaya dayalı yatırım fonları, gayrimenkul yatırım fonları, sigorta fonları, teknoloji fonları, bayan ve çocuk fonları, yardım fonları, vs. sayılabilir.⁹⁷

2. KREDİ UYGULAMALARI

Katılım bankalarındaki kredi uygulamaları ile ilgili sınıflandırma bankalarla paralellik arz etmektedir. Bu bağlamda; katılım bankalarının reel sektörü finanse etme usulleri Kurumsal finansman desteği ve bireysel finansman desteği olarak isimlendirilmekte, alt ayrımlarında “üretim desteği”, “sermaye ve emek-sermaye ortaklıkları” ve “finansal kiralama” işlemleri yapmakta ve aşağıda belirtilen prosedürlere göre işlem

---

95 Ubaidullah, a.g.e., s. 77.

96 Osman Akyüz, **Bankaların Rakibi Değil Tamamlayıcısıyız**, Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık, Özel Finans Kurumları Birliği, 2004, BAYINDIR, a.g.e, 2005, s. 42.

97 Siddiqi, a.g.e., s. 154; Uyan, a.g.e., s. 419.

gerçekleşmektedir.⁹⁸ Müşteri çeşitliliği arttıkça sözkonusu ayrımlar artmakta, ilave olarak küçük işletme ve ticari müşteri segmentleri oluşturularak müşteri talep ve büyüklüğüne uygun yapılanmaya gidilmektedir.

Kurumsal Finansman Desteği:

Katılım Bankası ile fon kullanacak işletme arasında imzalanacak sözleşme dahilinde işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, gayri menkul ve hizmet bedelinin işletme adına satıcıya ödenmesi, bunun karşılığında işletmenin borçlandırılması işlemidir. BDDK'nın 20.09.2001 tarih ve 24529 sayılı Özel Finans Kurumlarının kuruluş ve faaliyetleri hakkındaki yönetmeliğine göre; bu yöntemle kullanılacak fonlar karşılığında teminat alınması ve alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin katılım bankası tarafından muhafaza edilmesi zorunludur.

Bireysel Finansman Desteği:

Ticari işlemlerin finansmanında kullanılmak kaydıyla, bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcıdan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında, alıcının borçlandırılması

---

98 BDDK, Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete, Madde 21'de fon kullandırma yöntemleri tanımlanmaktadır. Yönetmelikte yapılan ayrıma göre Katılım Bankaları kanunen aşağıda belirtilen kredi faaliyetlerini yürütebilmektedir.

- “1) Kurumsal Finansman Desteği: Özel finans kurumu ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dahilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, gayrimenkul ve hizmet bedelinin özel finans kurumunca işletme adına satıcıya ödenmesi ve bunun karşılığında işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlar karşılığında teminat alınması ve alım-satıma ilişkin belgenin bir suretinin özel finans kurumunca muhafazası zorunludur.
- 2) Bireysel Finansman Desteği: Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, özel finans kurumu tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında, alıcının borçlandırılması işlemidir.
- 3) Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı: Fon kullanacak gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetinden veya belirli bir parti malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullandırılması işlemidir. Kâr-zarar ortaklığı yatırımı yöntemi ile fon kullandırmak için özel finans kurumunun fon kullanılacak gerçek ve tüzel kişilerle “Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi” imzalaması gerekir. Özel finans kurumu ile kâr ve zararına katılmak amacıyla sözleşmede belirlenen sürelerle sınırlı olarak fon tahsis ettiği gerçek ve tüzel kişiler arasındaki hukuki ve mali ilişkileri düzenleyen bu sözleşme (Ek:8)'de yer alan örneğe uygun olarak düzenlenir. Özel finans kurumu, fon kullandırdığı gerçek ve tüzel kişilerin kâr ve zararına, sözleşmede belirlenen oranlarda katılır. “Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi”nde, özel finans kurumunun kâr ve zarardan alacağı pay ve alacağı teminatlar açıkça gösterilir. Bu sözleşmede, projenin kârlılığında bağımsız olarak özel finans kurumuna önceden belirlenmiş bir tutarda kâr garanti edilmesine dair hükümler yer alamaz.
- 4) Finansal Kiralama: Taşınır ve taşınmaz malların 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu hükümleri çerçevesinde, özel finans kurumu tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir.
- 5) Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı: Dış ticaret ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde, özel finans kurumu ile fon kullanan arasında düzenlenecek yazılı bir sözleşme dahilinde, mal karşılığı vesaik mukabilinde fon kullandırılması işlemidir.”

işlemdir. Gerçek kişilerin ev, araba gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak mevzuata giren bu yöntemde, faturalı sistem terk edilmiştir. Böylece nihai tüketiciler için ilave maliyet oluşturan mükerrer KDV mükellefiyeti ortadan kalkmıştır. Gerçek bir malın bulunması koşuluyla, bankalardaki tüketici finansmanına paralel bir tarzda bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması mümkün hale geldi. Ancak buradaki temel nokta, finansmanı gerçekleştirilen işlemin reel olmasını sağlamak açısından, finansman bedelinin finanse edilen malın satıcısına ödenmesidir. Ticari işlerin finansman metodu olan üretim desteği sisteminde olduğu gibi, bireysel finansmanda da kredi bedeli krediyi kullanana nakit olarak verilmez, alıcı yani krediyi kullanan tüketici adına satıcıya ödenir.

2.1. Üretim Desteği (Murabaha)

Katılım bankası ile müşteri ticari ilişkiye girmeden önce bir ön anlaşma yaparlar. Bu ön anlaşma, gerçekleştirilmesi planlanan ticari işlemin kurallarını, kapsamını ve tarafların birbirlerine karşı sorumluluklarını belirler. Gerek müşteri gerekse banka anlaşmadaki ilkelere uyacaklarını taahhüt ederler. Ardından müşteri bankaya niteliklerini önceden belirlediği malın siparişini verir. Banka sipariş üzerine talep edilen malı satın alıp maliyetine anlaşılan oranda kâr ekleyerek müşteriye satar.⁹⁹

Böylece katılım bankası ile müşteri arasında üç ayrı sözleşme yapılmış olur.

Bunlar; Genel Kredi Sözleşmesi veya Murabaha Sözleşmesi olarak adlandırılan ön anlaşma, sipariş sözleşmesi ve alım-satım sözleşmesidir.

Katılım bankaları birer ticari kurumdur. Tasarrufları, ortaklık sermayesi olarak toplayıp ticari faaliyetlerde çalıştırmak ve oluşacak kârı paylaşmak üzere kurulmuşlardır. Banka ile ticaret yapmak isteyenlerin hangi yöntemleri takip edecekleri ya bizzat kurumun kendisi ya da bağlı olduğu resmi organlarca belirlenir. Murabahada da böyle bir yöntem takip edilmektedir.¹⁰⁰

Ön anlaşma, başka bir işlem yapılmadıkça tek başına bir hüküm ifade etmez. Yalnızca katılım bankası açısından, müşterinin sözleşmede belirtilen miktarda kredisinin bulunduğu ve bu müşteri ile ticari işlem yapılacağını, müşteri açısından ise, böyle bir ticari ilişkiye girildiği takdirde ön anlaşmada belirtilen şartlara riayet edeceğine dair taahhüdü

---

99 Atıcı, a.g.e., ss. 237-238.

100 Zafer Tunca, **İslam Bankacılığı Türkiye Uygulaması**, Özel Finans Kurumları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bil. Ens. Para Banka ana bilim dalı Yüksek Lisans Tezi, 1992, ss. 64-72.

ifade eder. Dolayısıyla ön anlaşma, banka ile müşteri arasında gerçekleştirilen bir şartlı taahhütten ibarettir. Şartlar gerçekleştiğinde tarafların yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir.¹⁰¹

Müşteri katılım bankasına sipariş verirken malın yerini, niteliklerini, mülkiyetinin hangi firmaya ait olduğunu belirleyip katılım bankasına bildirmektedir. Katılım bankası nitelikleri belirlenen malın satıcıdan alınıp müşteriye vadeli satılması talebini kabul eder.¹⁰²

Malın mevcut olup olmadığını, mevcut ise müşteriye bildirilen şartlarla satıp satmayacağını firmaya danışmakta, olurlarını aldıktan sonra işlemi başlatmaktadır. Malın teslim edildiği/alındığına dair onay alındıktan sonra, nihai satım akdi yapılmaktadır. Dolayısıyla burada bir satım değil satın alıp tekrar satma vaadi söz konusudur. Katılım bankası veya müşteri taahhütlerine uymadıkları takdirde sözleşmede belirlenen tazminatları ödemekle yükümlü tutulurlar.¹⁰³

2.2. Kiralama (Leasing)

Avrupa Leasing Birliği'ne (European Leasing Association) göre Finansal Kiralama “belirli bir süre için kiralayan ile kiracı arasında imzalanan ve üreticiden kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan bir malın, mülkiyetini kiralayanda, kullanımını ise kiracıda bırakan bir sözleşme olup, malın kullanımının belirli bir kira ödemesi karşılığında kiracıya bırakılması”ndan ibarettir.¹⁰⁴

Finansal Kiralama Kanunu'nun (FKK) 4. maddesinde ise, “kiralayanın, kiracının seçimi ve talebi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak ve belli bir süre feshedilmemek şartıyla kira bedeli karşılığında kiracıya bırakması” şeklinde tanımlanmıştır.

FKK'nun 9. maddesinde, “taraflar sözleşmede, sözleşme süresi sonunda kiracının, malın mülkiyetini satın alma hakkına haiz olacağını kararlaştırabilirler” ifadesiyle ayrı madde ile de olsa, menfaatin temlik sözleşmesine aynı temlik konusunun

---

101 Bayındır, **a.g.e.**, s. 122.

102 Bayındır, **a.g.e.**, s. 123.

103 Akyüz, **a.g.e.**, s. 122.

104 Richard A. Brealey; Steward C. MYERS, **Principles of Corporate Finance**, International Edition: Mc Graw-HillCompany, 1996, s. 739.

da eklenebileceği kuralı getirilmiştir. Akdin bu şekilde tanımlanmaya çalışılmasındaki asıl neden, kiralama işleminin hem menfaatin hem de menfaatin kaynağı durumundaki malın temlikini birlikte içermesidir. Sözleşmelerde menfaatin temlikinin kira ile olacağı belirtilirken ayının temlikinin bazen satım bazen de hibe ile olacağı yer almaktadır. Dolayısıyla Finansal Kiralama sözleşmesini, "genellikle ayının temliki ile sona eren menfaatin temlikinden ibaret akit" şeklinde tanımlamak mümkündür.

Katılım bankaları ayrı bir şirket kurmaksızın, yatırım bankalarında olduğu gibi, finansal kiralama işlemlerini aynı bünye içerisinde yerine getirirler.

Katılım bankası FKK hükümlerine göre bu uygulamayı gerçekleştirmektedir. Katılım bankası uygulamasında başlıca dikkat çeken noktalar şunlardır:

1) Akdin konusu: Cinsi, özelliği, nitelik ve miktarı belirlenen malın kiracıya amacına uygun bir tarzda kullanması için kiralanmasıdır.

2) Giderler: Sözleşmeden, mevcut ve ileride doğacak bütün vergi, resim, harç ve ücret ve cezalar kiracıya aittir.

3) Malın mülkiyeti: Malın mülkiyeti kiralayan / bankaya aittir. Kiracı (müşteri) sözleşmede belirlenen kurallar çerçevesinde mal üzerinde kiracı sıfatıyla zilyedir. Dolayısıyla kiracı, malı başkasına kiraya verme, hibe etme yahut başkalarıyla ortaklaşa kullanma hakkına sahip olmadığı gibi kiralayanın onayı olmaksızın başka yere de nakledemez.

4) Malın teslimi: Mal kiralayan adına, temsilci sıfatıyla kiracı tarafından teslim alınır. Kiracının malı satıcıdan kiralayan adına teslim aldığı anda, sözleşme gereği, mal kiralayan tarafından kiracıya teslim, edilmiş kabul edilir. Malın kiracıya bu suretle teslimi ile birlikte, mala gelecek her türlü zarar ve ziyan kiracıya aittir.

5) Sigorta: Bedel kiracıya ait olmak üzere, malın kiralayanın istediği sigorta şirketine masraflar kiracıya ait olmak üzere kiralanması zorunludur.

6) Mal sahibinin hukuki niteliği ve sorumluluğu: Kiralayan (katılım bankası) kiracıyı bir finans kurumu olarak kredilendirmektedir. Bu sebeple kiralama konusu malla ilgili olarak; ayıba, cins ve vasıfta hataya, teslim ve taşımaya ilişkin hususlarda ve malın mal, can ve çevreye verdiği zararlardan doğabilecek sorumluluklarda her türlü borç, sorumluluk ve yükümlülük sadece kiracıya aittir. Mal sahibi işlem ve eylemlerinde her zamanki dikkati gösterir. Kiralayan, çalışanlarının, muhabirlerinin veya işbirliği yaptığı

kuruluşların ve üçüncü kişilerin hata, unutma, gecikme, yanılma ve her türlü kusurlarından ve kendi elinde olmayan nedenlerden meydana gelecek zararlardan sorumlu değildir.

7) Malın teslim edilmemesi veya zararın tazmini: Kiracı kiralayana karşı, üreticinin malı teslim etmemesi, geç teslim etmesi, malın kararlaştırılan nitelik, nicelik, cins ve özelliklere uymaması, üçüncü kişilerin mal üzerinde hak iddia etmeleri veya malın bozukluğu veya benzeri nedenlerle hiçbir ad altında bir talepte bulunamaz, kiraları ödeme veya geç ödeme yoluna gidemez. Sözleşme hangi sebeple sona ermiş olursa olsun, kiracı malda meydana gelen zararı karşılamakla yükümlüdür.

8) Mülkiyetin devri: Kiracı, Finansal Kiralama Sözleşmesinin sonunda kira konusu malı satın alma seçeneğine sahiptir. Kiracı bu hakkını kullandığı takdirde mal sözleşme sonunda anlaşılan bedel karşılığında -ki bu bedel semboliktir- kiracıya devredilir.

Her üç uygulamada da dikkat çeken noktalar:¹⁰⁵

1) Akit kira sözleşmesi olarak isimlendirilmekte, Katılım Bankası kiralayan, müşteri kiracı kabul edilmektedir. Katılım Bankası ayrıca kendilerini kredi kurumu olarak nitelendirmektedirler.

2) Malın mülkiyeti Katılım Bankasında, kullanım hakkıyla birlikte zorunlu sigorta giderleri dahil mevcut ve ileride doğacak bütün masraflar müşterinin yükümlülüğündedir.

3) Müşteri malı katılım bankasının vekili sıfatıyla teslim almakta, bu andan itibaren malın kullanıma hazır tutulması dahil bütün sorumluluklar kendisine ait olmaktadır. Hatta katılım bankası, üreticinin malı teslim etmemesi, geç teslim etmesi, malın kararlaştırılan nitelik, nicelik, cins ve özelliklere uymaması, üçüncü kişilerin mal üzerinde hak iddia etmeleri veya malın bozukluğu veya benzeri durumlarda dahi kendilerini finansman şirketi olarak nitelendirdiklerinden, hiçbir sorumluluğu kabul etmemektedirler.

4) Akit süresince müşteri sözleşmeye aykırı davrandığı, taksitleri zamanında ödemediği takdirde katılım bankası, mala el koymakta fakat müşteri maldan yararlanma imkanından mahrum kılınmış olmasına rağmen sözleşmede belirlenen taksitleri ödemekle yükümlü tutulmaktadır. Aylık taksit tutarları malın menfaatinden yararlanılması ölçüsüne

---

105 Atıcı, a.g.e., ss. 237-238.

göre değil malın katılım bankasına mal oluşu ve bankanın sözleşme gereği ilave ettiği kârın toplamı dikkate alınarak belirlenmekte, taksitlerin bitiminde banka hem maliyeti hem de kârı tahsil etmiş olmaktadır.

5) Akit hibe, satım veya hiçbir akit ismi belirtilmeksizin mülkiyetin devriyle sona ermektedir.

2.3. Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudaraba)

Katılım bankalarının kuruluş amaçlarından en önemlisi, birikimleri ortaklık esasına göre toplayıp yatırıma dönüştürmek olduğundan, emek-sermaye ortaklığı katılım bankacılığında başlıca finansal ürünlerden biri kabul edilir.

Bir tarafın sermaye, diğer tarafın emek koyarak ticaret yapmak ve oluşacak kârı anlaşılan oranda paylaşmak üzere kurdukları ortaklığa emek-sermaye ortaklığı denir.

Katılım bankaları topladıkları parayı 30, 90, 180, 360 gün ve daha uzun vadeli olmak üzere gruplara ayırır ve benzer hesaplardan gelen paraların oluşturduğu havuza aktarırlar. Havuzdaki paranın tamamı bir bütün kabul edilerek uygun parçalara ayrılır. Katılım bankası bu paraları kurduğu şirketleri aracılığıyla ya bizzat kendisi ya da başka kişilerle ortaklıklar kurarak işletir. Daha önce de belirtildiği gibi, katılım bankaları daha çok sermayenin başkası tarafından işletilmesi yöntemini tercih etmektedirler.¹⁰⁶

Katılım bankası, projesi olup da sermaye katkısı talebinde bulunan girişimcilerle ortaklığa gitmeden, ön araştırma yapar. Müteşebbisten projenin kapsamı, maliyeti, süresi, aşamaları, muhtemel kâr-zarar durumu vb. konularda gerekli bilgiyi alır. Ayrıca ortaklık talebinde bulunan kişinin kanun ve yönetmelikler çerçevesinde çalışıp çalışmadığı, güvenilirliği, projesinin katılım bankacılığı ilkeleriyle uygunluğu konusunda istihbarat çalışması yapar.¹⁰⁷

Bütün bu araştırmalar sonucunda projenin ilkelerine uygun olduğu kanaatine varan katılım bankası, söz konusu işletmeci ile emek-sermaye ortaklığına gider.

Ortaklık sözleşmesinde projenin konusu, süresi, katılım bankasının katkıda bulunacağı sermaye miktarı, katılım bankasının ortaklık sürecinde yapacağı işlemlerin ücret karşılığı alacağı, kârın paylaşılma oranları, kasıt ve kusur durumunda sermayenin geri ödenmesi için müteşebbisin göstereceği teminatların miktar ve çeşidi, zarar

---

¹⁰⁶ Atıcı, a.g.e., s. 230.

¹⁰⁷ Atıcı, a.g.e., ss. 204-208.

durumunda tüm zararın Katılım Bankasına ait olacağı, müteşebbisin işin başından sonuna kadar projeye ilgili bütün evrakları tam olarak tutup, gerektiğinde katılım bankasının incelemesine hazır bulunduracağı vb. şartlar yer alır.¹⁰⁸

BDDK'nın 20.09.2001 tarih ve 24529 sayılı Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmeliğe göre; projenin sermayesini katılım bankası, yürütme sorumluluğunu ise yönetici ortak sıfatıyla diğer taraf üstlenir. Proje sonuçta kâr ederse ilk önce katılım bankasının başlangıçta yatırdığı sermaye ödenir daha sonra kâr anlaşılan oranda paylaşılır. Bazen katılım bankasının kâr ve zarardan alacağı pay, ilgili ülkenin yönetmelikleri çerçevesinde belirlenir.

2.4. Kâr- Zarar Ortaklığı (Müşaraka)

Katılım bankaları veya yan kuruluşları şirketler aracılığıyla sermayeyi yatırıma dönüştürme uygulamasına nadiren başvururlar. Sermayeyi ortaklık yöntemi çerçevesinde yatırıma dönmek amacıyla kurulmuş olmasına rağmen, günümüz katılım bankaları bu temel ilkeden uzaklaşarak diğer bankalar gibi, mali aracılığa soyunmuş olmakla eleştirilmektedir.¹⁰⁹

Katılım bankalar diğer girişimcilerle ortaklıklar kurarak da sermayeyi değerlendirmektedir. Banka, bir finans kurumu olarak finansman desteği talebinde bulunan gerçek veya tüzel kişilerin bütün yahut bir kısım faaliyetine ya da belirli bir parti malın alım-satımından ibaret işlemine, kâr ve zarara katılma şeklinde ortak olabilir. Bankanın diğer işletmelerle kurduğu ortaklıklar sürekli olabileceği gibi belirli bir süreyle sınırlı mülkiyetin devriyle sona eren ortaklık da olabilmektedir.¹¹⁰

Banka ile sermaye desteği talebinde bulunan işletmeler arasında kurulan ve ortaklık konusu projenin gerçekleşmesine kadar sürmesi planlanan ortaklığa **sürekli** veya **sabit ortaklık** adı verilir. Bu ortaklık türünde banka ve işletmeci olmak üzere iki taraf yer alır. Banka sermaye desteği karşılığında, kullandırmayı vaat ettiği sermayenin miktarı oranında işletmenin mülkiyetine yahut hisse senetlerine ortak olur. Böylece işletmenin yönetimine, dolayısıyla meydana gelecek kâr ve zarara hissesi oranında katılma hakkı kazanır. Ancak katılım bankalarının asıl amacı işletmecilik olmadığından, sermaye

---

108 Bayındır, a.g.e., s. 105.

109 Ahmad, a.g.e., s. 42.

110 Özsoy, a.g.e., s. 174

desteğinde buldukları ortaklıkların yönetimi ve projelerinin yürütülmesinde etkin görev almazlar.¹¹¹

Yönetime katılma ve hesapları her an inceleme hakları saklı kalmak kaydıyla, işletmenin idaresi ve projenin yürütülmesi işini diğer ortağa bırakırlar. Günümüzde bu tür ortaklık şekline hususi ortaklık, iç ortaklık veya kâr ve zarara katılma yatırım ortaklığı; şirketin yönetimini üstlenen ortaklığa da yönetici ortaklık adı verilir.¹¹²

Ortaklıklarda kurum, işletmeciyi aramaktan ziyade, genellikle sermaye talebiyle yapılan başvuruları değerlendirir. Öncelikle projenin kurumun ilkelerine uygunluğu, kârlılığı, risk ihtimalinin düşüklüğü ve uygulanabilirliği araştırılır.

Değerlendirme ölçüleri arasında, sermaye talebinde bulunanın toplumsal ve ticari ahlakı, sermaye durumu, ortakları, mal varlığı, göstereceği teminatların kabul edilebilirliği, gözetim ve istihbarat imkânlarının var olup olmadığı, planlanan yatırımın kanunlara uygunluğu vb. hususlar da yer alır.¹¹³

Sermaye desteğinde bulunulmasına karar verilen proje sahipleri ile katılım bankası arasında Kâr ve Zarara Katılma Yatırım Sözleşmesi imzalanır. Sözleşmede projenin konusu ve kapsamı, gerekli sermayenin toplamı, kurumun yapacağı katkının miktarı, kâr ve zararın paylaşım esasları, tarafların yetki ve sorumlulukları, kurum desteğine karşılık yatırımcının göstereceği teminatlar vb. konular yer alır.¹¹⁴

Bu tür ortaklıklarda katılım bankası, birlikte ticaret yapmayı amaçlamaksızın sadece sermaye desteğinde bulunduğu bir veya birkaç projenin sonucuna katılmayı hedefler. Bu nedenle, projenin yürütülmesi ve bu esnadaki bütün yetki ve sorumlulukları - takip ve denetim hakkı saklı kalmak kaydıyla-yönetici ortağa devreder. Yönetici ortak basiretli bir tacir gibi hareket etmek, projenin verimli şekilde yürütülmesi için gereken özen ve dikkati göstermek zorundadır.¹¹⁵

Malları gereği gibi muhafaza etmemesi, sözleşme konusu işin yapılmasında oluşmuş teamül ve ödemeye aykırı davranması, basiretli bir tacir gibi davranmayarak malı piyasa şartlarına aykırı pazarlaması, ödeme gücü olmayan kişi ve kuruluşlara mal vermesi

---

111 Bayındır, a.g.e., s. 136.

112 Bayındır, a.g.e., s. 138

113 Ahmet Battal, **Bankalar Kanunu Şerhi** (Sorularla Banka Hukuku), İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2003, s. 217.

114 Atıcı, a.g.e., ss. 232-235.

115 Bayındır, a.g.e., s. 139

sebebiyle alacağını tahsil edememesi, kanun ve yönetmeliklere aykırı davranması nedeniyle oluşacak her türlü zarar, ziyan ve cezai müeyyidelerden yönetici ortak sorumlu olur.¹¹⁶

Yatırımcı, kurum ile yaptığı anlaşma gereği, kurumun kendisine sağlayacağı sermayeyi sözleşmede belirtilen proje için, anlaşılan şartlara uygun olarak kullanacağını taahhüt eder.

Projenin gerçekleştirilmesi sürecinde elde edilen tahsilattan, önce katılım bankasının kullandığı sermaye ödenir; varsa kâr daha sonra paylaşılır. Kâr hisse oranlarına göre ayarlanabileceği gibi, yönetici ortağın projeyi bilfiil yürütmesinden dolayı oran olarak daha fazla alabileceği hususu da karara bağlanabilir. Projenin zarar etmesi halinde, katılım bankasının zarar dolayısıyla ödeyeceği meblağ kullandığı sermaye ile sınırlıdır. Dolayısıyla kullandığı miktar ile sınırlı kalmak kaydıyla, zararın % 100'ü katılım bankasına ait olur.¹¹⁷

2.5. Diğer Finansman Metodları

Katılım bankalarının işlemleri çeşitli açılardan sınıflandırılır. Tasarrufların toplanıp yatırıma yönlendirilmesi ile diğer bankacılık hizmetleri bu sınıflandırmada en fazla dikkate alınan hususlardır. Katılım bankaları, tasarrufları toplama ve yatırıma yönlendirme faaliyetine ek olarak teminat mektubu verme, akreditif açma, banka kartı, kredi kartı ve çek kullandırma, döviz alım-satımı, çek, senet ve fatura tahsili, hisse senedi, bono ve tahvil alım-satımı, havale ve transfer işlemleri gibi birçok bankacılık hizmetini de yaparlar.

Katılım bankaları birikimleri toplama ve değerlendirme sürecinde olduğu gibi, diğer bankacılık hizmetlerinde de kuruluş ilkelerine bağlı kalmak durumundadırlar. Bir kısmı yukarıda zikredilen ve genel olarak bankacılık hizmetleri olarak anılan bu işlemler kefalet, vekâlet ve havale hükümleri çerçevesinde ücret veya komisyon karşılığı yapılır.¹¹⁸

---

116 Bayındır, a.g.e., s. 139.

117 Hamdi Döndüren, İslam Ekonomisinde Faiz ve Finans Kaynakları, **İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1992, s. 192.

118 Bu işlemler genel olarak İslami prensiplere aykırı değil gibi görünse de içeriğinde bazı ayrıntılar bulunmaktadır. Özellikle teminat mektupları, akreditiflerin hangi durumlarda ve ne şartlarla açıldığında İslami prensiplere uygun olacağı ve ATM ve kredi kartlarının bir katılım bankası ürünü olarak kullanılması ile ilgili tartışmalar bulunmaktadır. Ancak bu tartışmalar konumuz dışında olup mevcut uygulamaların nasıl olduğu hususunu belirteceğiz.

Katılım bankaları nakdi kredilerin yanında müşterilerine gayrinakdi kredi hizmeti de sunarlar. Bu hizmetler;¹¹⁹

1) Teminat Mektupları¹²⁰

2) Akreditifler, Aval Kabul Kredileri, Harici Garantiler

3) Kredi kartları olup genel olarak bu ürünlerin tarifi sonrası katılım bankalarında hangi düzeyde uygulama imkanı bulunduğu değineceğiz.

2.5.1 Teminat Mektupları

Bankalar gibi katılım bankaları da güven kurumlarıdır; insanlar para ve kıymetli evraklarını bu kurumlarda muhafaza ettikleri gibi bir işin yapılması, bir malın teslimi veya bir borcun ödenmesi gibi başkalarıyla olan hukuki ilişkilerinde de bu kurumların güvencesine ihtiyaç duyarlar. Teminat mektubu aracılığıyla verilen güvenceye bankacılıkta gayri nakdi kredi denir.¹²¹

Bu kredi türünde ödünç para verilmesi, yani nakit çıkışı söz konusu olmayıp, bir teminat verilmesi (yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde ödeme taahhüdü) söz konusudur. Gayri nakdi kredilere faiz yürütülmez, sadece komisyon alınır. Gayri nakdi kredilerin tazmin olması (banka tarafından ödenmesi) durumunda, bankalar mektubu verdikleri kişilerden bedel ödeninceye kadar temerrüt faizi alırlar. Hukuk ve genel ahlaka aykırı olmayan her türlü borç veya fiil garanti kapsamına girebilir. Müşteri teminat mektubu sayesinde bankanın isim ve itibarından faydalanarak nakit teminat vermekten kurtulur; banka ise, vermiş olduğu teminat mektubu karşılığında gelir sağlar.¹²²

Türkiye'de Yargıtay Hukuk Genel Kurulu banka teminat mektuplarının kefalet sayılmayıp garanti sözleşmesi olduğunu kararlaştırmış, Türk mahkemeleri de 1969 yılından itibaren ilk talepte tazmin garantisini taşıyan teminat mektuplarını kefaletten farklı olarak başkasının fiilini taahhüt niteliğindeki garanti sözleşmesi kabul etmişlerdir.¹²³

---

119 Tüm katılım bankalarının ana sözleşmelerinde de açık bir şekilde yapabilecekleri gayrinakdi işlemler ifade edilmektedir.

120 Bu kurumlarca düzenlenen mektuplar bazı kamu idareleri tarafından, kendi mevzuatlarında banka teminat mektuplarının geçerli olduğuna dair hükümlerin bulunması gerekçe gösterilerek kabul edilmemekte iken; yeni Bankalar Kanunu'nda getirilen düzenleme ile katılım bankası olmuş, bu problem ortadan kalkmıştır.

121 Battal, 2003, ss. 112-113, Orhan Sevilengül, Banka Muhasebesi, Ankara: Gazi Yayınları, 1997, ss. 211-212.

122 Cengiz Kostakoğlu, **Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar**, İstanbul: Beta Yayınları, 1996, ss. 106-110; Emin Cem Kahyaoğlu, **Banka Garantileri**, İstanbul: Beta Yayınları, 1996, s. 9.

123; Kostakoğlu, a.g.e., s. 110.

Katılım bankalarının tazmin olan teminat mektupları, katılım hesap getirileri ile ilgili olmayıp, karşılığı öz kaynaklardan karşılanır.

2.5.2 Akreditifler

Sözleşmenin taraflarını oluşturan ithalat ve ihracat tacirleri yabancı ülkelerde bulunmaları nedeniyle birbirleriyle doğrudan temas imkânı bulamazlar. Bu sebeple, maruz buldukları tehlikelerin asgariye indirilmesini sağlamak için üçüncü kişinin, çok kere de bir bankanın araya girmesini arzu ettiklerinden akreditife başvururlar. Böylece akreditif, uluslararası düzeyde, birbirini tanımayan taraflar arasındaki ticari ilişkilerde mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi konusunda geliştirilmiş özel bir ödeme yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁴

Akreditif, işlevi açısından bir kredi aracı değil bir ödeme aracı olarak kabul edilir. Bu işlem sayesinde alıcı ve satıcı arasındaki mal ve bedelin teslimi konusunda yeterli olmayan güven unsuru sağlanmış olur.

Alıcı, satın almayı arzuladığı mal veya hizmetin zamanında ve istenilen özelliklerde hasarsız teslimini, satıcı da satmış olduğu mal veya hizmet bedelinin tam ve zamanında kendisine ulaşmasını garantiye alma imkânını bulmuş olur. Çağdaş bankacılık hizmetleri arasında kabul edilen akreditif, bir takım kayıtlarla katılım bankaları tarafından da uygulanmaktadır.

Katılım bankacılığı sisteminde ise akreditif işlemi iki yöntemden biriyle yapılır.¹²⁵

Birinci yöntemde amir, akreditifin açılışı esnasında bedeli bankaya peşin ödemez. Amir, bankasına ithal edeceği malın üreticisi, nitelikleri, fiyatı ve diğer belgeleri vererek ihracatçı lehine akreditif açılmasını talep eder. Akreditif bankası, amirin talebini uygun bulduğu takdirde muhabir bankaya belgelerde belirlenen şartlar çerçevesinde akreditif açılması emrini verir. Muhabir banka ihracatçıya, lehine akreditif açıldığını bildirir. İhracatçı, malın alıcıya gönderildiğine dair belgeleri muhabir bankaya ibraz ederek parasını tahsil eder. Mal gümrüğe ulaştığında katılım bankası akreditif ile ilgili belgeleri

---

¹²⁴ Sevilengül, 1997, ss. 264-265.

¹²⁵ Bayındır, a.g.e., s. 114.

ithalatçıya iade ederek mal için ödenen meblağı ve yaptığı hizmetler karşılığında komisyonunu alır.

Bu şekilde açılan akreditif teminat mektubu niteliği taşır.

Finansmanlı akreditif usulü olarak da adlandırılan ikinci yöntemde ise, mal karşılığı olan vesaiğin alım-satımı şeklinde isimlendirilen yurt dışı murabaha yöntemidir. Bu tür akreditif işleminde ithalatçı, ithal etmek istediği malları temsil eden belgeleri, satın alıp kendisine satması için katılım bankasına talimat verir. Katılım bankası bu belgeleri muhabir banka aracılığıyla peşin olarak satın alıp akreditif açtırana vadeli satar. Böylece katılım bankası hem yaptığı hizmet hem de vade farkından gelir elde ederken, amir de işletmesi için ihtiyaç duyduğu mala kavuşmuş olur. Katılım bankası yabancı ülkeden açılan akreditif için komisyon karşılığı muhabir banka görevini de yerine getirir.¹²⁶

2.5.3 Banka Kartları

Son yıllarda bankacılıkta geliştirilen en önemli ödeme araçlarından birisi banka kartlarıdır. Plastik para olarak da adlandırılan banka kartları aracılığıyla sunulan hizmetler, bankacılık edebiyatında bireysel bankacılık hizmeti olarak adlandırılır. Banka kartı sayesinde, kart hamili ödeme noktalarında dilediği parasal işlemi hızlı ve çağdaş bir şekilde yapabilmekte, banka ise müşteri memnuniyetini kazandığından daha fazla gelir elde etmektedir. Ulaşım ve iletişim alanında geliştirilen ürünler gibi, ödeme araçları alanında geliştirilen banka kartları da hayatı kolaylaştıran ve artık vazgeçilemez ürün ve hizmetler arasına girmiştir. Banka kartları aracılığıyla gerçekleştirilen bireysel bankacılık hizmetleri katılım bankaları için de önemli bir ödeme aracı niteliğindedir. Kartlar değişik açılardan sınıflandırılmaktadır. Teknik özellik ve ödeme aracı niteliği sınıflandırmada odak noktayı belirler.

2.5.3.1. ATM Kartı Uygulaması

ATM kartı ile mal ve hizmet alımı durumunda satın alınan şeyin bedeli, hamilin hesabından hemen alınıp iş yerinin hesabına nakledildiğinden bu bir nakit çekimi kabul edilir. Bahsedilen hizmetler ve karşılığında alınan bedelin meşru olduğu konusunda genel kanaat olduğundan, yukarıdaki özellikleri taşıyan ATM kartını katılım bankaları da aynen uygularlar. Bir kısım banka yukarıda sayılanlara ek olarak, hesabında parası olmamasına

---

¹²⁶ Bayındır, a.g.e., s. 180.

rağmen, ATM kartıyla hamile nakdi kredi çekme imkânı da verirler. Bu hizmet karşılığında nakit avans komisyonu veya nakdin miktar ve süresiyle orantılı faiz alırlar. Nakdi kredi karşılığında alınan komisyon ve faiz İslam hukukunda meşru kabul edilmediğinden, katılım bankaları ATM kartıyla bu tür hizmetleri sunamazlar.¹²⁷

2.5.3.2. Kredi Kartı Uygulaması

Kredi kartını ATM kartından ayıran en önemli özellik alışverişlerde nakdi kredi imkânı sağlamasıdır. ATM kartında satın alınan mal veya hizmetin bedeli hamilin hesabındaki mevcut paradan hemen kesilirken kredi kartında -bankaya göre değişmekle birlikte- yaklaşık 30 gün sonra kesilmektedir. Borcun tamamı ödendiğinde herhangi bir faiz talep edilmediğinden kart hamili bir aylık faizsiz kredi kullanmış olmaktadır. Kredi kartı hizmeti karşılığında bankalar üye iş yerinden komisyon, kart hamilinden taksitlendirilen bakiye karşılığında da faiz alırlar. Böylece kredi kartı, hem kart hamilleri hem de bankalar açısından ATM kartına göre daha kullanışlıdır. Katılım bankaları hem müşterilerinin kredi kartı taleplerini karşılamak hem de üye işyeri komisyonu gelirinden yararlanmak için kredi kartı çıkarmaya başlamıştır. Ancak borcun taksitlendirilmesi karşılığı alınan fazlalık faiz olduğundan başlangıçta katılım bankaları bu yöntemi uygulamayıp, kredi kartı borcunun hesap kesim tarihinde tümüyle, ödenmesi yöntemini tercih etmiştir.¹²⁸

Çünkü taksitlendirmeyi faiz karşılığı yapmaları kuruluş ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Bedelsiz yaptıkları takdirde ise -paranın değer kaybetmesi ve kullanımından mahrum kalınması gibi- iktisadi nedenlerle zarar ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple vaktinde ödenmeyen borçlar dövize yahut enflasyona ayarlanarak kayıplar telafi edilmeye çalışılmıştır.¹²⁹

Bu şekildeki kredi kartı uygulaması Katılım bankalarında bir süre devam etti. Fakat Katılım bankaların işyerlerinden alınan komisyona ek olarak, kredi kartı sahiplerinden de gelir sağlamak; kart hamillerinin ise, borçlarının taksitlendirilmesi

---

127 Bayındır, **a.g.e.**, ss. 187-202.

128 Atıcı, **a.g.e.**, ss. 289-290, Bayındır, **a.g.e.**, s. 220.

129 Özellikle enflasyonun yüksek olduğu ve ekonomide durgunluk yaşanmadığı dönemlerde, katılım bankaları kredi kartları gelirlerini dövize endekslemek suretiyle elde etmişlerdir. Ancak kriz ve durgunluk dönemlerinde, birincisinde tahsilatla ilgili döviz fiyatları çok yükseldiği için tahsilat sıkıntısı çekmişler ikinci halde ise kârlılıkla ilgili sıkıntı yaşamışlardır. Bunun üzerine uygulamayı geliştirmişler ve değişikliğe gitmişlerdir.

imkânından yararlanmak istemeleri yeni ve farklı kredi kartı arayışlarını gündeme getirmiştir.¹³⁰

---

130 Hali hazırda Türkiye’deki katılım bankalarından iki tanesi müşterisine taksitlendirme imkanı sunan, üye iş yerine bankalardaki gibi defaten değil, taksit vadelerinde ödeme yapan kredi kartı ürününe sahiptir. Katılım bankalarının mevcut kredi kartı uygulamalarında üç katılım bankası harcama tutarının ekstre tarihinden sonra ödenebilmesini kredilendirme yaparak sağlamakta bunlardan iki tanesi gecikme olduğu takdirde müşterilerinden “mahrum kalınan kâr payı” adı ile gecikme bedeli almaktadır. Diğer ikisi ise son ödeme tarihi geciktiği takdirde muhtemel kayıpları engellemek için, müşterinin borç bakiyesini TCMB döviz alış kuru üzerinde dolara endekslemektedir.

3. BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDA KREDİ FİYATLAMASI VE MALİYETLENDİRME

Katılım bankalarında fiyatlama ve maliyet unsurları mevduat bankaları ile paralellikler arzemektedir. Ancak faizsiz esasa göre faaliyet gösteriyor olması ve ürünlerinin kendisine has olması hususlarında daha sade bir yapıya sahip olup, farklılaşmaktadır.

1. KREDİ FİYATLAMA KRİTERLERİ VE VE FİYATLAMA YÖNTEMLERİ

Bankalarda genel olarak kredi fiyatlaması ve usulü en önemli konudur.

1.1. Fiyatlama Kriterleri

Kredilerin fiyatlamasını etkileyen çok çeşitli ve farklı önemlere sahip faktörler, kriterler mevcuttur. Bunlar bankadan bankaya değişebilmektedir. Söz konusu temel kriterler¹³¹

- Risk
- Fonlama maliyeti
- Kredinin vadesi (Likidite)
- Müşterinin hesapları ve diğer ilişkiler
- Rekabet
- Banka hedefleri ve alternatif yatırım alanları
- Teminatlandırma
- Geri ödeme koşulları

---

131 Kürşat Babuçu, **Bankalarda Kredi Maliyeti**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, 24-28 Haziran 2002, s. 23.

- Kredi portföyünün yapısı, olarak belirtilebilir.

Risk odaklı kredi fiyatlaması doğal olarak KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin miktarını/fiyatını olumlu/olumsuz etkileyecektir. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma derecelendirmesine kadar çeşitli kriterler, kredilerin fiyatına yansıtacaktır.

Mevcut uygulamada kredi riski, ileri tekniklerle ölçülmeden belirlendiğinden, aynı firma hakkında bankalar arasında farklı değerlendirmeler yapılabilmekte, farklı kredi fiyatları ortaya çıkabilmekteydi.

Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu vb.) ile niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen "firma derecelendirme notu" ile ifade edilmektedir.

Kredi işleminin riski ise, işlemin türü, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir.

Böylece kredi, "çok riskli" veya "az riskli" olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlama yapılmaktadır.

1.1.1. Risk Bazlı Fiyatlama ve Teminatlandırma

Risk bazlı fiyatlamada, bankanın daha çok risk aldığı ürünlerde ve düşük dereceli müşterilerde daha yüksek fiyatlamaya yapması olarak yorumlanabilir. Kredinin türü, vadesi, tutarı da risk bazlı fiyatlamayı etkileyen diğer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Risk bazlı fiyatlamada zorlayıcı bir diğer unsur da kullanılacak krediler için firmaların verecekleri teminatlardır.

Basel II kapsamında kabul edilmesi öngörülen teminatlar (Nakit para, Altın, Ana endeksteki hisse senetleri, Mevduat veya mevduat sertifikası, Yatırım fonları, Borçlanma senetleri (ratingine göre)) belirtilmiş olup, gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri teminat kapsamına alınmamıştır.

Basel II, risk odaklı sermaye yönetimi ve risk odaklı kredi fiyatlamasını, yani etkin risk yönetimini temel almaktadır. Risk odaklı kredi fiyatlaması bankalarla kredi ilişkisi içinde olan bütün işletmeleri etkileyecek bir uygulamadır. Bu yeni yaklaşımla birlikte, Basel I'deki geleneksel kredi değerlendirmesinden farklı olarak kredi talepleri

kredi riskine göre değerlendirilmektedir. Kredi riski ise, firmanın finansal verileri yanında firma faaliyetleri ve yönetimini de içeren bütün göstergelerin birarada değerlendirilmesi sonucu tespit edilen “firma derecelendirme notu” ile belirlenmektedir. Öte yandan banka açısından yüklenilen risk de ise; tahsis edilen kredinin teminatı, vadesi, para birimi vb. gibi faktörler belirleyici olmaktadır. Basel II, kredi işleminin kendisinden kaynaklanan riski ve kredi kullanan firmanın riskini bir arada değerlendirmektedir. Bu değerlendirme sonrasında riske göre kredi fiyatlaması yapılmakta, diğer bir ifade ile, firma riski ve kredi riski doğrudan kredinin fiyatına yansıtılmaktadır.

Öte yandan, bankanın kredi verdiği firmanın riskinin yüksek olması kendisinin maruz kaldığı riski arttırmaktadır. Böyle bir durumda banka maruz kaldığı kredi riski arttıkça riske göre daha fazla sermaye bulundurmaya zorunluluğundadır. Bu kaybını da kredi fiyatına yansıtarak kendisini koruyacaktır. Sonuçta kredilendirilmeden kaynaklanan firma ve kredi riski maliyetin temel faktörü olarak kredi kararında da belirleyici olacaktır. Basel II uygulaması ile birlikte, kredilendirmede subjektif değerlendirmelerden çok, objektif faktörlere dayanan kriterlerin benimsenmesi sonucu, kredi sınıflandırma sistemleri ve kredi risk ölçümünün çok daha homojen bir yapıya kavuşmasının sağlanması beklenmektedir. Yeni düzenleme bankalara, hem kredi riski hem de operasyonel risk için çok daha geniş bir risk ölçme ve yönetme esnekliği vermektedir. Böylece daha geniş bir kapsamda sermayenin mevcut riske uyumlu hale getirilmesi ile bankacılık sisteminin daha güvenilir ve daha verimli bir yapıya kavuşması beklenmektedir.

Maliyetlerin kredi fiyatlamada en belirleyici etken olmasına karşın bankalar, alternatif yatırım alanları, müşterinin durumu ve risk derecesi, kredinin süresi ve geri ödeme koşullarını da dikkate alarak fiyat politikalarını belirlemektedirler. Çalışmada fiyatlama yöntemleri içerisinde öncelikle maliyet artı kâr fiyatlaması, marjinal fiyatlama ve kâr amaçlı fiyatlama yöntemleri anlatılmıştır. Bankalar yeni bir ürünle piyasaya girmeyi ya da belli bir müşteri kitlesini hedeflediklerinde farklı fiyatlama yöntemleri de kullanmaktadırlar.¹³²

---

132 BABUŞÇU Şenol, Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları no: 94, 1997.

1.1.2. Banka Hedefleri ve Alternatif Yatırım Alanları

Ekonomideki tasarruf yapan ve yatırım yapan birimlerin farklı olması mali piyasaların temel nedenidir. Mali piyasalarda yer alan araçların fonksiyonu, zaman , miktar ve vade ayarlaması yaparak, vade getiri ve risk konusundaki istek ve beklentileri farklı olan kesimler arasında fon aktarımını gerçekleştirerek, fonları alternatif yatırım alanları arasında dağıtmaktır.

Bankanın amacı likidite ve düşük risk düzeyi altında yüksek karlar elde etmektir. Likidite, önemli bir kayıp olmadan varlıkların paraya dönüşebilme yeteneğidir. Varlıklar üzerinden sağlanan getiri ise varlıkların beklenen kazançlarıdır. Bankalar likidite, risk ve getiri arasında optimal dengeyi sağlamaya çalışmaktadır.

Bankanın fiyatlama hedefleri aynı zamanda bankanın amaçlarına göre belirlenen alternatif yatırım araçları yanında rekabet koşullarından da büyük ölçüde etkilenmektedir. Kredilerde nihai fiyat belirleyen unsur Pazar fiyatıdır. Pazar fiyatını göz ardı ederek bunun yukarısında bir fiyat belirlemesi rekabet gücünü kaybettirmesi açısından olanaklı değildir.

1.1.3. Kredi Riskinin Fiyatlamaya Etkisi

Katılım bankaları bir ticari işletme olarak karlarını maksimum risklerini de minimum kılmayı amaçlayan finansal kurumlardır. Bunun anlamı, bankanın daha yüksek riske (kar değişikliğine) ancak beklenen getirinin yüksek olması durumunda girmek isteyeceğidir. Riskten kaçınmak bankaların kredilerini fiyatlandırmada özel önem taşımaktadır. Katılım bankalarının risksiz olarak kabul edilen ve tamamen bir müşteri kredisine yatırım yapabileceğini düşünürsek, riskten kaçınan bankacı müşteri kredisini ancak net kredi getirisinin (beklenen ödememe durumu ve diğer masraflar çıkarıldıktan sonra) alternatif getiriye aşması durumunda vermeyi düşünecektir.

Katılım bankası tarafından kredi tahsis edildiğinde her zaman kredi müşterisinin zamanında veya istenilen miktarda ödememe riski vardır. Bankaların kredi risk düzeyi portföyündeki kredilerin kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Kredi riskini azaltmak yani kredinin zamanında ve eksiksiz olarak ödenmeme ihtimalini en aza indirmek için müşteri firmaların kredi değerliliği hakkında titiz araştırmalar yapılması ve kredi karşılığında alınacak teminatın kredi riski ile orantılı olmasına önem verilmesi bir zorunluluktur. Özellikle 1990'lı yıllarda uluslararası faiz oranlarındaki düşüşle birlikte

ülkeye yabancı sermaye girişi arttığından ulusal para aşırı değerlenmiş ve uluslararası finans piyasalarından borçlanmak cazip hale gelmiştir. Bu şekilde toplanan fonların, yüksek getirili kamu menkul kıymetlerine yatırılarak ya da kredi şeklinde verilerek önemli bir getiri sağlanması, ülkemizde birçok küçük bankanın kurulmasına ve 2000 Kasım krizi öncesinde banka sayısının 80'e ulaşmasına neden olmuştur. Bu bankaların önemli bir kısmı küçük ölçekli, sermayesi yetersiz ve kurucusunun iştirak veya üretimini finanse etmek amacıyla kurulmuştur. Tam mevduat güvencesiyle birlikte birçok banka, yüksek faiz vererek kendi sermayelerinin çok üzerinde mevduat ve devlet iç borçlanma senetleri toplamışlardır. Bu durum, bankacılık sektöründe riskliliği artırmıştır. Ancak, döviz kurlarında yaşanan hızlı değer artışları nedeniyle, kamu menkul kıymetlerinin getirisi çok düşük kalmış ve bankaların likidite sorunu artmıştır.

1994 yılı başlarında kamu borçlanma faizlerini düşürme çabaları sonucu ortaya çıkan yüksek oranlı devalüasyon bankacılık sektörünü önemli ölçüde etkilemiştir. Kriz sonucu, sektörden önemli ölçüde mevduat çekilmiş ve çekilen mevduat önce büyük bankalara ve devlet tahviline, sonra da dövize yönelmiştir. Diğer yandan eksik değerli kur nedeniyle açık pozisyona giden bankalar, bu pozisyonları kapatma güçlükleriyle karşılaşmışlardır. Bu arada, döviz borcu yüksek ve finansal yapısı zayıf olan Marmara Bank, TYT Bank ile Impexbank'ın faaliyetlerine son verilmiştir.¹³³

1.1.4 Fiyatlama Yönünden Banka Müşteri İlişkileri

Bankalar kredileri fiyatlarırken müşteri ilişkilerini ayrıca dikkate alırlar. Kredi fiyatlaması yönünden müşterilerini üç gruba ayırırlar:¹³⁴

- 1) Seçkin müşteriler
- 2) Verimli projeleri olan müşteriler
- 3) İlişkileri yoğun olan müşteriler.

1.1.4.1 Seçkin Müşteriler

Bu tür müşteriler bankaların büyük ve kredi değerliliği en yüksek olan müşterileridir. Bunlar, hisse senedi, finansman bonusu, yabancı bankalar gibi bir çok

¹³³ Yrd.Doç.Dr. Mert Ural, **Bankacılık Sektöründe Yüksek Risk Alımı ve Baskı İndeksleri**, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 2007 Cilt: 44 Sayı:509 s. 49.

¹³⁴ Güler Aras, **Ticari Bankalarda Kredi Potföyünün Yönetimi**, Ankara: SPK Yayınları, 1996, s. 76-77.

alternatif finansal araca kolayca ulaşabilirler. Katılım bankaları bu müşterileri ile çalışabilmek için rekabet fiyatı uygulamak zorundadır. Bu nedenle en düşük karlılıkla kredi kullanan müşterilerdir.

Orta ve küçük boy müşterilerin aksine seçkin firmalar katılım bankalarından diğer bankacılık hizmetlerini satın almayabilirler. Bunun sonucu olarak katılım bankaları bu tür müşterilere fiyatlandırma yaparken maliyetlerini direkt olarak yansıtmak zorundadır.

1.1.4.2. Verimli Projeleri Olan Müşteriler

Üzerinde durulması gereken husus, müşterinin krediye veya hizmete verdiği değerdir. Yani müşteri ancak kendisine sunulan kredinin marjinal maliyetinin marjinal getirisinin altında kalması halinde söz konusu hizmeti almaya istekli olmasıdır. Burada her müşterinin öngördüğü fayda veya değer farklı olacaktır. Bu yüzden bu yöntemle fiyatlandırma yapılırken, bankalar müşterilerinin talep eğrilerinin elastikiyetini tahmin etmeli ve fiyat fayda bileşiminin net getiriyi en üst seviyeye getirdiği noktadaki fiyatı kullanmalıdır.¹³⁵

1.1.4.3. İlişkileri Yoğun Olan Müşteriler

Müşterinin bankacılık hizmetlerinden sıklıkla yararlanması düzenli kredi talebinin bulunması ve gelecekte de banka ile uyum içinde çalışmaya dair beklentisinin bulunması banka ve müşteri arasında yoğun bir ilişki olduğunu gösterir.

Bu tür müşterilere yönelik kredilerde uygulanan fiyatın belirlenmesinde sadece kredi işlemi esas alınmaz. Fiyatın oluşumunda müşterinin banka ile olan diğer ve toplam bankacılık hizmetleri göz önünde bulundurulmaktadır. Çünkü müşterinin daha önce banka ile yapmış olduğu işlemler, bulundurduğu mevduat ve ileride banka ile yapacağı işlemler dolayısı ile bankaya kazandıracığı gelir kredi maliyetini etkilemektedir.¹³⁶

1.2. KREDİ FİYATLAMA YÖNTEMLERİ

Kredi fiyatlama süreci banka müşterilerinin kredi taleplerinin değerlendirilmesi sonunda kredi maliyeti etkileyen bütün faktörleri dikkate alarak, belirli fiyatlama kriterleri ve yöntemleri doğrultusunda, kredinin gerçek fiyatının hesaplanmasını kapsamaktadır. Diğer bir deyişle, aktifteki ürünlerin fiyatlamasının doğru yapılabilmesi

---

¹³⁵ Aras, a.g.e., s. 77.

¹³⁶ Aras, a.g.e., s. 77.

için fonlama ilkelerinin doğru saptanması ve kaynak maliyetinin iyi hesaplanması gerekmektedir. Bu konuda birden fazla yaklaşım olabilir, ancak her durumda uygun olan bir yöntem tercih edilmeli sadece piyasa fiyatlarının belirlediği alternatif kaynak maliyetinden bağımsız olarak yapılan fiyatlamalardan kaçınılmalıdır. Bu tür fiyatlama kararlarının sonuçları doğrular rastlantısal ve bu koşullar altında yapılan karlılık analizleri genellikle geçmişe yönelik gerçekleştirilebilmektedir. Yapılan analizlerin geçmişe dönük sonuçları açıklaması nedeniyle yapılacak bir şey kalmamakta, bir sonraki döneme ilişkin önlemler yine aynı rastlantısalılık içinde alınabilmektedir.¹³⁷

Kredi fiyatlaması yaparken bankalar üç ana göstereyi esas alarak yöntemler arasında seçim yapmaktadır. Bu kriterler;¹³⁸

- Kredi talebi
- Maliyet yapısı
- Rakibin uyguladıkları fiyatlardır.

Aşağıdaki bölümlerde inceleyeceğimiz bu alternatif yöntemler maliyet artı kar fiyatlaması, marjinal fiyatlandırma ve maliyete dayalı olmayan fiyatlandırma yöntemlerinden oluşmaktadır.

1.2.1. Maliyet Artı Kâr Fiyatlaması

Maliyet artı kâr fiyatlaması fiyat belirlemede en basit yöntemdir. Belirli bir marj hizmet veya ürün maliyeti üzerine eklenir.¹³⁹ Bu fark, bankanın kullandığı fonlardan elde etmeyi planladığı minimum kâr payı veya risk primi olarak hesaplanmaktadır. Bu şekilde elde edilen rakam asgari Pazar ve rekabet koşulları gibi konular dikkate alınmadan önceki hedef rakamı ortaya koymaktadır. Aynı zamanda spread fiyatlandırma modeli denilen bu yöntem batı bankacılığında genellikle diğer bankacılık hizmetlerini sık kullanmayan ve farklı finansman piyasalarına kolayca ulaşabilen seçkin müşteriler için kullanılmaktadır. Perakende ticarete işletmelerde geniş olarak kullanım alanı bulan

¹³⁷ Hakan Şakar, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, Mida İnstitute Yayınları, İstanbul 2002, s. 32.

¹³⁸ Sadi Uzunoğlu, **Bankalarda Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri ve Kredi Fiyatlama**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Seminer Notları, 17-18 Aralık 2003, s. 8.

¹³⁹ Şaziye Daybar; Ahmet Bayoğlu, **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti**, Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları no:8,1997, s. 57

bu yöntem bankacılıkta çoğu durumda maliyet bilgilerinin eksikliği ve dolayısı ile maliyetin hesaplanması zorluğu yüzünden kullanılmaz.¹⁴⁰

Bununla birlikte özellikle perakendeci bankacılıkta maliyet artı kâr fiyatlandırması bireysel bankacılık hizmetleri açısından çok daha önem kazanmaktadır. Genel olarak belirtilirse müşterin fiyatlara olan duyarlılığını ve rekabet fiyatı dikkate almayan bir fiyatlandırma yöntemi optimal stratejik fiyatı oluşturamaz.

Maliyet artı kâr fiyatlama yönteminde banka tarafından kullanılan formül şöyledir:¹⁴¹

Hedef Getiri = Kredi geliri – Elde Edilen fonların Maliyeti

Buradan formüldeki değerler tutarına bölünerek;

Kredi Karlılık oranı ya da Hedef marked-up = Hedef Getiri / Kredi Tutarı

Kredi faiz oranı = Kredi Geliri / Kredi Tutarı

Elde Edilen Fonların Marjinal Maliyeti veya Maliyet Oranı =

Elde Edilen Fonlama Maliyeti / Kredi Tutarı olarak ifade edilmektedir. Buradan kredi kar oranını hesaplamak istersek bu durumda şu sonuç elde edilecektir:

Kredi Kâr Oranı = Mark up (marj) + Fon Maliyeti

Eğer maliyet esaslı fiyatlama yöntemi seçilecekse göz önüne alınması gereken pek çok durum vardır. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.¹⁴²

Öncelikle maliyet verilerinin cari ve tahmini maliyet düzeylerini doğru olarak yansıtması gerekir. Diğer bir ifade ile maliyetlerde kabul edilen paranın alım gücü, hizmet sunulduğunda elde edilecek para değerinin alım gücüne eşit olmalıdır.

Beklenmeyen bazı verimsizliklerin mevcut maliyet verileri içinde ne dereceye kadar tolere edilebildiğidir. Maliyetlere yapılacak olan kar ilavesi standartlardan sapmalar içinde bir karşılığı kapsmalıdır. Ayrıca faaliyetlerdeki verimsizlik ile özel bazı müşteri hizmetlerinde personelin müşteriye beklerken harcadığı zaman arasında bir ayırım yapılmalıdır. Müşteriye beklerken harcanan zaman müşteriye arzu ettiği anda hizmet sunmanın doğal bir maliyetidir. Kontrol edilebilen bu maliyet türü belirli bir ölçüde yönetimin hizmetin sunulması ile ilgili kalite düzeyi ile ilgilidir.

---

140 Aras, a.g.e., s. 96.

141 Aras, a.g.e., s. 89.

142 Aras a.g.e., s. 85.

Hizmetin arzı ile ilgili bütün maliyet unsurlarının maliyete dahil edilmesi gereklidir. Bankacılıkta belirli bir hizmete doğrudan mal edilebilecek çeşitli maliyet unsurları olabilir. Örneğin bilgisayar hizmetleri kiralama, çalışanların sosyal haklarına ve yan ödemelerine ilişkin planların hazırlanması ve hizmetlerin pazarlanması ve yetiştirilmesi için teknik bilgisi yüksek personel gerekmektedir. Hizmetlerin şimdiki ve gelecekteki müşterilere satışı ve izlenmesi normalde çok zaman alır. Bu hizmetlerin fiyatlarının saptanmasında tüm belirtilen maliyetlerin uygun bir zaman içinde karşılanması düşünülmelidir.

Rakiplerin ve talep seviyesinin dikkate alınmamasına rağmen bu yöntemin avantajları da çoktur. Öncelikle eğer maliyet yapısı iyi biliniyorsa, fiyatlandırma işlemi kolaylaşır. Tüm rakip bankalar aynı yöntemi kullanıyorsa, fiyat rekabeti azaltma yönünde olacaktır. İkinci olarak fiyat nedeniyle talep çeşitlendirmelerine önem vermezler.

Ancak değişik maliyet yapısına sahip banka dışı rakip ve yeni bankaların piyasaya girişi bu yöntemin işlemesine düşük maliyet eklemektedir. Yüksek maliyetle hizmet verenler ancak piyasa fiyatından işlem görebilmektedir.

1.2.2. Marjinal Fiyatlandırma

Marjinal fiyatlandırma mamül maliyetinin değişken maliyetlerden oluştuğunu kabul eden bir fiyatlandırma yöntemidir. Sabit veya dönem maliyetleri üretim kapasitesinin maliyeti olarak düşünülmektedir. Maliyet artı kar marjı fiyatlandırma yönteminde tam bir maliyet rakamına ulaşabilmek için sabit maliyeti birimlendirmede belirli bir faaliyet hacminin gerçekleşeceğini varsaymak gereklidir.

Faaliyet hacmindeki veya ürün bileşimindeki tahmin edilenden her farklı gerçekleşmede, maliyet rakamı ile yeniden hesaplama türü arasında bağ kurulamaz. Belirli bir hizmetten çok tüm banka faaliyetlerine yönelik çabalar, kurumsal reklamlar ve bankanın genel yönetim maliyetleri genel havuza atılacak maliyet örneklerini oluşturmaktadır.¹⁴³

Bu tür kredi fiyatlandırma sistemi bankanın daha çok kısa süreli ve değerlendirilemeyen boş kapasitelerinin değerlendirilmesi için uygulanmalıdır. Çünkü bankanın

---

¹⁴³ Ömer Faruk Çolak, *Bankalarda Fiyatlandırma Yöntemleri Ankara:Türkiye Bankalar Birliği Seminer Notları*, 21-23 Mayıs 1997, s. 28.

portföyüne dahil etmek istediği yeni kredilerin maliyeti marjinal maliyeti oluşturmakta ve kısa süreli alternatif kullanım alanı bulunmayan banka fonlarının kredi olarak tahsis edilmesinde bu yöntemin uygulanması yararlı olmaktadır. Diğer taraftan her zaman marjinal fiyatlandırma yönteminin uygulanması diğer yöntemlere göre belirlenen fiyatlamaya göre düşük olmayabilir. Bu durum tamamen kredi maliyetlerinin sabit veya değişken olması ile ilgilidir.

1.2.3. Maliyete Dayalı Olmayan Yöntemler

Kredi fiyatlarını etkileyen unsurlar ele alınırken belirtildiği gibi maliyet kredi fiyatını belirleyen tek faktör değildir. Her birisi ayrı bir değerlendirme yöntemi olan maliyetten bağımsız fiyatlandırma yöntemleri aşağıda özetlenmiştir:¹⁴⁴

Bankalar sunmuş oldukları hizmetin müşteri için sağladığı değeri esas alarak “kullanım değeri fiyatı” belirleyebilir. Sunulan hizmetin kalitesi yanında müşterinin ödemeye hazır olduğu fiyat bu yöntemde etkilidir. Banka çok iyi Pazar araştırması yapmalı ve müşterinin bu ürüne olan ihtiyacını iyi tespit etmelidir. Bu şekilde yapılan fiyatlandırma genellikle piyasa fiyatı veya maliyet fiyatlamasının üzerine ilave kar konulmak suretiyle yapılır.

Bankalar genellikle kredi fiyatlarını belirlerken diğer bankaların fiyat liderliğini takip etmekte ve “piyasa oranı fiyatı” uygulayarak inisiyatifi ana rakiplerine teslim etmektedir. Ya piyasa oranı fiyatı kârlı olduğu için veya rekabet nedeniyle bu yöntem uygulanmaktadır.

Müşterinin kalite beklentisi dikkate alınarak, ödeyebileceği en yüksek fiyat tespiti ile “prestij fiyatlandırma” yapılabilmektedir. Genellikle bankanın prestijinin önemli olduğu ayrıcalıklı projeler veya yurt dışı projelerde geçerli bir fiyatlandırma sistemidir.

Son yıllarda bankacılık sektöründe pazarlama ağırlıklı gelişmeler nedeniyle “müşteri ilişkilerine dayanan fiyatlandırma” yöntemi daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Müşterinin kullandığı diğer ürünler ve banka için toplam verimliliği dikkate alınarak maliyet üzerine çok küçük marjlar ilavesiyle fiyat tespiti yapılır. Bu yöntemde banka düşük kâr marjının veya zararı kabullenebilmektedir.

---

144 Aras, a.g.e., s. 89.

2. KREDİ MALİYETİ VE MALİYET YÖNTEMLERİ

Diğer işletmelerde maliyet faktörlerinin önemli bir bölümü işletmenin insiyatifi dahilinde kontrol edilebilir nitelikte iken, bankacılık sektöründe bu durum daha farklıdır. İşletmeleri, ekonomik bünyede yer alan diğer işletmelerden genel olarak aşağıdaki özellikler nedeniyle ayrılmaktadır.

Diğer işletmelerde para ile malın değişimi söz konusu iken, banka işletmelerinde para ile para değiştirilmektedir. Bankanın para alım satım faaliyetinin miktarı ile bu faaliyet için gerekli işgücü ve malzeme arasındaki oran belirlenmemektedir.¹⁴⁵

Diğer yandan banka, giderek artan ölçüde, nitelikli işgücü ile makine ve malzeme ağırlıklı bankacılık hizmetleri de sunmaktadır. Ancak bu hizmetlerin gerçekleşmesi için gerekli para kullanım miktarı ya hiç belirlenmemekte ya da çok düşük ölçülerde belirlenebilmektedir.¹⁴⁶

Bankanın üretim konusu maddi (fiziki) bir varlık değildir. Bu nedenle stoklama yapmak mümkün olmamaktadır. Banka işletmelerinde alım satım konusu olan "şey" in para olduğu dolayısıyla bankanın ürününün yine para olduğu açıktır. Diğer endüstri kollarında olduğu gibi yeni bir maddi varlığı olan bir mal ortaya çıkmamaktadır. Bu nedenle banka ürünü üretilirken, diğer işletmelerde olduğu gibi önce bazı hammaddelerin tedariki, sonra bunların değiştirme işlemine tabi tutulması ve belirli bir stoklama işleminden sonra pazara sunulması süreçlerinden geçirilmemektedir. Özet olarak, bankanın üretiminde stoklanabilir bir mal söz konusu değildir. Tipik bir hizmet kurumu olduğu için üretim ve tüketim hemen hemen aynı anda gerçekleşmektedir.¹⁴⁷

Banka üretim konusunun stoklanamaması, üretim ve pazarlama politikası açısından önemli sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Ürünlerin gayri maddi olması, üretim konusu kredi veya hizmet talebinin ortaya çıktığı anda, arzının da hazır olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle endüstri işletmelerinin tersine bir durum olarak

---

145 Daybar; Bayoğlu, a.g.e., s. 7.

146 Belkıs Seval, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul: İ.Ü. Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, 1990, s. 129-133; Ali Ceylan, **İşletmelerde Finansal Yönetim**, Bursa: Ekin yayınları, 6. baskı, 2000, s. 144.

147 K. Babuçcu, a.g.e., s. 11.

üretim miktarı ile talep arasında doğacak fark, stok için üretim veya sipariş sonucu belirli bir zaman aralığında üretilme politikası ile giderilememektedir.¹⁴⁸

Banka hizmetleri genellikle, birbirini tamamlayan hizmet bileşimi olarak sunulmaktadır.

Banka işletmelerinin çalışma şeklinin niteliği nedeniyle, görülen bir diğer özellik hizmetlerin tek tek, birbirlerinden ayrı politika ve yöntemlerle pazarlanamayacaklarıdır. Zorunlu olmamakla birlikte, kredi müşterilerinin aynı zamanda mevduat hesabı bulunmakta, bunlar hizmet işlemlerinden de yararlanmaktadır. Bu hizmetlerin bir kısmının bedelsiz olarak sunulması nedeniyle, banka bazen maliyetinin altında hizmet sunmak durumunda kalabilmektedir. Karlı olmayan hizmetlerin arzından vazgeçilmesi halinde, bankanın müşteri kaybedeceği göz önünde tutulursa, banka hizmetlerinin bir hizmet bileşimi şeklinde sunulması gerektiği açıkça görülmektedir.¹⁴⁹

Ülke ekonomileri ve finans sektörü içinde çok önemli bir role sahip olan bankalar, faaliyetlerini sürdürmek için ihtiyaç duydukları kaynakları temin ederlerken, bunun karşılığında da bazı giderlere, diğer bir ifade ile maliyet unsurlarına katlanmak zorundadırlar.

Plase edilebilir kaynakları çoğaltmak, yatırım kararlarını kolaylaştırmak ve tüketimi artırmak yoluyla ekonomiye katkıda bulunan bankaların, verimli çalışabilmeleri, en uygun fiyatla topladıkları kaynakları en uygun şekilde plase ederek kâr marjını koruyabilmelerine bağlıdır.¹⁵⁰

Diğer bir ifade ile, bankaların etkin ve verimli çalışabilmeleri, kaynaklarını kullanım amacıyla plase ederken en uygun fiyatın belirlenmesi çalışmalarının doğru bir şekilde gerçekleştirilmesine bağlıdır. Plase edilecek kaynakların fiyatlandırılmasında en önemli etkenlerden biri de, kullanılan kaynağın maliyetidir.

Kaynak maliyeti bankaların, kaynak yapısının optimal olup olmadığı konusunda da bir ölçüdür. Bankalar için, belirli bir tarihte çok farklı sermaye yapılarına sahip olmak olanaklıdır.

---

148 Daybar; Bayoğlu, **a.g.e.**, s. 12.

149 Şakar, **a.g.e.**, s. 32-33.

150 Çolak, **a.g.e.**, s. 2.

Aynı zamanda, bu sermaye yapılarından biri diğerlerinden daha üstün, diğer alternatiflere göre seçilmesi gereken unsurlara sahiptir. Bankalar, diğer işletmelerde olduğu gibi, alternatif kaynak yapılarının üstünlüklerini değerlendirirken, kaynak maliyetini de bir ölçü olarak kullanabilirler.

Sermaye maliyeti, daha yatırım aşamasında önemli bir etkidir. Çünkü bir yatırımın değerlendirilmesi için iskonto faktörü olarak sermaye maliyetine gereksinim duyulur. Öte yandan işletmenin sermaye yapısı, işletmenin kârını ve kârın riskini etkileyerek, değerini de belirlemektedir. Bunların dışında kiralama, çalışma sermayesi politikası, uzun vadeli finanslama vb. politikalar, sermaye maliyetinin bilinmesini zorunlu kılmaktadır.¹⁵¹

Finansman literatüründe sermaye maliyetinin hesaplanması hem çok zor, hem de tartışmalı bir konudur. Özellikle, uygulamada teorinin aksine sermaye maliyetinin hesaplanması konusunda farklı yaklaşımlar vardır.¹⁵² Ancak, ayrıntılı bir yaklaşım ve ciddi çalışma, sermaye maliyetinin hesaplanmasındaki sorunların çözümünü kolaylaştırabilir. Bu nedenle, önce, işletmenin sermaye yapısını oluşturan her kaynağın ayrı ayrı maliyetini bulmak gerekir. Daha sonra işletmenin ortalama sermaye maliyeti bulunmalıdır.

Sermaye maliyeti hesaplanırken, işletmenin iş riski, kâr payı dağıtım politikası ve sermaye yapısı sabit varsayılmaktadır.¹⁵³

2.1. Maliyet Faktörleri

2.1.1. Dışsal Maliyet Faktörleri

Bankacılık sektöründe maliyetler ve fiyat arasındaki ilişki diğer işletmelere göre farklılık gösterir. Bunun temel nedeni ise bankaların para çoğaltan katkısıdır. Bankaların elinde bulundurduğu bu güç devletin para otoritesinin sektöre yönelik davranış biçimini de belirginleştirmektedir. Para otoritesi geliştirdiği davranış biçimleri ile ticari bankaların fon kaynak maliyeti ile fon kullanım fiyatı üzerinde etkin olmaktadır.

2.1.1.1. Devletin Para Politikası ve Araçları

¹⁵¹ Fred Weston-Eugene Brigham, *Essential of Managerial Finance*, Holt, Rinehart and Winston Inc., New York: 1975, s. 594.

¹⁵² Van Horne, *Financial Management and Policy*, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey: 1968, s. 90.

¹⁵³ Ceylan, a.g.e., s. 165.

Tüm dünyada, özellikle 1973 petrol krizi sonrasında etkin ve planlı para politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde ülke ekonomilerinin belirleyici bir unsuru olan para politikalarının uygulayıcısı ülke merkez bankasıdır. Merkez bankaları, para arzı kavramı üzerinde etkinleşerek para politikasını yürütür. Yine para arzı aracını kullanarak faiz oranlarını değiştirebilir. Bu da ülkedeki yatırımı ve tasarruf düzeyini belirlemektedir.

Para politikalarının temel amaçları;

- Tam istihdam
- İktisadi büyüme
- Faiz oranı istikrarı
- Mali piyasaların istikrarı
- Döviz piyasalarının istikrarı şeklinde başlıklandırılabilir.

Para politikası amaçlarının niteliği kimi zaman bu amaçlar arasında çatışmaya neden olabilmektedir. Fiyat istikrarını sağlamaya yönelik bir politika, tam istihdam amacıyla uzaklaşılması sonucunu yaratmakta, bir anlamda işsizliğin kaynağı olmaktadır. Yine, döviz kurlarının sabit tutulması halinde, eğer faiz oranları yükseliyorsa, mali serbestleşmenin olduğu bir ülkede döviz kuru ve faiz oranı arasında kur makası denilen bir açıklık ortaya çıkabilmektedir. Ülkemizde de kimi dönemlerde görülen bu durumda ülkeye yurtdışından kısa vadeli sermaye akımı olmakta, bu ise ciddi mali bunalımlara neden olmaktadır.

Para politikasının yürütücüsü olan Merkez Bankası, bu politikanın araçlarına da sahiptir. Para politikası uygulanırken kullanılan araçlar kimi zaman değişse de aşağıda tanımlandığı şekilde sıralanırlar:

Açık Piyasa İşlemleri Politikası

Açık piyasa işlemleri parasal tabanı, dolayısı ile para arzının belirlenmesinde temel unsurdur. Açık piyasa işlemleri ülkemizde devlet tahvili, döviz üzerinden yapılmaktadır.

Açık piyasa işlemleri kullanılarak, devlet tahvili, hazine bonosu veya döviz satın alınması halinde parasal taban genişlemiş, yani ekonomide para arzı artırılmış demektir. Merkez Bankası'nın bono, tahvil veya döviz satması halinde de parasal taban daraltılmış, para arzı azaltılmış olur.

Reeskont Politikası ve Oranı

T.C.M.B. bir yandan bankaların mevduatını kabul etmekte diğer yandan ise ödünç para vermektedir. T.C.M.B.nin ödünç para verme işlemlerinde uyguladığı faize 'reeskont oranı' denilmektedir. T.C.M.B. borcu bankalar tarafından ibraz edilen hazine bonosu, hazine kefaletine haiz bono, devlet tahvili, menkul kıymetler borsasına kayıtlı tahvil, ticari senet gibi kıymetli kağıtlar karşılığında verir. T.C.M.B.nin reeskont yapmasındaki amaç bankacılık sektörünün likidite ihtiyacını karşılamaktır.¹⁵⁴

Merkez Bankası'nın reeskont oranlarını yükseltmesi, kısa vadeli kredi faiz oranlarının yükselmesi anlamına gelir. Bu hareket, piyasadaki kredi talebini kısacaktır.

Karşılıklar Politikası

Bilindiği gibi, bankalar topladıkları mevduatın bir kısmını karşılık olarak ayırıp, geriye kalan kısmını kredi olarak fon talep edenlere kullanırlar. Karşılık oranları, birçok ülkede merkez bankalarınca belirlenir.

Bankaların topladıkları mevduata uygulanan karşılık oranları yükseltildiği bankanın fon toplama maliyetini artırır. Çünkü bankaların faiz ödeyerek sağladığı mevduatı, kredi olarak kullanırma hacminin düşmesi, katlandığı bu bedelden umduğu getiriyi sağlayamaması demektir.

Para otoritesi bankaların para çoğaltan etkisi üzerine doğrudan veya dolaylı yollarla müdahalelerde bulunabilmektedir.

Doğrudan müdahalelerde kullandığı temel araçlar;

- Mevduat Munzam Karşılığı Oranı
- Umumi Disponibilite Oranı

Bankaların bazı taahhüt kalemleri ile bu taahhütlere karşılık olarak aktiflerinde hazır bulunduracakları nakit veya nakit benzeri kıymetler arasındaki oran olarak tanımlanabilecek umumi disponibilite oranı, bankaların zorunlu olarak nitelendirilebilecek likiditesini düzenleyen araçtır. Bu türde diğer bir araç da Mevduat Munzam Karşılığı uygulamasıdır. Bu uygulamada genel prensip ve amaç mevduatın belli bir yüzdesinin bloke bir hesapta nakit olarak emre hazır tutulması yoluyla bankalardan mevduatın çekilmeye başlaması halinde kısa vadeli plasmanlar tahsil edilip gerekli para elde

---

154 Ceylan, a.g.e., s. 116-117.

edilinceye kadar taleplerin karşılanmasının sağlanması şeklinde açıklanabilir.¹⁵⁵

Kredi Karşılıkları, Mevduat Munzam Karşılıkları ve Umumi Disponibilite oranları TCMB Kanununu 4. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi ve 40. maddesinin II numaralı fıkrasında düzenlenen görevlendirme ve yetkilendirme çerçevesinde TCMB tarafından belirlenecektir. Bu oranlarla ilgili esas ve usuller TCMB'nın yayınladığı Tebliğlerle belirlenmektedir.

Mevduat munzam karşılıkları ve disponibl değerler belirlenmiş bazı yükümlülükler için aktifte bulundurulmaktadır. Kredi alacakları için ayrılan, gerek pasifte yer alan genel kredi karşılıkları ile gerekse aktifte Kredilerin değerinden düşülen özel kredi karşılıklarıyla ilgisi söz konusu değildir. Ayrıca genel olarak karşılıklar yedek akçe kavramı içinde değerlendirilebilirken mevduat munzam karşılığı ve umumi disponibilite yedek akçe kavramı kapsamına da alınmamaktadır.

TCMB zorunlu karşılıklar hakkında 2002/1 sayılı ve umumi disponibilite hakkında 2002/2 sayılı tebliğleri, 29.3.2002 tarih, 24710 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. 2002/1 sayılı Zorunlu Karşılık Tebliği ile 96/1 sayılı Tebliğler gereğince yürütülmekte olan zorunlu karşılık uygulaması ile umumi disponibilitenin serbest tevdiat olarak bulundurulan kısmı “Zorunlu Karşılıklar” adı altında birleştirilmiş, Katılım Bankalarının blokaj uygulaması da bu sisteme dahil edilmiştir. “Umumi Disponibilite” uygulaması ise disponibl değer olarak sadece DİBS bulundurmayı içerecek şekilde 2002/2 sıra no.lu Tebliğ ile yeniden düzenlenmiştir. Ancak Avrupa Birliği uyum süreci ve mevzuatın birleştirilmesi çalışmaları kapsamında 16.11.2005 tarihinde yayınlanan 2005/1 nolu tebliğ ile Umumi Disponibilite Uygulaması kaldırılmıştır.

Zorunlu karşılığa tabi yükümlülükler iki haftada bir Cuma günleri itibariyle hesaplanmaktadır. Cuma gününün resmi tatil gününe rastlaması halinde, yükümlülüklerin hesaplanmasında bir önceki iş günü esas alınmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın 16.11.2005 tarih ve 25995 sayılı Zorunlu Karşılıklar hakkındaki tebliğine göre, zorunlu karşılık ve umumi disponibilite oranları aşağıdaki gibidir:

---

155 Ferhat SAYIM, **Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelemesi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği yayınları No: 244, 2006, s. 75.

Zorunlu Karşılık Oranı

Türk Lirası Yükümlülüklerde	% 6
Yabancı Para Yükümlülüklerde	% 6

Zorunlu Karşılık Oranının Hesaplanması:

Bankaların tabi oldukları muhasebe standartları ve kayıt düzeni esas alınarak belirlenen yurt içi toplam pasiflerinden, aşağıda belirtilen kalemlere ilişkin hesap bakiyelerinin indirilmesi sonucunda bulunacak tutarlar ile yurt dışındaki şubeleri adına Türkiye’den kabul ettikleri mevduat ile katılım fonu toplamı, bankaların zorunlu karşılığa tabi Türk parası ve yabancı para yükümlülüklerini oluşturur.

İndirilecek Kalemler:

- 1) Özkaynaklar,
- 2) Özkaynak hesaplamasında dikkate alınan sermaye benzeri borçlar,
- 3) Pasifte yer alan karşılıklar,
- 4) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’na yükümlülükler,
- 5) Kredi ve diğer alacaklar değerlendirme fonu,
- 6) Repo işlemlerinden sağlanan fonlar,
- 7) DİBS Ödünç İşlemleri Piyasası’ndan kaynaklanan yükümlülükler,
- 8) Hazine’ye olan yükümlülükler,
- 9) Hazine garantisizle yurt dışından sağlanan krediler,
- 10) Fonlar ve fonlardan kullanılan kredi karşılıkları,
- 11) Yurt içi bankalara yükümlülükler,
- 12) Faiz / kâr payı ve gider reeskontları,
- 13) Kazanılmamış gelirler,
- 14) Ertelenmiş vergiler,
- 15) Altın depo hesapları,
- 16) İhraç edilen gayrimenkul sertifikası bedelleri,
- 17) Yurt dışı merkez ve şubelere yükümlülüklerin (net) yurt dışı şubeler adına

Türkiye’den kabul edilen mevduat / katılım fonu tutarına kadar olan kısmı,

Takasa ibraz edilen diğer bankalara ait çeklerle ilgili yükümlülükler.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, yapılan denetim ve incelemeler sonucunda zorunlu karşılık yükümlülüklerinden kaçınmak için işlem yaptığı tespit edilen bankalardan, yükümlülüklerini iki yükümlülük hesaplama tarihi arasındaki günlerin bakiyelerinin ortalamasını alarak hesaplamalarını isteyebilir.

Bankalar, Türk parası yükümlülükleri için Türk Lirası cinsinden, yabancı para yükümlülükleri için ABD Doları ve/veya Euro döviz cinslerinden olmak üzere, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde açılan hesaplarda, 5. maddede öngörülen oranlarda nakden zorunlu karşılık tesis ederler.

Zorunlu karşılıkların tesis süresi 14 gündür. Bu süre yükümlülüklerin hesaplandığı tarihten iki hafta sonraki cuma günü başlar ve ikinci haftanın perşembe günü mesai saati bitiminde sona erer.

Türk parası yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların tamamı ile yabancı para yükümlülükleri için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların 3 puanlık kısmı ortalama olarak tesis edilir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, ortalama olarak tutulan zorunlu karşılıkların bir kısmının veya tamamının bankalar itibariyle belirli süreler için bloke olarak tutulmasını isteyebilir.

Tesis süresinin başlangıcının resmi tatil gününe rastlaması halinde, ortalama olarak tesis edilemeyen kısımlara ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmesinde tatili izleyen ilk iş günü esas alınır. Bankaların yabancı para cinsinden yükümlülükleri ile bu yükümlülükler için yabancı para hesaplarda tesis edilen zorunlu karşılık tutarları, yükümlülüklerin hesaplandığı tarihteki Resmi Gazete’de ilan edilen gösterge niteliğindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kurları, Resmi Gazetede ilan edilmeyen yabancı paralar cinsinden yükümlülükler ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’na belirlenen döviz kurları ve İstanbul Altın Borsası’nda oluşan ortalama altın fiyatı esas alınarak Türk Lirası cinsinden hesaplanır.

Zorunlu karşılık yükümlülüklerinin hesaplanma dönemi ile zorunlu karşılıkların tesis süresi önceden duyurulmak koşuluyla gerektiğinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’na değiştirilebilir.

Kamu Kaynaklarını Destekleme Fonu:

Bakanlar Kurulu'nun 88/12944 sayılı kararı ile "Kalkınma planı ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak yatırımların yönlendirilebilmesi ve ihtisas

kredilerinde kredi maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) nezdinde Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) kurulmuştur.¹⁵⁶

01.01.2002 tarihi itibarıyla yasal düzenleme ile yürürlükten kaldırılan bir düzenleme kapsamında olan Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu, 4684 sayılı yasanın geçici 3/a maddesi dayanak gösterilerek halihazırda tahsil edilmektedir

KKDF, 15.08.2004 tarihinden beri tüketici kredilerinde yüzde 15, 08.08.2001 tarihinden beri kredi faizlerinde yüzde 3, aynı tarihten beri de kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta yüzde 3 olarak uygulanmaktadır.

KKDF uygulaması ülkemizde karmaşık bir görüntüye sahip olup, hukuken yasası olmadan kamusal niteliği olan bir alacak kabul edilerek, takip ve tahsil edilmek suretiyle sürdürülmektedir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu:

Mevduat sigortası sistemi mevduatın korunmasına ilişkin günümüze kadar oluşturulan kurumların en gelişmişidir. Sistem mevduat sahibi, mevduatı kabul eden banka ve mevduatı sigorta altına alan kurum arasında işlemektedir. Yaptırım gücünü ise ülke mevzuatına dayalı hukuk kurallarından almaktadır. Sigortayı yapan kurum bu işlem karşılığında belirli bir tutarda prim tahsil eder. Kurum, mevduatın yatırıldığı bankanın ilgili mevzuatta yazılı olan hükümler çerçevesinde mevduat sahibinin mevduatını geri ödeyememesi durumunda devreye girer. Mevduat sahibi ya da sahiplerine sigorta kapsamına aldığı tutar kadar mevduatı öder. Ödediği tutarları geri almak üzere de ödeme güçlüğüne düşen banka hakkında yasal süreci başlatır.

Tasarruf mevduatı ve katılım fonu sigortası, mevduat ve katılım fonu toplamaya yetkili mevduat ve katılım bankalarının (kredi kuruluşlarının) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından faaliyet izinlerinin kaldırılması durumunda, mevduat ve katılım fonu hak sahiplerinin maruz kalacağı kayıpların devlet veya bu amaçla kurulmuş

---

¹⁵⁶ 07.06.1988 gün ve 19835 sayılı Resmi Gazete söz konusu fonun yasal dayanağı 3182 sayılı Bankalar Yasası'nın 37 ve 40'ncü maddeleridir. Daha sonrasında 3182 sayılı Bankalar Yasası'nın yerini 4389 sayılı Bankalar Yasası almış ve bu yeni yasanın 20/1-b maddesiyle Bakanlar Kurulu'na tanınmış yetki aynen sürdürülmüştür. Ancak, 03.07.2001 tarih ve 24451 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair" 4684 sayılı yasanın 16'ncü maddesinin (e) bendi ile 4389 sayılı Bankalar Yasası'nın anılan 20/1-b maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Fakat, 4684 sayılı yasanın geçici 3/a maddesi ile "Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintilerinin bu konuda yeni bir düzenleme yapılmaya kadar yürürlükten kaldırılan hükümlere göre tahsil edilmesi" öngörülmüştür.

özel bir kurum tarafından kısmen ya da tamamen ödenmesinin garanti edilmesidir. Türkiye'de mevduatın ve katılım fonlarının sigortalanması yetki ve görevi kamu tüzel kişiliğini haiz Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) aittir. Türkiye'de faaliyet gösteren, mevduat ve katılım fonu kabulüne yetkili yerli ve yabancı tüm kredi kuruluşları ile merkezi yurt dışında bulunan kredi kuruluşlarının Türkiye'deki şubelerinde bulunan mevduat ve katılım fonları sigorta sistemine dahildir.

1983 yılından itibaren tüzel kişiliği haiz olan Fonun idare ve temsili önce TCMB, sonra BDDK tarafından yerine getirilmiştir. 12.12.2003 tarih ve 5020 sayılı Bankalar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile Fonun karar organının Fon Kurulu olduğu ve Fonun genel yönetim ve temsili ile Fon Kurulunca alınan kararların yürütülmesinin Fon Kurulu Başkanına ait olduğu hükme bağlanmıştır.

Katılım bankaları daha önce Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde kendi mevduat sigorta fonlarını oluşturmuş iken, söz konusu fon yönetimi 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile TMSF'ye devredilmiştir. TMSF bünyesinde katılım bankalarından gelmekte olan kesintilerin ayrı bir fon havuzunda değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

2.1.1.2. Ekonomideki Dalgalanmalar ve Kur Riski

Kurlardaki değişimlerden kaynaklanan kazanç ve kayıplarla ilgilidir. Kur riski, yabancı paraya dayalı işlemlerde, yabancı paraların yerli paraya ya da birbirlerine karşı değerlerinin değişmesi halinde ortaya çıkar, sonuçta bu da kâr veya zarara yol açar.

Kur riskine ilişkin olarak, Türk Lirası, faiz oranları ile Türk Lirası'nın nominal değer kaybı arasındaki fark, bankaların döviz cinsinden kaynaklarını Türk Lirası veya alternatif yatırım araçlarına dönüştürmesinin en büyük nedenidir. Türkiye'de kur riskine bağlı açık pozisyon izleme uygulaması 1985 yılında başlamıştır. Çeşitli güçlük ve kayıplarla karşılandıktan sonra, Türk bankacılık sektörü, kur riski konusunda yeterince bilgi ve deneyim sahibi olmuştur. Ayrıca TCMB'de, yaptığı birçok yasal düzenlemeyle, bu riski azaltma yönünde önlemler almış ve uygulamaya koymuştur.

Bankalar aktiflerinde ve pasiflerinde yabancı para bulundurur. Yabancı fon tedariki sırasında aktifleri ile birebir uyum sağlamazsa banka kur riski ile karşı karşıya kalıyor demektir. Eğer aktiflerindeki yabancı para pasifden fazlaysa banka "uzun

pozisyonda“, tam tersi ise kısa pozisyon da”dır. Kur riskinden etkilenmemek için banka pozisyonunu sıfır da tutabilir.

Pozisyon aslında TL ve YP olan kaynakların o günün kur beklentilerine ve TL faiz oranlarına göre TL kullanımı veya YP kullanım tercihidir. Günümüzde bankalar riski sıfırlamak değil, yönetmek ister. Riskten korunmak birinci hedef ise aynı derecede önemli bir hedef de riski doğru tahmin ederek banka pozisyonundan kar elde etmek ve fon yaratmaktır.

Pozisyon yönetimi esas itibariyle yasal otoritelerce belirlenen sınırlar içerisinde YP kaynakların TL ya da TL kaynakların YP olarak değerlendirilmesi ve aynı zamanda da riskin yönetilmesidir.

Yabancı para kaynaklar esas itibariyle iki türlü kullanılmaktadır. Birincisi, bu kaynakların YP olarak kullanılması, ikincisi ise yasal sınırlar içinde kalınmak kaydıyla yabancı kaynakların TL'ye dönüştürülüp TL olarak kullanılmasıdır. YP kaynakların TL olarak kullanılmasında dikkate alınması gereken faktörler, YP kaynağın maliyeti, kur artışı beklentisi ve TL olarak kullanım faiz oranıdır. Bu beklentiler eğer TL kullanımının daha karlı ve verimli olacağı yönünde ise, kur riski üstlenilecek YP kaynaklar TL'ye dönüştürülüp kullanılacaktır.¹⁵⁷

2.1.1.3 Uluslararası Mali Piyasalar ve Dalgalanmalar

Genel olarak bir ülkede ekonomik durgunluk varsa o ekonominin canlanması için faiz oranları aşağı çekilir ve bu o ülkenin para biriminin değer kaybetmesine yol açar. Ayrıca, faiz oranlarının düşmesi paranın şirket kârlarının artacağı ve ekonominin canlanacağı beklentisiyle borsaya kaymasına neden olur.

Global ekonominin sektörel bazda iş bölüşümüne göre adımlanması ve sektörlerin canlılık potansiyelini yorumlamak bankacılık sektörünün kriz dönemlerinde alacağı tavırı belirlemek açısından son derece önemli hale gelmiştir. Örneğin Körfez Krizi'ne açık pozisyonda giren bankalar doların değer kazanmasından sonra son derece olumsuz etkilenmiştir.¹⁵⁸

---

157 Çolak, a.g.e., s. 3.

155 BIOCHLINGER Andreas, LEIPPOLD Markus, **Economic Benefits of Powerful Credit Scoring**, *Journal of Banking and Finance*, vol.30,2006.

Devletin iç borçlanma politikası gereği yüksek faizli devlet tahvili ve hazine bonosu satın alarak aradaki farktan kâr eden bankalar sermaye piyasasının gelişmesi ve sektörel artan rekabetin maliyeti yüksek parayı satmakta zorlanmaları üzerine özellikle 1990'lı yıllarda yepyeni bir kabuk değişimine başlamışlardır.

Özellikle 1980'li yılların sonunda büyük çaplı yapısal değişim gerçekleştiren bankacılık sektörü, 1990'lı yıllara gelindiğinde yeni bir kabuk değişimi süreciyle karşı karşıya kalmıştır. 24 Ocak Kararlarının ardında liberalleşme sürecine giren ekonomik yapı koruma duvarlarının kaldırılmasının ardından globalleşerek rekabete hazır bir yapı haline dönüştürülmeye başlamıştır. Dış ticaretin önemli ölçüde geliştiği ve rekabetin yoğunlaştığı bu ortamda bankacılık sektörü yeni kavramlarla tanışarak dünya sistemine uyum sağlamaya başlamıştır. Artık mevduat toplayarak kredi satan klasik anlayışlı bankacılık yerini dış ticaretin finansmanı, sermaye piyasası araçlarının kullanımı, bireysel bankacılık hizmetlerinin kullanıma sokulması gibi alanlarda kendilerini geliştirmeye başlamıştır. Özellikle 32 sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu'nun değiştirilmesi ve dövizin serbest bırakılması bankacılık sektörünün uluslararası para piyasalarıyla içiçe geçmesine ortam sağlamıştır.¹⁵⁹

Bu gelişmelerin etkisiyle bankalar bir taraftan belirli alanlarda uzmanlaşmaya yönelirken diğer taraftan kaynaklarını hangi yönde plase edeceklerini belirlemeye çalışmıştır. Pozisyonlarını döviz yada TL olarak tutmanın maliyetlerini hesaplamının yanı sıra döviz ticareti amacıyla “dealing room”ların kurulması gündeme gelmiştir. Gerçekten de dövizin prim yapmadığı dönemlerde döviz cinsinden borçlanarak TL cinsinden para satmak ya da dövizin prim yaptığı dönemlerde TL cinsinden borçlanarak döviz satın almak bankalar için alternatif oluşturmaya başlamıştır.¹⁶⁰

Uluslararası para piyasalarına iyice entegre olan bankacılık sistemi, bu gelişmeye paralel olarak yeni tekniklerin uygulanmaya başladığı bir sektör haline gelmiştir.

Kaynaklarının önemli bir kısmını döviz olarak tutan bankaların bu kaynağı dış ticaretin finansmanında kullandığı görülmüştür.

---

159 K. Babuçcu, a.g.e., ss. 7-8.; Arman T. Tevfik, Gürman T. Tevfik, **Bankalarda Finansal Yönetime Giriş**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1997, s. 92-93.

160 Uzunoğlu, a.g.e., s. 8.

2.1.2. İçsel Maliyet Faktörleri

Para otoritesinin bankacılık sektörü üzerinde etkin olduğu ülkemizde bankalar ne yazık ki, diğer ülkelere göre maliyet ve fiyat analizi yaparken daha çok belirsizlikler ile karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla fiyatlandırma yapılırken bu belirsizliği bertaraf edecek bir risk primini fiyatına eklemek zorundadır.

Ticari bankaların kredi maliyet hesabı yaparken öne çıkardıkları ana unsurlar şunlardır:¹⁶¹

- 1) Basel kriterlerine göre kredi hacminin özsermaye ve likidite üzerine yüklediği maliyet
- 2) Fon kaynağının çıplak maliyeti (kâr payı gideri)
- 3) Fon kaynağı için katlanılan personel, kira ve bunun gibi giderlerin payı
- 4) Fon kaynağını toplamak için katlanılan diğer görünmeyen giderler (alternatif maliyet)

Bu unsurları kullanarak alt unsurlar elde edebiliriz. Buna göre ticari bankaların içsel maliyetleri şu şekilde ayrıştırılabilir:¹⁶²

- 1) Özsermaye ve Likidite Maliyeti
- 2) Kredi Riski Maliyeti
- 3) Birim Maliyetler
- 4) Genel Maliyetler
- 5) Sabit ve Değişken Maliyetler şeklinde sıralanabilir.

2.1.2.1. Öz sermaye ve Likidite Maliyetleri

Bankanın kullandırılan krediyi özsermayeden karşıladığında ortaya çıkmakta olup, maliyetini hesaplama sürecinde ilk belirleyeceği maliyet özsermaye maliyetidir. Verilen kredilerdeki zararların özsermayeden karşılanması yoluyla mevduat sahiplerinin korunması dikkate alınmaktadır.

Maliyet hesaplaması yapılırken özsermayenin maliyeti bankanın hedeflediği kazanç-sermaye oranına göre hesaplanır. Bir kredideki özsermaye oranı genelde bankanın özsermaye-borç rasyosuna göre belirlenir. Kredinin özsermaye dışında kalan kısmı ise bankanın diğer fonlama kaynaklarının ağırlıklı bir karışımıdır.¹⁶³

---

¹⁶¹ K. Babuçcu, a.g.e., s. 7.

¹⁶² Aras, a.g.e., s. 84; Çolak, a.g.e., s. 1.

¹⁶³ Aras, a.g.e., s. 85.

Göz önüne alınması gerekli olan bir başka maliyet unsuru da likidite ya da kaynak toplama maliyetidir. Bankanın likidite maliyeti kredi plasesi sonrası likidite düzeyinin azalması ile katlanacağı maliyeti ifade etmektedir. Bir bankanın likidite yeteneğinin yeterli olması koşullarından biri de bankaya yönelik kredi talebinin banka tarafından karşılanabilmesidir. Bundan dolayı bankanın plase ettikleri kredinin bir kısmı kadar mevduatın bankada bulundurulmasını isterler. Çünkü bu bankanın likidite maliyetini azaltmaktadır.

Özkaynak: Firmanın kuruluşunda ve faaliyet dönemi sırasında firma ortakları tarafından sağlanan kaynaklar ile elde edilmiş kârların bünyede bırakılması ile sağlanan kaynaklardır.

Özsermaye ile Finansmanın Üstünlükleri:

- 1) Firmaya sabit bir yük getirmez. Firmanın kâr payı dağıtma zorunluluğu yoktur.
- 2) Özsermayenin vadesi yoktur. Firma için sürekli bir kaynaktır.
- 3) Özsermayenin artırılması, firmanın kredi değerliğini yükseltir, ilave kaynak sağlanmasını kolaylaştırır.

Özsermaye ile Finansmanın Sakıncaları:

- 1) Yeni pay senedi çıkarılarak özsermaye artırılması halinde şirkete yeni giren ortaklar nedeniyle yönetim paylaşılır.
- 2) Yeni pay senedi çıkarılması, pay başına gelirin düşmesine neden olabilir.
- 3) Özsermaye maliyeti, yabancı kaynak maliyetinden yüksektir.
- 4) Yeni pay senedi çıkarma giderleri, tahvil çıkarma giderlerinden yüksektir.

2.1.2.2. Basel Kriterlerine Göre Özsermaye Yeterlilik Rasyosu

Bankanın bütün kredileri için ölçülen Kredi Riski ayrılacak karşılıklara esas teşkil etmesinin yanı sıra Bankaların Sermaye Yeterliliğinin hesaplanmasında da kullanılmaktadır. 2004 yılı Haziran ayında yayınlanan Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısında (Basel II) 1998'deki Basel I'den farklı olarak kredi riskinin ölçümünde bazı yenilikler getirmektedir.

Basel I'in gelişimi; 1988'de G10 ülkeleri Merkez Bankaları başkanları, Dünya çapında faaliyet gösteren bankaların sermayelerinin yeterli olmadığı ve bunun finans piyasalarında tehlike oluşturduğu düşüncesinden hareketle uluslararası piyasalarda faaliyet

gösteren bankalar için riskli varlıklarına karşılık yeterli özkaynak bulundurmalarını öngören bir düzenleme yapmışlardır. Düzenlemede nelerin özkaynak olarak kabul edileceği tanımlanmıştır. Bankaların varlıklarının ortaya çıkarabileceği risk alanları da tasnif edilerek aktifler yüzde 0-20-50 ve 100 oranlarında 4 risk kategorisinde ağırlıklandırılmış, teminat mektupları, avaller, ciolar, repolar, vadeli işlemler gibi nakli olmayan riskler içinde benzeri sınıflandırmaya gidilmiştir. Basel I bankacılığın regülasyonu ve risk yönetimi alanında, ilk ve kapsamlı bir çalışma olması nedeniyle bunca yıl varlığını sürdürebilmiştir.¹⁶⁴

Günümüzde Basel I olarak bilinen bu uzlaşıda bazı değişiklikler yapılsa da yeni bir uzlaşma arayışları başlamıştır. Basel II adı verilen Yeni Sermaye Düzenlenmesi Uzlaşısı için belli bir takvim doğrultusunda çalışmalar yürütülmüş ve yeni uzlaşma, takvimdeki gecikmeye karşın 26 Haziran 2004'de yayınlanmıştır.

Basel II'nin gelişimi; Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II), bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision-BCBS) tarafından yayımlanan ve yakın tarihte birçok ülkede yürürlüğe girmesi beklenen standartlar bütünüdür. Sermaye yeterliliği, denetim ve piyasa disiplini temellerine oturan Basel II prensipleri ve bu prensipler ile uyumlu Avrupa Birliği'nin (AB) sermaye yeterliliği direktifi bankacılık sistemine ilgili temel referans düzenlemeler olarak görülmektedir.¹⁶⁵

Basel II'de bankalara ve düzenleyici kurumlara, kredi ve operasyonel riskleri için bankacılık operasyonlarına ve yerel finansal piyasalarının durumuna göre, sermaye hesaplamasında kullanacakları en uygun yaklaşımları tercih etme olanağı tanınmaktadır. Sermaye hesaplamasında benimsenecek temel yaklaşımlarda uygulamaya geçiş için en son tarih 2006 yılsonu, gelişmiş ölçüm yaklaşımları için ise 2007 yılsonu öngörülmektedir.¹⁶⁶

Basel II ekleriyle birlikte 250 sayfa bulmaktadır. Dört bölümden oluşan metinde ilk bölümde Uzlaşmanın Uygulama alanı ortaya konmaktadır. Asıl yenilikler getiren ve ayrıntılı açıklamalar bulunan bölüm ise 2. bölümdür. Asgari Sermaye Yeterliliği

---

164 Şenol Babuşçu, **Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları no: 94, 1997, s. 262.

165 İmre Ersoy, **Basel II Dünyada Risk Yönetimindeki Son Gelişmeler, Türk Finans ve Bankacılık Piyasasına Etkileri**, İstanbul: Özel Finans Kurumları Birliği Seminer Notları, 25 Haziran 2005, ss. 21-28.

166 Ersoy, a.g.e., s. 9.

başlığındaki bu bölümde ayrıntılı şekilde Kredi Riski (Standart Yaklaşım ve İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım çerçevesinde ayrı ayrı), Operasyonel Risk ele alınmakta ölçüm yöntemleri ortaya konmaktadır. Üçüncü bölüm Denetimsel Teftiş Sürecini 4. bölüm ise Pazar Disiplinini ele almaktadır.

Özellikle kredi riski ve ölçümlene yöntemlerinin ülkemizde de kullanılmaya başlaması durumunda belli bir süre sonra mevzuatımızda bu yöntemlere göre dizayn edileceğini ve karşılık ayırmaya esas kredi riskini bu şekilde tespit edileceğini öngörmekteyiz.¹⁶⁷

Yeni düzenlemede mevcut sermaye tanımı ve asgari sermaye yeterlilik oranının %8 olması koşulu aynı kalmış ancak rasyonun paydasında önemli değişiklikler yapılmıştır. Kredi riski daha detaylı tanımlanmış ve büyük ölçüde değişiklik yapılmıştır. Piyasa riskinde pek bir değişiklik yapılmamış operasyon riski eklenmiştir.

Sermaye Yeterlilik Rasyosu:

Toplam Sermaye

----- = Banka Sermaye Katsayısı (en az % 12)
(Kredi+Piyasa+Operasyon Riski)

Bu oranın hesabında paydadaki kalemler arasında yer alan kredi riskinin Basel Komite'ye göre iki farklı yöntemi vardır. Bunlar; Basel I'de belirlenen hususların revize edilmiş hali olan Standart Yaklaşım Yöntemi (standardized approach) ve Dahili Derecelendirmelere Dayalı Yaklaşım Yöntemi (internal rating based-approaches-IRB)'dir. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı ise kendi içerisinde "Temel" ve "Gelişmiş" olarak ikiye ayrılmaktadır.¹⁶⁸

Bu düzenleme önem taşımaktadır çünkü birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bankalar, mevcut durumda yasal zorunluluk olmasa da, bu düzenlemeleri takip etmekte ve çalışma sistemlerini buna göre kurmaktadır. Bu düzenlemenin 2-3 yıl içerisinde kararları uygulayıcı ülkelerde yürürlüğe girmesi öngörülmektedir. Ülkemizde son birkaç

¹⁶⁷ Sayım, a.g.e., ss. 31-34. Hatta banka ve katılım bankaları hem muhasebe alt yapılarını hem de kredi risk derecelendirme sistemlerini bu yapıya uygun hale getirmek üzere çalışmaktadır.

¹⁶⁸ Ş. Babuşcu, a.g.e., s. 264.

yılda ve özellikle Basel II yayınlandıktan sonra yaygın olarak tartışılan bu yöntemlere kısaca değinmemizde fayda olacaktır.

Standart Yaklaşım-Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım:

Basel II’de öngörülen Standart yaklaşım; 1988 tarihli düzenlemedeki mevcut uygulama ile içerik olarak aynı kalmakta ancak risk hassasiyeti daha yüksektir. Bireysel risk ağırlıkları halihazırda borçlunun dahil olduğu kategoriye (ülkeler, bankalar yada kurumlar) dayalı iken, yeni düzenleme ile uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun (daha katı) kriterlerine göre belirlenecektir.

Basel II’deki Standart Yaklaşımın Basel-I’e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belli edilmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları (External Credit Assessment Institutions-ECAI) (Standard & Poors, Moody's ve Fitch gibi) tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında ise risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları (Export Credit Agencies - ECA) tarafından verilen notlar kullanılacaktır. Örneğin, piyasa riskinin hesaplanmasında kamu menkul kıymetleri mevcut mevzuat gereği yüzde sıfır risk ağırlığına tabi iken, Basel II çerçevesinde kullanılan yöntemde göre (Standart Yaklaşım - SA veya Basitleştirilmiş Standart yaklaşım - SSA) söz konusu menkul kıymeti ihraç eden ülkeye ECA veya ECAI tarafından verilen derecelendirme notuna göre farklı risk ağırlıkları kullanılmaktadır.¹⁶⁹

Ayrıca Basel II ile birlikte kredi riskinin hesaplanmasında borçlu ülkenin OECD ülkesi olup olmamasının (klüp kuralı) önemi kalmamaktadır. Riskin hesaplanmasında tamamen derecelendirme notları kullanılmaktadır.

İçsel Derecelendirme Yaklaşımı:

İçsel derecelendirmeye dayalı temel yaklaşımda banka her bir borçlunun ödeme olasılığını tespit etmekte, denetim otoritesi ödememe durumunda maruz kalınacak risk ve doğacak zarar tahminlerine ilişkin veriyi sağlamaktadır. İleri yaklaşımda, gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip olan bankaya her iki veriyi de sağlama izni verilmektedir.

Temel İçsel Derecelendirme Yöntemi, kurumların portföylerinin basit risk kategorilerine göre ayrılacağı ve bu risklerin reytinglerinin temerrüde düşme ihtimallerine göre belirleneceği şekilde özetlenmektedir. Gelişmiş yöntemde ise temel yöntemde olduğu gibi temerrüde düşme ihtimalinin yanında temerrüt halinde kayıp ve temerrüt halindeki riski

---

¹⁶⁹ Ersoy, a.g.e., ss. 42-47.

kurumlar kendileri belirleyecektir.¹⁷⁰

İçsel derecelendirme yönteminde, kredi türü ve müşteriye içinden uygun derece notunun verilebileceği bir veritabanının kurulması esas olmaktadır.

Süreci şu şekilde ifade edebiliriz;

- 1) Banka, her borç alan kredi müşterisine bir “kredilendirme derecesi” verir.
- 2) Banka, her borç alan kredi müşterisi için “temerüde düşme oranı” bulur.
- 3) İstatistiksel olarak belirlenen sonuçlar her derece içinde; “gelecekte beklenen (potansiyel) kayıp oranı”na çevrilir.

Netice olarak; tahsis edilen kredilerin karşılığının belirli oranlarda bloke edilmesi bankanın likidite gücünü azaltacak, bu ise likiditenin arttırılması gereğini ortaya çıkaracaktır.¹⁷¹

2.1.2.3 Kredi Riski Maliyetleri

Bankaların verebileceği kredi miktarı üst sınır Bankalar Kanunu tarafından düzenlenmiştir. Buna göre; **Bankaların vereceği kredi limitleri** Gerçek veya tüzel kişilere, özkaynaklarının % 25’inden fazlasını kredi olarak veremez. Gerçek veya tüzel kişiye doğrudan ve dolaylı olarak verilen kredi özkaynakların % 10’unu geçiyorsa, yine bu oranda kabul edilen aval ve kefaletler büyük kredi sayılır. Aval ve kefaletler hariç bunların toplamı özkaynaklarının 8 katını aşamaz. Herhangi bir nedenle mali bünyesi zayıflayan ve bankacılık faaliyetini yürütemeyecek duruma gelen bir ticaret bankasının mevduat sahiplerini korumak ve bankanın iflasının doğurabileceği ekonomik sarsıntıları hafifletmek amacıyla “Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu” faaliyete geçirilmiştir. TMSF’nin nihai amacı bankayı iyileştirdikten sonra üçüncü kişilere devretmektir. 4389 Sayılı Bankalar Kanunu BDDK’nın kurulmasını öngörmüştür.

Bankaların ödünç verilebilir fonların, kredi hacimlerini etkilemek için kullanılan araçlardan biri yasal karşılık veya zorunlu rezerv oranının MB tarafından saptanmasıdır. Bu oran bankaların kaydi para yaratma güçlerini belirleyen en önemli araçlardan birisidir.

Bankalar çeşitli yatırımları değerlendirirken risk ve beklenen getiri dengesini dikkate almakta kredi seçimi ve fiyatlamasını buna göre yapmaktadır.¹⁷² Kredi risk

---

¹⁷⁰ Ersoy, a.g.e., ss. 49-50.

¹⁷¹ Niyazi Berk, **Bankalar da Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, Esbank Yayınları, 1987, s. 47; Aras, a.g.e., s. 85.

özsermaye ve likidite maliyetlerinden sonra en önemli maliyet unsurunu oluşturmaktadır.

Kredi riski maliyeti her verilen kredinin aynı ortalama risk maliyeti oranı ile hesaplanamayacağı prensibine göre oluşturulmuştur. Çünkü maliyetler her sektör için müşterinin dağılım şekline göre farklılaşmaktadır.

- Kur ve faiz riski açısından; katılım bankaları faizsiz enstrümanlarla faaliyet gösterdikleri için herhangi bir finansal krizde kur ve faiz riskinden ziyade kredi riskine maruz kalmaktadırlar.

- Kredi riski açısından; fon kullanırken gerçek ekonomik faaliyetlerin finansmanı; Kredinin, kredi kullanan firma yerine mal tedarik edilen satıcılara ödenmesi nedeniyle verilmiş amacı dışında, riskli, spekülasyon ve verimsiz işlerde kullanımının önüne geçilmektedir.

- Likidite Riski açısından; katılım bankaları kısa vadeli fonları kısa vadeli ekonomik faaliyetlerin finansmanında kullanılmakta ve bilançonun aktif ve pasifi arasında vade uyumu sağlamak, böylece likidite riskini minimize etmektedir. Uzun vadeli yatırım kredileri için taleplerini kendi bünyelerinde bulunan finansal kiralama enstrümanı ile karşılamakta ve böylece bütün kredileri kredi tekniğine uygun olarak kullanılmaktadır. Bu durum likidite riskini önlediği gibi firmaların, kullandıkları kredilerin taksitlerini faaliyetlerinden elde ettikleri fonlarla ve nakit akışına uygun olarak ödemelerine imkan vermektedir. Finansal piyasaları derinleştiren ve finansal risklere karşı daha sağlam hale getiren bu tür çalışma yöntemleri sayesinde katılım bankalarının ekonomiye katkıları artmaktadır.¹⁷³

Geçmişte riskli kredilerin ödenmemesi durumunun bilinmesi risk maliyetlerinin hesaplanmasını kolaylaştırmakla birlikte, bir sektördeki risk gelişmesine ilişkin beklentilerin kesin olarak hesaplanması oldukça zordur. Ancak geçmişteki değerlerin ağırlıklı ortalaması kullanılarak ekonometrik modelleme yapıldığı takdirde istenilene yakın sonuçlar üretilebileceği gösterilmiştir.¹⁷⁴

---

172 Mark Flannery, **a Portfolio View of Loan Selection and Pricing**, edited by Richard C Aspinwall, Robert A. Eisenbeis, **Handbook for Banking Strategy**, A Wiley Interscience Publication, New York, 1985, s. 462.

173 Tamer Selçuk Durman, "**Katılım Bankaları ve Basel II**", **Uluslararası Finans Arenası**, İstanbul: 2006, s. 14.

174 Andreas Biochlinger, Markus Leippold, "Economic Benefits of Powerful Credit Scoring", **Journal of Banking and Finance**, 30, 2006 ss. 851-873.

Bu maliyetler kredinin belirlenen vadeler içerisinde geri ödenmemesi karşılığında bankaya getireceği külfetin karşılığını oluşturmaktadır.¹⁷⁵

Kredilendirme Prensipleri:

Bankanın kredi kararına temel olan bazı faktörler vardır ki bunlara biz kredilendirme prensipleri diyoruz. Kredilendirmede bu prensiplerin kullanılmasının amacı en iyi müşterileri seçerek en iyi kararı vermektir, kredi zararını minimum kılmak değildir. Bu noktada sağlanacak kâr ve katlanılan risk göz önünde bulundurulur. Bireysel müşteriler ve firma müşterileri için uygulanacak prensipler değişebilmekle birlikte her ikisi için de geçerli olacak bazı prensipler vardır ki bankalar bu prensiplere uymaya özen gösterirler. Aşağıda sıralayacağım beş prensipten sadece birine güvenmek gerçekçi sonuçlar vermeyecek ve bankayı kötü sonuçlara sürükleyebilecektir. Bunun için hepsine gerekli özen gösterilmeli ve değerlendirmeyi yapacak uzman kişiler görevlendirilmelidir. Bahsettiğimiz beş prensibi kapital, kapasite, karakter, koşullar ve teminat şeklinde sıralayabiliriz:

Kapasite; Borçlunun krediyi geri ödeme gücü olarak tanımlanabilir. Özellikle uzun vadeli kredilerde müşterinin anapara ve faiz ödeme potansiyeli çok önemlidir. Kısa vadeli kredilerde likidite yoğunluğu önem kazanmaktadır ve burada proforma ve oran analizlerinden yararlanılabilir. Uzun vadeli kredilerde ise net gelirin satışlara ve satışların toplam varlıklara oranı ile ilgili göstergeler kullanılabilir.

Kapital; Kapital (sermaye), finansal yönden değeri ifade eden bir kavramdır. Finansal analizde bize müşterinin sermayesinin alacaklarına karşılık yeterli güvence sağlayıp sağlayamayacağına bakılır ve bu, banka için çok önemlidir.

Karakter; Karakter, müşterinin ödeme alışkanlıklarını, itibarını ve ödeme ahlâkını gösterir. Bankacılar önce karaktere bakarlar ve olumlu fikir edinirlerse diğer unsurlara da bakarlar. Karaktere bakılırken müşterinin daha önceki borçlarını zamanında ödeyip ödemediğine bakılır ve eğer zamanında ödemişse, bu borcunu da zamanında ödeme olasılığının yüksek olduğu düşünülür.

Koşullar; Kredilendirme sırasında dikkate alınması gereken bu unsur müşterilerin dışında gelişir ve satışların düşüşü gibi beklenmedik etkileri olabilir. Bu

---

175 Aras, a.g.e., s. 86.

sebeple ekonomik koşullar kredi analistleri tarafından çok iyi incelenmeli ve olumsuz durumları işaret eden tüm uyarılar dikkate alınmalıdır.

Teminat; Kredinin riskini belirleyen ve riski azaltan önemli unsurlardan biri olan teminatın analizi varlıkların niteliğine ve teminat olarak sunulan varlıklara dayanır. Kredinin geri ödenmemesi durumunda bankanın toplam alacağı konusunda genellikle ipotek kullanılmaktadır. İpoteğe konu olan mallar firmanın ya da firma sahip ya da yöneticilerinin olabilir ancak firma başarısından doğrudan etkilenebilecek malları seçmek dezavantaj yaratacağından firma faaliyetleri ile ilgisi olmayan varlıkları teminat kapsamına almak yararlı olacaktır.

Kredilendirme Sürecinin Aşamaları: Bu süreç kredi başvurusunu gelmesiyle başlar ve beş aşamadan oluşur.

- 1) Kredi başvurusu
- 2) Kredi değerlendirilmesi
- 3) Kredinin yapılandırılması ve kabul - red – kararı
- 4) Kredinin izlenmesi
- 5) Geri ödeme gücü

Müşteri kredinin geri ödemesinde başarısız olursa süreç devam eder, başarılı olursa süreç sona erer yada kredinin yenilenmesi söz konusu olabilir.

2.2. Kredi Maliyetleme Yöntemleri

Türkiye ekonomisindeki kırılganlıklar bankaların fiyatlama kararlarını sık ve yerinde vermesini gerektirmektedir. Para piyasasında sık ortaya çıkan yatırım imkanları, faiz oranlarındaki değişiklikler, gecelik işlemleri bankaların kaynak maliyetini etkileyen unsurlardır.

Ancak katılım bankaları özelinde gecelik işlemler, repo, uluslararası piyasadan borçlanma, forfaiting veya hedging gibi enstrümanlar bulunmamaktadır. Bu nedenle genel olarak bankacılık uygulamaları bahsedilmekle birlikte bu konulara değinilmemiştir.

Artan rekabet ve kâr marjlarının daralması bankaları maliyet sistemi kurmaya zorlamıştır. Kaynak maliyetinin değişmesi durumunda kâr marjının menfi yönde etkilenmemesi için iyi bir fiyatlandırma stratejisi geliştirmek gerekmektedir.

Maliyet fiyatlamayı etkileyen en önemli faktördür. Hangi maliyet modeli seçilirse seçilsin maliyetin altında tespit edilen fiyat banka kârını olumsuz etkileyecektir.

Bunun için değişen şartlara bağlı olarak bankanın maliyet analiz şeklini geçmiş değerlere veya yeni dengelere bağlı olarak değiştirmesi en uygun yol olsa gerektir. Aşağıda başlıca maliyet analiz türleri anlatılmıştır.¹⁷⁶

2.2.1. Tarihi Ortalama Maliyet Yöntemi

Fonların ortalama maliyeti, var olan fonlar için birim başına düşen borçlanma maliyeti olarak tanımlanmaktadır. Tüm fonlar için veya havuza giren tüm fonlar için ortalama faiz maliyeti o kaynaktan sağlanan fonların toplam miktarına bölünmektedir. Ortalama maliyet hesaplamasına ‘tarihsel maliyet yöntemi’ adı da verilir.¹⁷⁷

Bu maliyete faiz dışı maliyetler de eklenerek Ortalama Kaynak Maliyeti bulunur. Ortalama kaynak maliyetinin toplam kullanılabilir fon miktarına oranlaması da aktiflerden elde edilmesi gereken minimum oranı verir. Bankalar kullanılabilir fonlardan elde etmeleri gereken minimum faiz oranlarını, bir başka değişle minimum kredi fiyatını saptadıktan sonra bu oranın üzerine belirli bir kar oranı koyarak plasman yapmaya çalışır.

Birçok banka ortalama kaynak ve plasman maliyetlerine göre, başka bir ifadeyle tarihsel maliyet yöntemine göre hesaplama yapar. Oysa bu yöntem faiz oranlarının gelecekte düşmesi veya yükselmesi konusunda yol gösterici bir fikir vermez.¹⁷⁸

Örneğin; faiz oranlarının yükselmesi durumunda ortalama maliyet hesabı ile elde edilen oran gerçek oranların altında kalır. Oysa faiz oranlarının yükselmesi ile birlikte bankaya yeni giren fonlar piyasadaki yüksek oranlardan sağlanırken plasmanlar ortama maliyetle hesaplanmış faiz geliri, faiz giderlerini karşılayamaz.

Tersi durumda ise ortalama maliyetle hesaplanmış oranlar yeni giren fonların maliyetinin üzerinde kalır. Bu durumda bankanın ortalama maliyet ile orandan plasman yapması kârlı gibi görünür, ancak bankanın plasman oranı piyasada rekabetçi olmaktan uzaklaşır. Banka yüksek plasman oranları nedeni ile diğer bankalarla rekabet edemez. Söz konusu dezavantajlarına karşı ortalama maliyet hesaplanması geçmiş performansların değerlendirilmesinde kullanılır.

---

176 EDWARDS James D, ve diğerleri, **Principals of Managerial and Financial Accounting**, Boston: Irvvin press, 1993.

177 Ş. Babuşçu, a.g.e., ss. 37-38; Daybar, a.g.e., s. 49; Meltem Y. Kandirali, Bankacılıkta Kaynak Maaliyeti Hesplama Yöntemleri, Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Yayın No: 9, 1998, s. 18.

178 Uzunoglu, a.g.e., s. 3.

Örneğin; bir bankanın belirli bir dönem geçmiş dönem aralığındaki maliyetleri ve kâr marjı dalgalanmaları; içinde bulunan dönemdeki ortalama maliyetler ile karşılaştırılarak belirli bir performans değerlendirmesi yapılabilir. Oysa geleceğe yönelik maliyetlerin belirlenmesinde marjinal maliyet yönteminin kullanılması daha doğru olur.

2.2.2. Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemi

Ortalama fiili maliyet yöntemi de denilmektedir. Bu yöntemde, kaynakları temin ederken yapılan tüm giderlerin sahip olunan o kaynak miktarına bölünerek maliyet hesaplaması yapılmaktadır.¹⁷⁹ Diğer bir şekilde şöyle ifade edilebilir:

Gider/Ortalama Maliyetli Pasifler:

Gerçekleşen giderler ilgili tarihteki mizan kayıtlarından kolayca elde edilebilir. Ancak bu tür bir hesaplamanın, gelecek için bir anlam ifade edebilmesi, faiz oranlarının çok istikrarlı olduğu ve zaman içinde kayda değer dalgalanmalar göstermediği ortamlarda geçerlidir. Diğer bir ifade ile, bu yöntem istikrarlı piyasalarda, gelecekte maliyetlerin ve fiyatların aynı şekilde devam edeceği durumlarda bir anlam ifade etmektedir. Aksi takdirde, bu yöntemin geleceğe yönelik kullanılması aktiflerin fiyatlamasında ve yatırım kararlarının alınmasında yanlış strateji oluşmasına yol açabilecektir.¹⁸⁰

Diğer taraftan, bu yöntemin uygulandığı bir ortamda faiz oranlarının düşmesi durumunda, geçmişte elde edilen kaynakların maliyetinin mevcut piyasa koşullarında yüksek kalması, bankanın belki de daha düşük bir oranla kârlı olarak satabileceği kredi fırsatlarını kaçırmaması ve getirili alanlara yatırım yapmaktan kaçınmasına neden olacaktır.¹⁸¹

Tersi olarak, bu yönteme göre maliyet hesaplayan bir bankanın faaliyette bulunduğu ortamda faiz oranları yükselme eğilimine girdiğinde, geçmişte elde edilen kaynak maliyetin, piyasa koşullarına göre düşük kalması söz konusu olacaktır. Dolayısıyla bu hesaplama yöntemini istikrarlı piyasa koşullarında kullanmak mümkün olsa da, daha hassas olarak kaynak maliyetini güncel belirleyebilecek yaklaşımı benimsemek kârlı işletme anlayışının stratejisi olmalıdır.

---

179 Ş. Babuşçu, **a.g.e.**, s. 39.

180 Çolak, **a.g.e.**, s. 35.

181 Ş. Babuşçu, **a.g.e.**, ss. 41-42.

Bu yöntemin bir diğer olumsuz yönü ise, maliyet olarak sadece temin edilen kaynak faiz giderinin alınmasıdır. Çünkü, faiz dışı gelirlerin ve giderlerin öneminin giderek arttığı ortamda, bu hususların dikkate alınmaması yöntemin sağlıklı sonuçlara ulaşmada önemli eksik olarak değerlendirilmektedir.

Ancak bu yöntemin banka yönetimine sağladığı bazı yararlar da bulunmaktadır.

Bankanın geçmişe yönelik gerçek maliyet ve gerçek karlılığı hakkında bir fikre sahip olmasını, bundan sonra alacağı kararlar için de yön gösterici niteliği taşıması açısından önem taşımaktadır.

Diğer taraftan, fiili maliyet hesabının veri olarak kullanılabilmesi bir diğer durum ise, bankanın önceden yapmış olduğu bütçe ve program hedeflerinin ne derece sağlandığını göstermesidir.¹⁸²

Böylece banka, bir taraftan belirli dönemlerde bu veriler ışığında bütçe ve programını revize ederken, diğer taraftan da sapmaların nedenleri hakkında bir görüşe sahip olacaktır.

Bunların sonucunda, geleceğe yönelik yapılacak program ve bütçe çalışmalarının daha sağlıklı temeller üzerine oturtulması sağlanmış olacaktır.

2.2.3. Stok Maliyet Yöntemi

Bu maliyet yönteminde öncelikle toplam kaynaklar içinde yer alan her tür kaynağın ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Daha sonra bir çeşide ait kaynakta bulunan miktarı oluşturan tutarların ayrı ayrı elde edilmiş maliyetlerinin bulunarak toplam içindeki payları doğrultusunda ağırlıklandırılması ve sonuçta ağırlıklı ortalama maliyet oranının bulunması söz konusudur.¹⁸³

Bu yöntem fiili maliyetle benzerlik göstermesine karşılık önemli farklılığı bulunmaktadır. Fiili maliyette belirli bir dönem içinde temin edilen kaynakların tümü değerlendirmeye alınırken, stok maliyette, maliyet hesaplamasının yapıldığı tarihte sadece mevcut olan kaynaklar değerlendirmeye alınmaktadır. Böylece, bankanın maliyet hesaplaması yapılan tarihteki bilançosunda kaynak olarak görülen değerlerin maliyetinin hesaplanması gerçekleştirilmiş olmaktadır.

---

182 Ş. Babuşçu, a.g.e., ss. 41-42.

183 Aras, a.g.e., s. 72.

Bu yöntemle sağlanan maliyet bilgisi, yine aynı tarihli kullanımların getirileri ile karşılaştırılarak kaynak kullanım politikasının değerlendirilmesi açısından bir fikir vermektedir.

Bu yöntemle elde edilen maliyet bilgisinin geleceğe yönelik tam bir veri olarak kabul edilmesi ve aktiflerin sadece bu bilgi ışığında fiyatlamasının yapılması ülkemiz koşullarında sağlıklı sonuçlar vermeyecektir.

2.2.4. Maliyetleri Gelirlere Denkleme Yöntemi

Bu yöntemin temel varsayımı, bankanın gelirlerinin giderlerinin altına düşmesini engellemek ve bunun sonucunda bankayı kârlı bir işletme haline getirmek olarak ifade edilebilir.

Bu hesaplama sonucunda bulunan oran, hesaplama esas kaynakların kullanımını sonucunda elde edilmesi gereken minimum oran olarak kabul edilmektedir. Böylece, bu görüş doğrultusunda, kaynak temin etmek için yapılan masrafların gelecekte yapılacak faaliyetlerle karşılanması hedeflenmektedir.¹⁸⁴

Bu yöntemi benimseyen bankaların, faaliyette bulunduğu piyasa koşullarına ait bilgileri her zaman güncel tutmaları gerekmektedir. Bu durumda, faiz oranları düştükçe, kaynak maliyetinin değişmesi söz konusu olacaktır. Ters olarak yükselmesi durumunda da, kaynak bulma maliyeti, faiz gideri ve faiz dışı giderlerin artması söz konusu olacaktır. Rekabet nedeniyle mevduat toplamak zorlaşırken, artan maliyet yatırım kararlarını da etkileyecek, kârlılık ilkesi doğrultusunda ya krediler daha yüksek faiz oranı ile satılmak istenecek ya da yüksek gelirlerle başka alanlara kaymak söz konusu olacaktır.

Maliyetleri gelirlere denkleme yöntemi, diğer bir ifade ile giderleri gelirlere denk metodunu genel anlamda kısaca şöyle ifade etmek mümkündür:¹⁸⁵

$$\text{Gider} / \text{Ortalama Pasif Maliyeti} = \text{Gelir} / \text{Ortalama Aktif Getirisi}$$

Bu görüşün her kaynak ve kullanım grubu için ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir örnek vermek gerekirse, 100 TL'lik % 40 faiz ile toplanan mevduatın TL'lik kısmı getirisiz taahhüte ayrılmaktadır. 4 TL'lik kısmının % 30 getirili Devlet İç Borçlanma Senedi varsayıldığında 1,2 TL'lik getirisi olmaktadır. Kalan 86 TL'lik kaynak ancak kullanılabilecek kaynak niteliğinde olup, 100 TL'lik mevduat için bulunan kaynak

---

¹⁸⁴ Aras, a.g.e., s. 73.

¹⁸⁵ Aras, a.g.e., s. 74.

maliyeti $(40-1,2) / 86 = \%.....$ olmaktadır. Bu yöntemle göre banka topladığı 100 TL'lik mevduatın kullanabildiği 86 TL'sini en düşük % 45,12'den satarak mevcut kaynağının maliyetine göre başabaş noktasına ulaşabilecektir. Yani mevcut maliyetini gelirlerine eşitleye-bilecektir.

Ancak bu yöntemle göre hareket edilmesi halinde nokta maliyet hesaplamasından, hareket edilmediği için, ülkemizdeki gibi ekonomik koşullara sahip olunan ortamlarda b kullanım politikası için sağlıklı verilerin elde edilmesi mümkün görülmemektedir. Çünkü maliyet hesaplaması ile elde edilen veriler bankanın maliyet hesaplaması yaptığı tarihin kadar toplamış olduğu kaynaklara ait verilerdir. Aktiflerin bu sonuca göre fiyatlandırılması değişen ekonomik koşullar dikkate alınmadığı için sağlıklı sonuçlar vermemektedir.

Diğer taraftan piyasalardaki hareketlilik dikkate alındığında, kullanımlara ait faizlerin düştüğü bir ortamda, bu yöntemle belirlenen oranlar dikkate alınarak belirlenen fiyatların aktiflerin pahalı kalması neticesinde pazarlanma sorunları ile de karşı karşıya kalınması söz konusu olmaktadır.

Görüldüğü üzere ortalama geçmiş kaynak maliyeti hesaplama gibi maliyetleri gelirlere denkleme metodu da faiz oranlarındaki değişikliklere karşı hassas bir yöntem değildir.

2.2.5. Marjinal Maliyet Yöntemi

Bu yöntemde, bütün kaynakların ayrı ayrı marjinal maliyetinin hesaplanarak, daha sonra toplam kaynak içindeki payına göre ağırlıklandırılması gerekmektedir.

Pasif içinde yer alan herhangi bir cinsten kaynağın son birim maliyetinin hesaplanması bu yöntemin esasını teşkil etmektedir. Bu yöntemde, banka hangi tür kaynak kullanıyorsa ya da kullanmak istiyorsa, o kaynağın maliyetini bulmalı ve bu maliyeti giderecek yatırımı yapmalıdır.¹⁸⁶

Bir örnekle ifade etmek gerekirse, mevduatın bankaların en çok kullandığı kaynak olduğu gerçeğinden hareketle, ilave bir birim mevduat toplamının bankaya ilave maliyeti, marjinal maliyet olarak adlandırılmaktadır.

Ağırlıklandırılmış marjinal maliyet metodu, tüm kaynakların maliyetini ayrı ayrı ölçüp, istenilen yapıda bir kullanım politikasının en yeni oranlarla hesaplanmasına olanak

---

186 Uzunoğlu, a.g.e., s. 17.

tanıdığı için, farklı olası pasif yapılarının ortalama maliyetlerini bulmak daha kapsamlı ve kolaydır. Ortalama bir risk taşıyan aktifin en düşük ne kadar getiri sağlaması gerektiğine dair en sağlıklı bilgiye bu yöntemle ulaşılmaktadır.¹⁸⁷

Bu yöntemle sabit ve değişken maliyetler arasında farklılaşma yapılarak hacimdeki değişikliklerin kârlar üzerindeki etkisi ölçülebilmektedir. Bu yöntemde, sabit veya devre maliyetleri dışlanmakta ve sabit maliyetler için ayrı bir havuz oluşturulabilmektedir. Böyle bir yöntem fiyatlandırma sürecini önemli ölçüde basitleştirmektedir. Muhtemelen en düşük maliyeti göstermesine rağmen, belirli bir hizmetin kâra olan katkısını ölçen yararlı bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Bu yöntem bankalarda aşağıdaki örnekte yer aldığı gibi kullanılmaktadır;¹⁸⁸

Yeni faiz oranı (1 yıllık mevduat): % 15

Endirekt Maliyet : % 7

Yasal Karşılık : % 10

Marjinal Maliyet : [Faiz oranı/(1- Yasal karşılık oranı)]+Endirekt maliyet

Marjinal Maliyet = $[0,15/(1-0,10)] + 0,07 = \% 17,3$

Yukarıdaki örneğe göre % 15'lik faiz oranından toplanan her mevduat % 17,3'lük maliyet getirecektir. Kredi fiyatlaması kararları alınırken marjinal maliyetin kullanılması teorik düzeyde doğru sonuç vermektedir. Matematiksel olarak düşünüldüğünde, yeni satılacak paranın fiyatını yeni girecek olan paranın maliyeti belirler mantığı fonksiyonel olarak doğrudur. Ancak faiz oranlarının çok sık değiştiği ülkemizde kredi müşterilerine maliyetlere göre sık sık değişen kredi fiyatı önerilmesi, bankanın imajını zedeleyecek bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Ayrıca, kısa bir süre önce düşük faizle spot kullanılan kredi müşterisi ile, yenileme sürecinde farklı fiyat sunmak karşılıklı güven açısından da problem yaratabilecektir. Bunun yanısıra, kredi müşterileri ile örneğin overnight faiz oranı+belli bir kar marjı ile anlaşma yapılabilir. Böyle bir anlaşma sabit faizi değil, belki de her gün değişen faiz oranını içerecektir.

---

187 Uzunoğlu, a.g.e., s. 18.

188 Daybar, a.g.e., ss. 46-47.

Kullanılabilir fonlardaki her birim artışının maliyeti olarak tanımlanabilir. Bankaların havuzuna giren yeni fonların ağırlıklı marjinal maliyetleri yeni girecek fonların maliyet tahmini olarak da kullanılabilir bir veri tabanı oluşturur.

Faiz oranlarının yükselmesi bekleniyor ise bu marjinal maliyetlerin yani bankaya yeni girecek fonların maliyetinin ortalama maliyetlerin üzerine çıkacağını gösterir. Faiz oranlarında düşüş bekleniyor ise, marjinal maliyetler ortalama maliyetlerin altında kalacaktır. Buradan hareketle marjinal maliyetler fiyatlamada kullanılmaktadır. Eğer banka, marjinal maliyetini hesaplayabiliyor ise aktifini bu maliyetlerin üzerine bir kar payı koyarak fiyatlayabilir.

Marjinal maliyetlerin hesaplanması ortalama maliyetlere kıyasla daha zordur. Hesaplama faiz ve faiz dışı maliyetler göz önüne alınır. Hesaplamanın en önemli zorlukları kullanılan faiz oranı tahminlerinin kapsadığı dönemdeki tüm verilerin eksiksiz saptanması ve tahminlerin sık sık yenilenmesi olarak karşımıza çıkar. Hiç kuşkusuz faiz dışı giderlerinin tahmin edilen dönem için tam olarak belirlenmesi başka bir zorluktur.

2.2.6. Maliyet Muhasebesi Sistemine Göre Maliyet Hesaplama Yöntemi

Bankaların maliyet muhasebesi, standart maliyet uygulamalarının yanısıra, bankada halihazırda ve gelecekteki faaliyetlerini daha etkin yönetmek ve planlamak amacıyla kullanılabilir. Kapsamlı bir maliyet muhasebesi sistemini kurmanın yararları pek çoktur.

Bu sistem sayesinde:¹⁸⁹

- 1) Etkin bir kontrol sayesinde sağlanacak karlılık artışı,
- 2) Ürün hattı kârlılığını belirleme, hesap kârlılığını belirleme,
- 3) Maliyete dayalı transfer fiyatlaması sisteminin kurulması sayesinde kâr merkezlerinin kârlılığının belirlenmesi,
- 4) Etkin ve karlı pazarlama programlarını tasarılma yeteneği,
- 5) Gelecekteki karlılığı çok daha doğru tahminleme yeteneğine olanak tanınmaktadır.

Maliyet muhasebesinin değeri, yönetimin maliyet bilgisini etkin bir araç olarak kullanma yeteneğine bağlıdır. Bu nedenle bir bankacı için başka bir bankanın muhasebesi ve kontrol sistemini kendi yönetim ve organizasyon bünyesine mükemmel bir biçimde geliştirici değiştirmeler yapmadan aynen kopya etmesi doğru sonuç vermeyecektir. Sistemler yönetim ve organizasyon çeşidinin bir ürünü olmalıdır. Aynı zamanda yönetsel

---

189 Ş. Babuşçu, a.g.e., s. 47.

ve örgütsel amaçların gelişmesine ve büyümesine ayak uydurabilecek kadar esnek olmalıdır.

Bankalardaki maliyet muhasebesinin kurulabilmesi için, kullandıkları hesap planlarında maliyet hesaplarına da yeterince yer verilmesi gerekmektedir. Ülkemiz bankacılığında Tek Düzen Hesap Planı aşırı ikili sisteme göre hazırlandığı için, maliyet muhasebesi hesaplarına planda yer verilmemiştir. Bilindiği üzere, işletmelerin muhasebe sistemleri içinde genel muhasebe ile maliyet muhasebesinin genellikle iki şekilde örgütlendiği görülmektedir. Tek sistem, genel muhasebe ile maliyet muhasebesini bir bütün olarak kabul etmekte ve tüm işlemleri tek bir hesap sistemi içinde gerçekleştirmektedir. İkili sistem ise, bu iki muhasebeyi, fonksiyonlarının ve özelliklerinin farklı olması bakımından birbirinden tamamen ayırmaktadır.

Bu nedenle de bankaların maliyet bilgilerinin kaydına imkân tanınmamaktadır. Bunun için, hesapların standartlaşmasında önemli bir gelişmeyi oluşturan Tek Düzen Hesap Planı'nın gözden geçirilerek, bankaların maliyet bilgileri ihtiyaçlarına muhasebe düzeni içerisinde cevap verebilecek yeni bir bölümün geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü, bu tür maliyetleme modelinde ön koşul bankanın çok iyi bir maliyet muhasebesi sisteminin olması gerekliliğidir.

2.2.7. Standart Maliyet Hesaplama Yöntemi

Standart maliyet önceden saptanmış maliyettir. Erişilebilecek ve sürdürülebilecek en etkin faaliyet yöntemleri altında maliyetlerin olması gereken şeklidir. Gerçekte fiyat ve miktar olarak ayrı ayrı belirlenen iki etmenden oluşmaktadır.¹⁹⁰

Standart maliyetin tersi fiili maliyettir. Fiili maliyetler verimsizlikleri, israfı, fireyi, atıl kapasiteyi ve bir örgütün sürdürmeyi devam ettirebileceği tüm kayıpları içerisinde saklar. Oysa standart maliyetler, bütün bu unsurların olması gereken maliyetlerden ayrılmasını sağlayan araçlardır.

Standart maliyet muhasebesi, esasen sanayi mühendislerinin fabrika faaliyetleri için geliştirdikleri üretim standartlarını, üretim maliyetlerinin hem fiili hem de standart

---

190 Aras, a.g.e., s. 85.

verilerle hesaplandığı ve karşılaştırıldığı bir muhasebe sistemini geliştirmede kullanılmıştır.¹⁹¹

Aynı şekilde, standart maliyetlere bankalarda ilginin doğması, büyük ölçüde büro işlerindeki iş ölçümleme programlarına sanayi mühendisliğinin zaman standartlarının uygulanması sonucudur. Bu programların esas amacı bürolardaki işgücünün büyüklüğünü kontrol etmek olduğundan, bankalar için standart maliyetleri geliştirme konusunda çok değerli bir fırsat yaratılmış olur.

Standart maliyetler genellikle işgücü standartları, zaman etüdü ve makine standartlarını ölçümlemede kullanılmaktadır. Bu tür maliyet ölçümü finansal hizmet sektörü için pek anlamlı olmayıp, fiyatlama açısından da bir veri sunmaz.

3. MALİYET FAKTÖRLERİNİN HESAPLANMASI

Maliyet açısından düşünüldüğünde bilanço kalemlerinin tamamı bir maliyet unsuru olarak görülebilir. Ancak konumuz itibariyle ve pratikte de kullanılıyor olması nedeniyle sınırlandırılarak, kâr payı giderleri, zorunlu karşılıklar, vergi ve fon etkileri ve likidite maliyeti hususlarına değinilmiştir.

3.1. Kâr Payı Giderleri

Katılım bankalarında açılmış olan kâr-zarara katılma hesapları yoluyla toplanmış olan mevduatlar sabit gelir vaad etmemektedir. Toplanan paralar finansal enstrümanlar yolu ile plase edilmekte, işletilmekte, ne kar elde ediliyor ise bunun ortalama % 80'i hesap sahiplerine yansıtılmaktadır.¹⁹² Diğer taraftan katılım bankalarının en çok % 50 olan kendilerine ait işletme giderleri ve kar karşılığında kısmen veya tamamen vazgeçerek bunu da hesap sahiplerine yansıtmaları mümkündür.

---

191 Aras, a.g.e., s. 85.

192 TCMB'nın 20.06.2003 tarih ve 25144 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmeliği ile bir önceki yönetmelikte kar paylaşım oranı olan % 80'den az olamaz ifadesi "Özel finans kurumları, katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak kâr ve zarara katılma oranlarını, zarara katılma oranı kâra katılma oranının yüzde ellisinden az olmamak kaydıyla, vade grupları itibariyle Türk Lirası veya yabancı para hesaplar için ayrı ayrı belirleyebilir." şeklinde değiştirilmiştir. Ancak mevcut durumda Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. hariç diğer katılım bankaları halen katılma hesabı sahiplerine % 80 ve üzeri kar dağıtımını yapmaktadır. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ise katılma hesabının büyüklüğüne göre hesaplara intikal ettirilen kar paylarını % 60 ve üzerinden başlayarak çeşitlendirmiş, örneğin kârın % 60'ını veren "aile hesabı", kârın % 70'ini veren "gümüş hesap", kârın % 80'ini veren "altın hesap", kârın % 90'ını veren "platin hesap" şeklinde müşteri segmentasyonu ile ilgili ayrıma gitmiştir.

Uygulamada diğer bankalar gibi katılım bankaları da yüksek meblağlı mevduata mevzuat hükümlerine uygun olarak ilan edilenden daha yüksek kar payları verebilmektedir. Bu işlem havuz hesaplarında biriken müşteriye dağıtım yapılacak bakiyelerden değil, katılım bankasının kendi hissesine düşen kar tutarının tamamını veya bir bölümünü müşteriye yansıtmak suretiyle yapılmaktadır.

Yüksek mevduat sahipleri için uygulanan bu özel durum için kanaatimizce Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin müşteri segmentasyonuna göre kar dağıtım yapma uygulaması, diğer katılım bankaları tarafından da değerlendirilmesi gereken bir konudur. Çünkü otomatik olarak gerçekleşmekte olan kâr dağıtımına her referans müşteri için manuel olarak müdahale etmek suretiyle katılım bankasında maliyetin ortaya çıkarılmasını ve kârlılığının ölçülmesi zorlaşmaktadır.¹⁹³

Bu uygulamaları yaparken kar dağıtımını piyasa rayiç değerlerinin altına düşürmesi durumunda mevduat ve kaynak kaybı riski ile karşı karşıya kalacaktır. Karın yüksek olması durumunda ise kredi getirisinin piyasa rayiç oranlarına göre çok yüksek olması gerekmektedir. Bu ise aktif yapısının riskli firma ve müşterilere kayması ve gelecekte banka aktiflerinin donuklaşabileceği anlamına gelmektedir.

Bankaların uygulamış olduğu faiz oranının para arz ve talebine göre oluştuğunu kabul edersek, para arzının para otoriteleri tarafından belirlenmesi, para talebinin ise halkın ve işletmeleri işlem, ihtiyat ve spekülatif güdüsüne bağlı bulunması piyasa faiz oranlarının belirlenmesinde bu güçlerin de etkili olduğunu göstermektedir.

Katılım bankalarının referans maliyetlerini belirlerken bir taraftan piyasa faiz oranını da dikkate aldığı düşünüldüğünde ülkemizde mevduata verilecek olan faiz ile ilgili husus Bankacılık Kanunu'nun Diğer hükümler başlığı altında 20. maddenin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddede "bankaların ödünç para verme işlemleri ve mevduat kabulünde uygulayacakları azami faiz oranları ile sağlayacakları diğer menfaatlerin nitelikleri ile azami miktar ya da oranlarını tespit etmeye, bunları kısmen

---

193 Banka mevduat faizleri ile karşılaştırmalı olarak mukayese edecek olursak; Banka mevduat sahibine açıklanmış olan faiz oranından daha yüksek bir oranla vadeli mevduat hesabı açtığı takdirde, mevduat sahibi aldığı hesap cüzdanının üzerinde faiz oranı ve vade sonundaki net getirisini görebilecektir. Katılım bankasında katılma hesabı açmış olan müşteri ise, o anda kar dağıtım yapılmadığı için daha önce izah ettiğimiz gibi havuza yatırmış olduğu para tutarının birim hesap değerini görebilecektir. Vade bitiminde havuzdaki kar payı ile birlikte hesabına bu defa karla birlikte birim hesap değeri olarak karlı bakiye yansıyacaktır. Eğer katılım bankası müşteriyle anlaşmasına göre ilave olarak kendi karının bir bölümü veya tamamını müşteri hesaplarına aksettirmek durumunda ise kendi özkaynaklarına aktarmış olduğu tutardan giderleştirmek suretiyle ayrıca muhasebeleştirme durumundadır.

veya tamamen serbest bırakmaya” Bakanlar Kurulu yetkili olup, bu yetkilerini TCMB’ye devredebilecekleri hususu yer almaktadır.

Bu çerçevede TCMB faiz oranları konusunu şu şekilde düzenlemiştir. “Bankalarca, resmi mevduat hariç mevduata ve kredilere uygulanacak sabit ve değişken azami faiz oranları serbestçe belirlenir.¹⁹⁴

3.1.1. Katılım Bankası Mevduatının Maliyetinin Hesaplanması

Katılım bankası yönetimi, katılma hesabına ödeyeceği tahmini kâr payını **dağıtılması Düşünülen kar payı** (DDKP) olarak değerlendirerek, zorunlu karşılıkları ayırarak maliyet oluşturmakta, banka kârını üzerine ilave edip, kredi fiyatlarını ona göre belirlemektedir.

Özel cari hesaplar ile ilgili olarak herhangi bir kâr payı dağıtımını söz konusu değildir. Direkt mevduat munzam karşılığı dikkate alınarak kullanılabilir kısmı üzerinden maliyet belirlenecek ve fiyatlandırma yapılabilecektir.

30.06.2008 tarihi itibarıyla katılım bankamızın mevduatının vadelerine ve DDKP’ye göre uygulanacak DDKP ve ödenecek kar payları miktarının aşağıdaki gibi olduğunu varsayalım.¹⁹⁵

Tablo 9: Dağıtılması Düşünülen Kâr Payı Hesabı

MEVDUAT	Miktar	DDKP %	DDKP Miktarı
Vadesiz	12.900	-	-
1 ay vadeli	15.500	11	1.705,00
3 ay vadeli	11.000	13	1.430,00
6 ay vadeli	4.500	13	585,00
1 yıl vadeli	5.000	15	750,00
TOPLAM	48.900		4.470,00

Yukarıdaki tabloya göre 48.900 TL mevduat için 4.470 TL kârpayı gideri hesaplanmıştır. DDKP yi % 9.14 olarak ifade edersek, buna göre Katılım bankası toplamış olduğu her 100 TL mevduat için 9,14 TL kâr payı ödemektedir.

¹⁹⁴ TCMB, Mevduat Faizleri ile İlgili 16.01.1999 tarih 99/1 sıra nolu tebliğ

¹⁹⁵ Maliyet hesaplaması yıllık olarak yapılacağından 30.06.2005 tarihi baz alınarak hesaplamalar yıllık düşünülmüştür.

TCMB'nca 16.11.2005 tarih 25995 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Zorunlu Karşılıklar hakkındaki 2005/1 nolu tebliğe göre katılım bankalarının tutmak zorunda olduğu disponible değer % 6 olarak belirlenmiştir. Örneğimizde bu oran dikkate alındığında TCMB nedinde tutulması gereken ortalama zorunlu karşılık değeri;

$$(48.900) * \% 6 = 2.934 \text{ TL'dir.}$$

Yani katılım bankası 48.900 TL'nin $(48.900-2.934)= 45,966$ TL'sini kullanabilecektir.¹⁹⁶

Bankalar zorunlu karşılıklar için faiz geliri elde edebilmektedir. Ancak katılım bankaları kuruluş amaçları gereği faizsiz işlem yapmak durumundadırlar. Bu nedenle zorunlu karşılık ile ilgili faiz getirisi hesabı yapılmamıştır.

Yüz birim değerle ifade edersek;100 TL mevduat için 6 TL mevduat TCMB nezdinde kalacak ve kullanılamayacaktır. Diğer bir ifade ile toplam maliyetleri karşılamak için kredi olarak kullanabileceğimiz mevduat tutarı 94 TL olacaktır.

Ayrıca personel giderleri sabit giderler ve diğer giderleri % 15-20 arasında olduğu varsayımı ile hareket edersek

Mevduata verilecek DKP	9,14
Personel ve diğer giderler	15
Gider toplamı =	24,14 TL olmaktadır.

Bu gider aynı zamanda 94 TL'lik plasman için yapılması gereken giderdir. 94 TL'lik plasmanı hangi orandan yapmamız gerektiğini ise;

94 TL'lik plasman için	24,14 TL mevduat gideri gerçekleşiyor ise
100 TL plasman için	? TL mevduat gideri olur

oranlaması ile başa baş maliyetimizi bulmuş oluruz. Burada kredi oranımızın % 25,65 olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bu oran kredi riski ve hedeflenen kar oranı hariç olmak üzere uygulanacak kar payını göstermektedir.

---

¹⁹⁶ T.C.M.B. Zorunlu Karşılıklar Hakkında 2005/1 nolu tebliğ, 16.11.2005 tarih 25995 sayılı Resmi Gazetede Zorunlu karşılık olarak TCMB hesaplarında mevduatın ortalama % 6'sını bulundurma zorunluluğu ile birlikte TCMB söz konusu mevduata kendisinin belirleyeceği bir faiz oranı üzerinden faiz tahakkuku yapacağını ifade etmiştir.

Ancak katılım bankaları faizli enstrümanları kullanmamaktadır. Söz konusu tebliğ hükümlerine göre hesaplarına yatırılan faiz hususunda katılım bankalarına bir farklılık tanınması gerektiği ve gerekirse ya oranın diğer bankalar göre faiz getirisi nispetinde düşürülmeli veya yine TCMB aracılığı ile faizsiz finans enstrümanlarında değerlendirilerek katılım bankalarının özel durumunu dikkate alınmalıdır.

3.2. Zorunlu Karşılıklar, (Disponibilite ve Mevduat Munzam Karşılığı)

Banka mevduat munzam karşılığı ve disponibilite yükümlülüğü için bulundurma zorunda olduğu meblağları ancak sınırlı sayıdaki yatırım enstürmanına yatırabilecektir. Bu kaynakları daha iyi getirili yatırım araçlarında tutma imkanı olması durumunda, bu yükümlülüklerin karlılığa olumsuz etkisi olacak ve dolayısıyla dağıtacağı kredilerin fiyatlanmasında daha yüksek tutulması sonucu ortaya çıkabilecektir. Çünkü banka, aktifinde bulunmasına karşın karşılık miktarı kadar meblağı istediği gibi değerlendirememekte, söz gelimi oransal olarak daha yüksek getirili, kredi verme veya başka yatırım enstürmanlarının alımında kullanılmamaktadır. Dolayısı ile banka bu kaynaktan beklediği getiriye elde edemediği için karlılık hedeflerini tutturabilmek ve mevduat için katlanmak zorunda olduğu giderleri karşılamak maksadıyla dağıtacağı kredilerin fiyatlamasını daha yüksek yapmak durumunda kalacaktır.

Pasifteki yükümlülükler için aktifte tutulan bu değerlerin (Mevduat munzam karşılığı ve umumi disponibilite) banka karşılığına etkisi yukarıda bahsettiğimiz şekilde olumsuz iken pasifte ayrılan kredi karşılıklarının durumu farklılık arz etmektedir. Banka ayırdığı kredi karşılığı meblağları karşısında herhangi bir varlığını atıl veya az getirili yatırım araçlarında tutmak zorunda değildir. Pasifte ayrılan bu karşılıklar hesaben ayrılmakta ve sadece bankanın açıklanan kar rakamları ile, eğer banka dönemi karla kapatmışsa, dağıtabileceği kar miktarını azaltmaktadır. Bu durum bankadan maksimum kar payı almayı uman banka ortakları için istenmeyen durum oluşturmakta, banka ayırdığı kredi karşılığı miktarı kadar meblağı kardan düşüğü için ortaklar bu kardan mahrum kalmaktadır. Bu durum banka tüzel kişiliğinin mali durumuna ise olumsuz değil olumlu olarak yansımaktadır. Çünkü ayrılan karşılık miktarı kadar kar rakamı dağıtılmayıp bünyede kalmakta dolayısı ile bankanın daha güçlü mali yapıda olmasını sağlamaktadır. Zaten kredi karşılıklarının en önemli amacı da budur.

Banka karşılık miktarları hariç tutulduğunda bile zaten zarar durumunda ise yada başa baş durumunda ise bu durumda kar payı uman ortaklar için bir şey değişmemekte ancak banka daha fazla zarar açıklamak durumunda kalmaktadır. Bu durum bankanın dışa karşı itibarını biraz sarsabilecek olsa da, ihtiyatlılık prensibi çerçevesinde bu karşılıklar, bankanın ileride oluşması muhtemel daha büyük zararları için önlem alması yönünden olumlu bir etki yapabilecektir. Yani bu durumda maliyetler açısından olumlu bir tesiri olmasa da olumsuz tesiri de söz konusu değildir. Ancak bilançonun kredi karşılıklarının

etkisiyle zarara dönmesi ya da zararın artması özkaynak miktarının azalması sonucunu doğuracağından Bankalar Kanunu'na göre özkaynak miktarına bağlı olarak üst sınırı belirlenen bankanın verebileceği kredi (Madde 54), edinebileceği iştirak (Madde 56) ve iktisap edebileceği gayrimenkul (Madde 57) limitlerini aşağıya çekecektir. Bankanın bu azalmadan dolayı kaynaklarını daha verimsiz alanlarda kullanmak durumunda kalması durumunda kredi karşılıklarının banka karlılığına olumsuz etkisi olabilecektir.¹⁹⁷

Banka kârda iken kredi karşılıklarının banka karlılığına reel olarak olumsuz etki yapabilmesi ancak şu koşullarda düşünülebilir. Eğer banka kâr ettiğinde bu kârı ortaklarına dağıtmayıp bir yedek akçe hesabında tutma ya da sermayeye ekleme kararı alıyorsa, bu şekilde özkaynak miktarını arttırmış olmaktadır. Bu ise Bankalar Kanunu'nun 54. maddesinin gereği olarak verebileceği kredi sınırını ve diğer özkaynak sınırlamasına bağlı alanlara yatırım yapabileceği maksimum sınırı arttıracaktır. Ayrılacak kredi karşılığı özkaynak miktarındaki artışa engel olacağından; bankanın özkaynak sınırlamasına bağlı yatırım alanlarından maksimum sınıra ulaştığı ve de kaynaklarını daha verimli şekilde kullanmadığı bir durumda bankanın daha fazla kredi verme yada karlı iştiraklerini arttırma imkanından mahrum kalacaktır. Bu yüzden kredi karşılıklarının kârlılığa olumsuz etkisinden dolayısıyla da kredi fiyatlamasında bir yükselişten söz edilebilecektir.

Ayrıca kredi karşılıklarına getirilen vergi indirimi imkanı ve sadece maliyetler açısından değerlendirmeye çalıştığımız unutulmamalıdır.

1971-1991 yıllarını kapsayan 13 yıllık verilerin kullanıldığı bir istatistiki araştırmada da araştırmadaki ismi ile Kredi Kayıp Karşılıklarının (Loan Loss Provisions) banka karlılığı ve sermaye gereksinimi üzerindeki etkisi ortaya konmaktadır.¹⁹⁸

Buna göre de Kredi Karşılıkları ile Kazanç arasındaki ilişki doğru orantıyı, sermaye gereksinimi ile arasındaki ilişki ise ters orantıyı göstermektedir. Yani ayrılan Kredi Karşılığı arttıkça karlılığın da arttığı asgari sermaye gereksiniminin de azaldığı gözlemlenmektedir. Ayrılan Kredi Karşılığı azaldıkça ise tersi durum gerçekleşmektedir.

3.3. Kurumlar Vergisi Kanununun Etkileri

Kurumlar Vergisi Kanunu'na (KVK) göre bankaların kazançları gerçek usulde

---

¹⁹⁷ Çolak, a.g.e., s. 59.

¹⁹⁸ Sayım, a.g.e., s. 57.

saptanır ve vergilendirilir. 12, 13 ve 17. maddelere göre menkul kıymetler yatırım ortaklarının ve menkul kıymet yatırım fonlarının portföy işletmeciliğinden doğan kazançlar; Anonim şirketlerin gerek kuruluşlarında gerek sermayelerini arttırdıkları sırada çıkardıkları hisse senetlerinin itibari değerlerinin üzerinde elden çıkarılmasından, dağıtılmamak ve borsaya kayıtlı olmak şartıyla elde ettikleri kazançlar; Devlet tahvili, hazine bonusu ve gelir ortaklığı senetlerinin elden çıkarılmasından sağlanan kazançların tamamı kurumlar vergisinden istisnal edilmiştir. Menkul kıymetlere ilişkin olarak elde edilen kazançlar gelir vergisi stopajına tabidir.¹⁹⁹

Yine KVK madde 14'e göre vergiden indirilecek giderler Hisse senedi ve tahvil ihraç giderleri, ilk tesis ve taazzuv giderleri, genel heyet toplantıları için yapılan giderlerle birleşme, fesip ve tasfiye giderleri, beş yıldan fazla nakledilmemek şartıyla geçmiş yılların mali bilançolarına göre meydana gelen zararlardan oluşmaktadır.

Ayrıca-karşılıklar kararnamesinde belirtilen teminatlı alacaklar dışındaki alacaklar için ayrılan karşılıklarda kurumlar vergisi yönünden gider olarak kabul edilmektedir.

Bankaların KVK yükümlülüklerini hafifleten bir diğer istisna ise tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin 1987, 1988 ve 1989 (90-91-92 olarak uzatılmıştır) yıllarından satışından doğan kazançların tamamının satışın yapıldığı yılda kurum sermayesine ilave edilmesi anonim şirketler yönünden sermaye artırımını nedeniyle çıkarılacak hisse senetlerinin nama yazılı olması ve en geç altı ay içinde borsaya kote ettirilmesi şartıyla sermayeye eklenen bu kazançlar, kurumlar vergisinden müstesna tutulmuştur. Satışın yapıldığı yılı takip eden iki yılın sonunda ödenmiş sermayeye dönüştürülmeyen kazanç için istisna uygulanmaz.

Bankalar açısından kurumlar vergisi yükümlülüğünden kurtulabilmenin en etkili ve zorunlu yolu portföyde bulunan devlet iç borçlanma senetlerine ilişkin olarak elde edilen faiz kazançlarıdır. Bu kazançlar ticari kazançtan indirilecektir. Ayrıca ilgili menkul kıymetlerin vadelerinden önce satılması sonucu elde edilen kazanç da kurumlar vergisi matrahından indirilecektir. Bu gelirler % 10 oranında gelir vergisi stopajına tabidir. Ancak bu durum katılım faizli ürünlerden gelir elde etmeyen ve zorunlu olmadıkça kullanmayan katılım bankaları için geçerli değildir.

---

199 Doğan Şenyüz, **Türk Vergi Sistemi**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2005, s. 479.

3.4. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

4389 Sayılı Bankalar Kanununu yürürlükten kaldıran 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümleri gereğince, Özel Finans Kurumları Birliği (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) bünyesinde bulunan Güvence Fonu, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiş ve devir tarihinden sonra Katılım Bankalarında bulunan gerçek kişilere ait Yabancı Para ve TL üzerinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının bir kişiye ait tutarının 50 bin TL' na kadar kısmı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun güvencesi altına girmiştir. Buna göre, katılım bankalarında gerçek kişiler adına açılmış bulunan bütün TL ve döviz hesapları, aynı şartlarla ve aynı miktar üzerinden Tasarruf Mevduat Güvence Fonu bünyesinde güvenceye tabi olmaya devam etmektedir.

3.5. Likidite Bulundurma Zorunluluğu

BDDK'nın 20.09.2001 tarih ve 24529 sayılı Özel Finans Kurumlarının kuruluş ve faaliyetleri hakkındaki yönetmeliğine göre; katılım bankaları, özel cari hesaplarda toplanan fonların yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sonra kalan kısmının yüzde yirmibeşine tekabül eden tutarda, kasa, bankalar ve diğer özel finans kurumlarında likidite bulundurmak zorundadır. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sonra kalan tutar, altı aydan uzun vadeli olmamak ve "Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı" yöntemiyle kullanılacak fon miktarının payı yüzde yirmiyi aşmamak kaydıyla kullanılabilir.

Likidite, zorunlu karşılık gibi bulundurulmak durumunda olmadığı için alternatif getiri kanallarında kullanılabilen bir bedel olmaktadır.

Katılım bankaları daha önce de belirttiğimiz gibi faizli enstrümanları kullanmadan finansal aracılık hizmeti vermeye çalışmaktadır. Bu hizmeti verirken İslami ve moral değerlere uygunluğunu değerlendirmekte, işlemleri buna göre gerçekleştirmektedir.

Katılım bankaları özelinde kredi maliyetinin tespiti ve modellenmesi için temel konu Katılma Hesaplarına dağıtılacak kar payının belirli olmamasıdır. Diğer bir deyişle, Katılma hesapları yoluyla toplanan fonların vade sonundaki getirisi net olarak mevduat sahibine belirtilmemekte, daha önce belirttiğimiz şartlar çerçevesinde havuzdan elde edilen kar dağıtımı ile vade sonunda mevduatın karı belirlenmektedir.

Bu durum tabî ki Katılım bankalarının kredi fiyatlaması yaparken temel faktör olan özel cari hesap ve katılma hesaplarının maliyetini hesaba katmayacakları anlamına gelmemektedir. Referans maliyet olarak Dağıtılmak İstenilen Kâr payı dikkate alınacaktır.

Çünkü, daha önce de belirtildiği gibi Katılım Bankası fon kaynaklarına yeterli kar dağıtımını yapamadığı takdirde kaynaklarında daralma yaşayacak, çok yüksek kar dağıtımını yaptığı takdirde ise aktifteki kredi kalitesinin bozulması tehlikesiyle karşılaşacaktır. Bu nedenle Katılım bankası üst yönetimi dağıtılacak kar payını piyasadaki referans oranlar altına düşürmek istemeyecektir. Bu referans oranlar;

- Mevduat bankalarının mevduat faiz oranları
- Diğer Katılım bankalarının dağıtmış oldukları kar payları
- Muhtemel faiz artışları/ azalışları ve enflasyon beklentileri şeklinde söylenebilir.

3.5.1 Açık Pozisyon Maliyetinin Hesabı

Pozisyon aslında TL ve YP olan kaynakların o günün kur beklentilerine ve TL faiz' oranlarına göre TL kullanımı veya YP kullanım tercihidir.

Günümüzde bankalar riski sıfırlamak değil, yönetmek ister. Korunmak birinci hedef ise aynı derecede önemli bir hedef de riski doğru tahmin ederek banka pozisyonundan kar elde etmek ve fon yaratmaktır.

Pozisyon yönetimi esas itibariyle daha önce belirtildiği gibi yasal otoritelerce belirlenen sınırlar içerisinde YP kaynakların TL ya da TL kaynakların YP olarak değerlendirilmesi ve aynı zamanda da riskin yönetilmesidir.

Yabancı para kaynaklar esas itibariyle iki türlü kullanılmaktadır.

- 1) Bu kaynakların YP olarak kullanılması,
- 2) Yasal sınırlar içinde kalınmak kaydıyla yabancı kaynakların TL'ye dönüştürülüp TL olarak kullanılmasıdır.

YP kaynakların TL olarak kullanılmasında dikkate alınması gereken faktörler, YP kaynağın maliyeti, kur artışı beklentisi ve TL olarak kullanımın faiz oranıdır. Bu beklentiler eğer TL kullanımının daha karlı ve verimli olacağı yönünde ise kur riski üstlenilecek YP kaynaklar TL'ye dönüştürülüp kullanılacaktır.

YP kaynakların TL olarak kullanılmasının temel maliyetini aşağıdaki formülle ifade edebiliriz.

Kullanım Maliyeti = Kur Riski + Faiz + Faizin Kur Farkı

1.000.-\$'lık bir kaynağı % 3 DKP oranıyla topladığımızı ve kur artış beklentimizin yıllık % 15 olduğunu varsayalım.

Bu kaynağın TL cinsinden = % 15 + % 3 + (% 3 x % 15) maliyeti

= % 15 + % 3 + % 0,45

= % 18,45

Eğer TL kullanım getiri beklentisi bu oranın üstünde ise yabancı parayı Türk Lirasına dönüştürerek TL olarak kullanmak daha avantajlı olabilir. Ancak, yabancı parayı diyelim ki % 8 faiz oranıyla plase etmek olası ise, bu durumda faiz oranını alternatif kullanım faiz oranı olarak alıp buna göre bir değerlendirme yapmak gerekir.

TL'den beklenen getiri, dövizin getirisinin altında olması durumunda TL kaynakların YP'ye dönüştürülüp kullanılması da olasıdır.

Eğer risk analizinde ileriye yönelik özellikle döviz kurlarında sağlıklı bir tahmin yapılamıyorsa, bu durumda TL'nin getirisi hesaplanıp vadeli döviz alım işlemine başvurulabilir.

Yıllık % 3 DKP'si olan üç aylık bir dönem için 1.000.-\$'lık bir kaynağı, kur 1,55.- TL iken, Türk Lirasına dönüştürüp % 26 kar payı ile 3 aylık bir yatırıma plase ettiğimizi varsayalım.

1.000.-\$'ın 3 aylık DKP 1.000.- x % 3/4 = 7,5.-\$'dır.

Dönem sonunda ödenecek tutar 1.007,5.-\$'dır.

1.000.-\$'ın kur 1,55.-TL'den TL karşılığı 1.550 TL'dir. Zorunlu karşılık döviz hesaplar için % 11

Kullanılabilir mevduat 1.550.-TL x % 89 = 1.379.-TL'dir

Yatırımın getirisi 1.379.-TL x % 26 = 358,67.-TL'dir.

Dönem sonunda tahsil edilecek TL tutarı 358,67.-TL'dir.

Dönem sonu 358,67.-TL: 7,5.-\$ = 47,82.-TL'ye denk gelen bir kur elde edilmektedir.

İşlem başlangıcında bu hesaplamalar yapıлып 3 ay sonra, 47,82.-TL'nin altındaki bir kurdan döviz alım işlemi yapılabiliyorsa, yabancı para kaynağının bu şekilde kullanımı tüm riskleri dışlamış olmaktadır.

Bir yıllık periyotta düşünöldüğünde özellikle döviz kurlarının hızlı yükseldiği dönemler ve durgun olduğu dönemler söz konusudur. Pozisyon yönetiminde olası bu dalgalanmaları tahmin edilerek hareket edilmesi banka açısından anlamlı bir davranış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰⁰

---

200 JOHN Valker R., **Bankaların Karar İşlemlerinde Maliyetler**, İstanbul: Çev. Orhan FARYAL

4. BÖLÜM

KATILIM BANKASI TRANSFER FİYATLAMASI: ŞUBELER CARİ ORANI UYGULAMASI ÖRNEĞİ

Katılım bankası yöneticileri her ürünün maliyetini ve kâr beklentisini dikkate alarak piyasa koşulları çerçevesinde fiyatlama yapmaktadır. Söz konusu fiyatlama için genellikle her Pazartesi günü- ihtiyaç halinde her gün- banka üst yönetiminin katıldığı Aktif Pasif Komite Toplantısı - APKO- gerçekleştirilir. Aynı şekilde katılım bankası şubelerinin karlılığı ile ilgili gelir getirecek ürünlerle ilgili transfer fiyatlaması da yapar.

Aktif Pasif Komitesi (APKO) Katılım Bankası varlık ve yükümlülüklerinin yönetimi ile bu kapsamda fon hareketlerine ilişkin politikaların belirlenmesi, katılım bankası bilançosunun yönetilmesi için ilgili birimlerce icra edilecek kararların alınması amacıyla oluşturulmuş bir komitedir. Komitenin görevleri; katılım bankasının mali yapısı, portföyü, bütçesi, kredi ve mevduat faizleri, para ve sermaye piyasalarındaki gelişmeler ile katılım bankasındaki ve diğer bankalardaki gelişmeleri tartışarak değerlendirmektir. APKO düzenli olarak her hafta, asgari ise ayda en az bir kez, komite başkanının belirleyeceği gün ve yerde toplanır. APKO toplantısı başkan tarafından oluşturulan gündem doğrultusunda çalışmalarına başlar. Komite toplantılarına, komitenin davet edeceği diğer Genel Müdür Yardımcıları ile yetkililer de bilgi almak ve/veya görüş bildirmek amacıyla katılabilirler. Toplantılarda, geçmiş toplantılarda alınan kârarlar ve uygulamalar değerlendirilir ve ardından alınması gereken kârarlar ve yapılması gereken uygulamalar tespit edilir.

Türkiye’de banka işletmeciliğinin en önemli özelliklerinden birisi, faaliyetlerin yurt çapında yayılmış pek çok şube ile gerçekleştirilmesidir. Her ne kadar şubeler bağlı oldukları genel müdürlüğün emirlerine göre çalışırlarsa da şubelerin birbirleri ile iş ilişkilerinde bulunmaları, birbirlerinden para alıp vermeleri, birbirleri adına tahsilat ve ödemelerde bulunmaları banka işlem ve muhasebesinin önemli bir özelliğini oluşturur.

Bankalar şubelerin kâr performansını ölçerken, şubeler arası fon transferlerinde, ödünç alan şubeler, ödünç veren şubelere bu hizmet karşılığında bir karşılık öderler.

Şubeler arasındaki fon transferlerinde ödenen bu karşılıklara “iç faiz” veya “istismar faizi” denilmektedir. Katılım bankası uygulamasında bu oran ‘Şubeler Cari Kâr Oranı’ şeklinde isimlendirilmiştir.

Bu oran genellikle ortalama para maliyeti ile kredilere uygulanan faiz oranı arasında bir rakamdır. Bu oranın tesbitindeki amaç; hem borç veren, hem de borç alan şubelerin APKO kararları doğrultusunda hareket ederken uygun bir kâr elde etmelerini sağlamaktır.

Şubeler, banka işletmeciliğinin gereği olarak isteyerek veya istekleri dışında birbirlerine borçlanır veya alacaklılardır. Banka şubeleri kuruldukları yerlere ve bu yerlerin ekonomik ortamına göre üç ayrı özellik gösterirler:

- 1) Mevduat şubesi özelliği
- 2) Plasman şubesi özelliği
- 3) Hem mevduat, hem plasman şubesi özelliği

Daha çok konutların toplu oldukları semtlerde açılmış şubelerin mevduat şubesi özelliği taşıdığı, ticari faaliyette bulunan ve fabrikaların toplandığı semtlerde açılmış şubelerin de plasman şubesi özelliği taşıdığı görülür.

Şubeler Cari Hesabı şubelerin birbirleri adına yaptıkları işlemlerde, şube bilançosunu dengeye getirmek için kullandıkları hesaptır. Genel müdürlüğe devredilen paralar da bu hesap üzerinden devredilir.

Uygulanmakta olan ürün bazında değişkenlik arzeden Şubeler Cari Kâr Oranı şube yöneticilerinin kâr performansını oldukça etkiler. Bu nedenle, fonların oluşturulması ve kullanma ile ilgili olarak şube çalışanlarını motive edecek bir fiyat sisteminin kurulması bankalar açısından çok önemlidir.

Son yıllarda şubeler arasında transfer edilen fonların fiyatlamasında “marjinal maliyetleme” yaklaşımı kullanılmaya başlanmıştır. Buna göre, serbest piyasada paranın bir değeri vardır ve şubeler ilave fonlar elde edebilmek için serbest piyasanın belirlediği faiz oranını ödemeye razı olmalıdırlar. Daha önce de belirttiğimiz gibi katılım bankalarında vadeli mevduatın kâr- zarar ortaklığı şeklinde toplanıyor olması nedeniyle Kredi mevduatın bir fonksiyonu değil, mevduat kredinin bir fonksiyonudur. Bu sebeple Bu uygulama katılım bankasında APKO tarafından tespit edilmiş olan kredi kullandırma oranına endeksli referans değer olmaktadır.

Birçok bankada döviz cinslerine göre ortalama kaynak maliyetini yansıtması gereken Şubeler Cari Hesabı (ŞCH) faiz oranları rekabet koşulları ve banka bilançosunun esnek olmasını sağlayabilmek adına tamamen piyasa değerleri dikkate alınarak, diğer banka faiz oranlarına göre belirlenmekte ve direkt ŞCH üzerine kâr marjı eklenmektedir.

Katılım bankalarında ise daha önce belirtildiği gibi mevduat ile ilgili ileriye dönük bir taahhüt bulunmamaktadır. Bu, katılım bankalarının kredi plasmanı yaparken piyasadaki faiz oranlarına göre rekabetçi kar oranları ile plasman yapmasını ve esnek bir yapıya sahip olmasını sağlamaktadır.

Diğer taraftan toplanan fonlara dağıtılacak olan kar paylarının düşmesi katılım bankasının mevduat ile ilgili rekabet gücünü azaltacak ve kaynak kaybına sebep olacaktır. Bu nedenle kredinin maliyetini kendi sistemi içinde hesap edip, fiyatlamayı ona göre yapmaktadır.

Katılım bankası kredi uygulamalarında temel olarak aşağıda belirtilen faktörler dikkate alınarak maliyet sistemi kurulmalıdır. Kullanılan krediye esas teşkil eden özel katılım hesaplarına verilen kar payları, aktifler için ayrılması zorunlu olan karşılıklar ve kur riski de dikkate alınmalıdır.

Bir Şubeler Cari Kar Payı Sistemi uygulaması genel olarak aşağıdaki amaçlara hizmet eder.

- 1) Kaynakları efektif kullanarak “kaynak maliyetini düşürür.”
- 2) Banka içerisinde, adaletli ve gerçekçi bir kaynak ve kullanım fiyatlaması için önemli bir “araç niteliği” taşır.
- 3) Şubelerin Banka Üst Yönetiminin belirlediği “hedef ve politikalarını” doğru algılayarak her an bu doğrultuda esnek bir yapı içinde hareket etmelerini sağlar.
- 4) “Şube-Portföy-Bölge-Sektör performans ölçümlemesi” için altyapı oluşturur.
- 5) Katılım bankasının genel büyüme ve karlılık politikaları şubelerin fiyatlamaya olan duyarlılığı kullanılarak, bütçe ve hedefler doğrultusunda daha rahat realize edilir.

1. ŞUBELER CARİ ORANI VE FİYATLAMA SİSTEMİ

1.1. Katılım Hesaplarının Getirisinin Önceden Belirlenememesi Probleminin Çözümü

Şubeler Cari Kâr Payı Oranı sabitlenecek ürünler kategorisinde yer alan Katılma Hesapları ve Yatırım Hesapları için Katılım Bankalarının fiyatlama politikaları ve tabi oldukları mevzuat gereği kâr payı tabela oranı belirlenmemektedir. Katılma ve Yatırım hesaplarına ödenmiş olan kâr payları haftalık olmak üzere kredilerden elde edilen gelirler baz alınarak hesaplanır ve segment ve vade yapısına göre geçmişe dönük haftalık olarak açıklanır.

Sabitleme mantığında ise ürünün vade süresi boyunca sabit bir oranı olmalıdır. Bu durum kaynak ürünler için direkt bir Şubeler Cari Kâr Payı Oranı verilebilmesine imkan vermemektedir. Buradan hareketle oranı sabitlemek yerine hesabın vadesi süresince sabit kalacak ve piyasa risklerini Genel Müdürlük'te bırakacak bir spread oran belirlenip uygulanmaktadır.

1.2. Ürünlerin Maliyetlerine Göre Farklaştırılması

Mevduat toplayan şubeler mevduatlarını APKO tarafından belirlenen oranlarla Hazine Birimine devrederek getiri elde ederler. Mevduatın şubeye olan getirisinden dağıtılan kâr payları çıkıldığında net mevduat getirisi bulunur.

Şubeler Cari Kâr Payı Sistemi Sabitlenen Şubeler Cari Oranı ve Havuz Şubeler Cari Oranı şeklinde 2 temel yöntem ile işlemektedir.

Ek 4; Tablo 10'da katılım bankası APKO'nin aldığı karar doğrultusunda yayınlanmış olan mevduata bağlı Şubeler Cari Oranları yer almaktadır.

Birinci bölümünde vade ve ürün cinsine göre mevduat ve kredi ürünlerinde fiyatlamaya gidilmiş, kârsız kredi kullandırım oranı üzerine ilave edilen mevduat spread'ı ile mevduat toplayan şubenin elde ettiği kar oranı sabitlenmiştir. Söz konusu sabitleme ile hem mevduat hem de kredi için gelecekte muhtemel getiri değişikliklerinden doğacak kâr/zarar riskini Hazine Müdürlüğü üzerine devralmaktadır.

İkinci bölümde ise herhangi bir gideri olmayan vadesiz mevduat ve banka mevduatları baz alındığı için mevduat spreadleri daha yüksek tutulmuştur. Uygulamada

ilan edilen kredi oranının ne kadar üzerinde plasman sağlanabilirse kredi veren şubenin karı da o olacaktır.

Örnek olarak; 12 yıllık oran üzerinden 1 ay vadeli 100 TL kredi kullandıran şubenin bu işlemde elde ettiği kar ($\%12 - \%9,5$) = $\% 2,5$ olmaktadır. Plase edilen kredinin kaynağı vadeli mevduat hesabı ise kaynağı veren şubenin karı ise $\% 1,9$ olarak oluşmaktadır. Gelecekte oluşacak mevduat gider artışı/azalışı riski Hazine Müdürlüğünde kalmaktadır.

Yani mevduata dağıtılan kar payı ($\% 9,50 - \% 1,90$) = $\% 7,60$ tan büyük ise Hazine Müdürlüğü zarar etmekte, küçük ise kar etmektedir. Banka genel kar veya zararında bir değişiklik olmamaktadır.

1.2.1. Sabitlenen Şubeler Cari Kar Payı

Sabitlenen oran kapsamındaki ürünler için

- Ürünün niteliği
- Para cinsi
- Vadesi - gün sayısı - dikkate alınarak referans matriks oluşturulur.

Katılım bankası uygulamasında bilanço pasifinde yer alan katılma hesapları tasarruf hesapları ve yatırım hesapları, aktifinde yer alan bireysel ve kurumsal kredi türleri Sabitlenen Oran kapsamındaki ürünler olarak dikkate alınmaktadır.

Bu sistem, Şubelerde Piyasa payı ve hacimsel artışı teşvik etmek amacıyla, belli bir vade ve ödeme planı olan ürünlerin; getiri/maliyetlerinin para piyasası risklerinden korunarak vade sonuna kadar sabit bir oranla taşınmasını sağlayan bir sistemdir.

Fon Kullandırım Şubeler Cari Kâr Payı Oranı Hazine tarafından TL USD ve EUR olarak Aktif / Pasif Komitesi'ne sunulan ve alınan kararlarla değiştirilebilen ve uygulanan oranlardır.

Fon kullandırım oranında olduğu gibi; Şubeler Cari Kar Payı Oranı da kredi türleri, vadesi ve döviz cinsine göre ayrı ayrı belirlenebilmektedir.

Mevduat Spread Oranı

Fon ve katılım hesaplarına verilen kar payı üzerinde eklenen marj ürün spreadı olup, şubenin kâr oranını belirlemektedir. Katılım hesabı getirisinde olduğu gibi ürün

grubuna vadesine ve döviz cinsine göre farklı spread oranları uygulanabilir. Ürünler arasındaki risk ve kâr payı farklılıkları pozitif veya negatif olarak spreadı etkilemektedir.

Vadeli mevduat maliyetinin hesap vadesinde kesinleşiyor olması nedeniyle bu hesaplarda sadece belirli bir spreadin sabitlenmesi kararlaştırılmıştır. Katılma Hesaplarına verilen kar payı üzerine ise sabit bir marj eklenmektedir. Bu marj şubenin vadeli fonlardan net getirisini belirlemektedir.

Ürün grubuna vadesine ve döviz cinslerine göre farklı spread oranları uygulanabilmektedir.

Sabitlenen Şubeler Cari Kar Payı Oranı/Spread hesabın açıldığı günden, vade bitimine kadar her bir hesabın ek numarasına göre ilgili hesap kartonuna sabitlenebilir.

Şube vade sonu geldiğinde bu işlemde ne kadar kar / (veya zarar) edeceğini bilir. Sabitlenen şubeler cari kar payı günlük olarak reeskont edilebilmektedir.

Şubeler cari karı kaynak tarafında hesabın vadesinde tahakkuk etmektedir. Krediler tarafında ise ödeme planına bağlı olarak tahsilat yapıldıkça tahakkuk etmektedir.

1.2.2. Havuz Şubeler Cari Kâr Payı

Katılma hesabı fonları ve Vadeli olarak kullanılan fonların dışında kalan bütün aktif ve pasif kalemler bu kapsamda değerlendirilmektedir. Yine para cinsleri, TL, USD, EUR için ayrı ayrı belirlenebilmektedir.

Aktif ve pasifler için aynı oran uygulanarak; havuz kapsamındaki aktif ve pasiflerin net bakiyesi üzerinden bir gelir/gider hesaplaması yapılabilecektir. Fakat istenirse aktifler ve pasifler için ayrı ayrı havuz şubeler cari oranları belirlenip kullanılabilir.

Bu durumda havuzun net bakiyesi üzerinden değil; aktif havuz bakiyesi üzerinden farklı bir oranla şubeler cari geliri, pasif havuz bakiyesi üzerinden farklı bir oranla şubeler cari gideri hesap edilecektir.

1.3. Şubeler Cari Gelir/ Gider Kayıt Sistemi

Kâr payı gelir ve kâr payı gider reeskontları günlük olarak hesaplanıp muhasebeleştirilebildiği gibi, gün içinde oluşan bilgiler ve geçmişten gelen bilgiler ışığında gerekli hesaplamalar yapılarak muhasebe kayıtlarını oluşturulur.

Şubeler ve Genel Müdürlük Departmanlarında oluşacak her bir şubeler cari geliri kaydı karşılığında Hazine’de aynı tutarda şubeler cari gideri, Şubelerde oluşacak her bir şubeler cari gideri karşılığında Hazine’de aynı tutarda şubeler cari geliri oluşmaktadır. Dolayısıyla zaten transfer fiyatlaması olduğundan banka genelinde şubeler cari geliri ve gideri eşitlenmektedir.

1.4. Özel Durumlara İlişkin Uygulamalar

1) Gecikmiş Alacakların Durumu;

Bir alacak gecikmiş alacak hesaplarına virmanlandığı tarihten itibaren, ayrılan karşılık düşüldükten sonraki net değeri üzerinden, Havuz şubeler cari kapsamına alınabilmektedir.

Döviz endeksli projelerde tüm özkaynak projeleri ve katılma hesabı projelerinin Kurum payları, Hazine’nin döviz pozisyonu hesabında bu tutarları TL olarak değerlendirilmesi dikkate alınarak, TL şubeler cari oranına tabi tutulmaktadır. Yeniden yapılandırılan projeler ise yeni proje gibi değerlendirilmektedir.

2) İştirakler, sabit kıymetler ve elden çıkarılacak kıymetler; İştirakler Genel Müdürlükte bırakılarak havuz şubeler cari oranıyla maliyetlendirilmekte, sabit kıymetler de havuz şubeler cari oranına tabi tutularak buldukları şube bilançolarında dikkate alınmaktadır.

Binası bankaya ait şubeler için ayrıca kira tahakkuku yapıldığından gayrimenkul değerleri Genel Müdürlük bilançosunda tutulmakta, elden çıkarılacak kıymetler ise Şube kayıtlarında tutularak her ikisi de Havuz şubeler cari oranıyla fiyatlanmaktadır.

3) Kredi kartları riskleri;

Kredi kartı riskleri vadesiz gibi değerlendirilerek Havuz şubeler cari kapsamında değerlendirilmiştir.

4) Sermaye; Sermaye Genel Müdürlük bilançosunda yer almakta olup, TL Havuz Şubeler Cari oranıyla fiyatlanmaktadır.

5) Tüketici kredilerinde erken ödeme indirimi; Tüketici kredilerinde erken ödeme indirimi nedeniyle şubenin mahrum kaldığı gelir, şubeler cari sisteminde de erken ödenen tutar için bir gider oluşmayacağından otomatik olarak telafi edilmiş olacaktır.

6) Şube insiyatifi dışında farklı fiyatlamayla yapılan projeler; Genel Müdürlüğün isteği ile şube tarafından yapılan projeler için özel oran uygulanabilmektedir.

Bu durum likit değerlerin alternatif maliyetinden daha yüksek ancak şubeler cari oranından düşük olduğu durumlarda yapılan özel işlemlerde geçerli olmaktadır.

2. ŞCO UYGULAMASININ BİLANÇO VE GELİR TABLOSUNA ETKİSİ

Örneklendirme çalışmasında oluşturulan tablolarda bazı temel varsayımlarla yola çıkılmıştır. Bu varsayımlar,

- 1) Tüm kredilerin ortalama vadesi bir yıldır.
- 2) Tüm vadeli fonların ortalama vadesi bir yıldır.
- 3) Yıl sonu itibariyle de Bilanço kalemleri sabittir. (Kar/zarar, gecikmiş alacak ve sabit kıymet kalemleri hariç)
- 4) 3. varsayıma paralel olarak bu bilançolar 2008 yılı ortalama bilançosu olarak da kullanılabilir.
- 5) Formülleme kolaylığı açısından her ay sonu tüm kar/zararın Genel Müdürlüğe devredildiği varsayılmıştır.

Bilanço ve gelir tablosu ile ilgili kayıtların nasıl oluştuğu Ek 5'ten itibaren, Tablo 11, 12, 13, 14 ve 15'de gösterilmiştir. Örnek tablolarda Hazine Müdürlüğü, 2 Şube, ve Genel Müdürlük kayıtları bulunmaktadır. Personel sayısına göre personel başına işletme gideri ve kişi başına ortalama personel gideri, bankanın daha önceki dönemlerden tecrübe ettiği rakamlar ve ortalama olarak bilanço kayıtlarına yansımıştır.

2.1. Kaynakların /Pasiflerin Analizi

Banka genelinde düşünüldüğünde bilançoda yer alan kaynakların hepsi birer maliyet unsurudur. Maliyetsiz hiçbir kaynak yoktur.

1. Cari hesaplar:

Maliyetsiz gibi görünen cari hesapların işletim maliyeti bulunmaktadır. Evrak, personel, kira, arşiv, bilgi işlem. vb. giderlerin tamamı bu hesapların varlığından etkilenmektedir. Burada en temel konu marjinal maliyeti minimuma indirebilmektir.

2. Katılma hesapları:

Ödenen kar payları katılma hesaplarının en büyük maliyet unsurudur. Bununla birlikte bu hesapların da cari hesaplar gibi işletim maliyetleri bulunmaktadır. Yani kar zarar tablosunda “katılma hesaplarına ödenen kâr payları” kalemi direkt bilançonun bu kaleminden kaynaklansa da diğer birçok gider kalemi üzerinde dolaylı etkileri vardır.

3. Diğer finansal kuruluşlara borçlar - sendikasyon ve benzeri krediler:

Daha çok uluslararası piyasalardan İslami usullere göre yapılan murabaha sendikasyonu ile alınan borçların izlendiği bilanço kalemidir.

4. Sermaye:

İşletmelerde hiçbir maliyeti yokmuş gibi görünen sermayenin en pahalı kaynak olduğu unutulmamalıdır. Çünkü sermaye sahibi, normal şartlarda piyasada değerlendirebileceği bir varlığını, daha çok risk alarak bir işletmeye sermaye olarak koymaktadır. Dolayısıyla getiri beklentisi daha yüksektir. Günümüzde bankalarda beklenen ortalama öz kaynak karlılığı oranı en az % 18-20’dir. Halbuki mevduata verilen kar payı % 10’u geçmemektedir. Sermayenin maliyeti hissedarlara ödenecek kâr olmaktadır.

2.2. Kullanımların /Aktiflerin Analizi

Maliyetsiz hiçbir kaynak (pasif) bulunmamakla birlikte, getirisi olmayan aktif olabilir. Karlılığı ve verimliliği artırmada en önemli husus, bu kalemleri mümkün olduğu kadar minimuma indirmektir. Sözkonusu varlıkları ayrı ayrı değerlendirirsek;

Kasa: Hiçbir getirisi olmayan atıl bir kullanımdır. Bunun yanında optimum miktarın bulundurulmaması durumunda da müşteri memnuniyetsizliğine neden olacağı için ekstra maliyete neden olabilecek, çok iyi yönetilmesi gereken bir bilanço kalemidir. Şube için şubeler cari gideri kaynağıdır.

Bankalar: Katılım bankacılığı prensiplerine uymadığı için bankalarda vadeli mevduat veya repo hesabı gibi getirili hesap açılması mümkün değildir. Atıl kaynakların değerlendirilmesi amacıyla uluslararası piyasalarda kısa vadeli murabaha yapılabilmektedir. Son yıllarda geliştirilerek faizsiz finansman sistemi içinde yerini alan vadeli döviz alım-satım işlemleri ile de alternative kanallarda likiditenin değerlendirilmesi mümkün olmaktadır.

Banka adına bu işlemleri sadece Hazine Müdürlüğü yapabildiğinden likiditenin zamanında Hazine’ye aktarılması önemlidir. Günün belirli bir saatinden sonra transfer edilen paranın kullanılması mümkün olmamaktadır. Bu anlamda Hazine Müdürlüğü’nün

yapmış olduğu kısa vadeli murabaha gelirleri Kar-Zarar tablosunda kullanılan fon gelirlerinde izlenebilmektedir.

Menkul değerler: Alım-satımında prensiplerimiz açısından bir sakınca olmayan her türlü hisse senedi, sukuk veya halka açık olmayan şirket hisselerinin takip edildiği bilanço kalemidir. Varlığın, alım-satım amaçlı veya vadeye kadar elde tutulmak niyetiyle alınmasına göre alt sınıflara ayrılabilir.

TCMB blokajları: Mevzuat gereği özkaynak dışındaki pasiflerin belirli bir %sinin (TL için %6, dövizler için %11) TCMB’de blokaj olarak tutulması gerekmektedir. TCMB bu tutarlara belirli bir nema ödemekle birlikte bu getiri Katılım bankalarının kuruluş prensiplerine uymamaktadır. Söz konusu getiri sadece güvence fonu giderlerinde ve hayır işlerinde kullanılabilen mevduat sahiplerine veya ortaklara kar olarak dağıtılmamaktadır.

Kullandırılan fonlar: Gerek öz kaynak ve cari hesaplar gerekse katılma havuzlarından sağlanan kaynakların kredi müşterilerine leasing, murabaha veya bireysel kredi şeklinde kullanılması işlemlerinden doğan alacakların izlendiği bilanço kalemidir. Katılım bankası bilançosunda yer alan en büyük aktif kalemidir.

Gecikmiş Alacaklar/Gecikmiş alacak karşılıkları: Gelir getirmediği gibi tamamı gider olan ya da olmaya aday kötü alacak haline gelmiş kredilerden oluşan bilanço kalemidir. Birçok işin temelinde “ne kadar risk o kadar getiri” mantığı olsa bile riskin doğru ölçülmesi ve riski bertaraf edecek diğer tedbirlerin zamanında ve yerinde alınabilmesi çok önemlidir. Kullandırılan fonların geri dönmemesi veya zamanında dönmemesi en önemli zarar nedenlerinden biridir.

Kullandırılan fonlardan doğan alacaklardan tahsili şüpheli veya imkansız olan alacaklar için BDDK ve UFRS tarafından belirlenen kriterler çerçevesinde belirli oranlarda karşılık ayrılarak zarar yazılmaktadır. Bankalarda zaman zaman, aktif kalitesini daha iyi göstermek amacıyla, tamamına karşılık ayrılmış olan alacaklar, karşılık tutarları ile beraber terkin edilerek bilanço dışına çıkarılır ve nazım hesaplarda takip edilir.

Böylece, net gecikmiş alacaklar değişmese de, bilançoda yer alan brüt gecikmiş alacak tutarı ile karşılık tutarları aynı miktarda azaltılmış olur.

Sabit kıymetler: Faaliyetler için gerekli olan fakat herhangi bir getirisi olmadığı gibi kar-zarar tablosunda amortisman gideri oluşmasına neden olan bir bilanço kalemidir. Hizmetin ya da faaliyetin yürütülmesi için zorunlu olanın dışındaki her miktar banka için

ekstra bir getirisiz kaynak bağlama işlemi olacağından optimum miktarı dengelemek çok önemlidir.

Diğer aktifler: Yukarıda sayılan aktif kalemlerinde yer alanların dışında Banka kullanımları içinde yer alması gereken tutarların gösterildiği kalemdir. Geçici alacaklar, elden çıkarılacak kıymetler vb. kalemlerden oluşur. Bilançodan bu tür işlemleri tamamen temizlemek mümkün değildir fakat, buralara bağlanan kaynakların alternatif getirisinden mahrum kalındığının farkında olarak mümkün olan minimum seviyede tutulmalıdır.

Kasa, bankalar, diğer aktifler ve sabit kıymetler gibi bilanço kalemlerinin şubeye direkt olarak herhangi bir getirisi olmadığı tamamen maliyet yazdığı açıktır. Fakat bu tür varlıklara ayrılan kaynakların hizmet kalitesinin artırılması ve dolayısıyla müşteri memnuniyeti sağlanması gibi karlılığa dolaylı katkı sağlayacak etkileri olmaktadır.

2.3. Kar/ Zarar Tablosu Analizi

Kar Payı Gelirleri: Kullanılan fonlardan elde edilen kar paylarının izlendiği gelir kalemidir. Bilançodaki kullanılan fonlar kaleminin ürettiği gelirlerdir.

Bilançonun bir dönemi ilgilendiren durum raporu olması nedeniyle, kullanılan fonlar bakiyesiyle gelir tablosundaki kar payı gelirlerini karşılaştırmak mantıklı olmayabilir. Ancak gelirlerin ait olduğu döneme ilişkin ortalama bilanço üzerindeki kullanılan fon kalemlerinin Kar Payı gelirleri ile karşılaştırılması ve analizi bir anlam ifade edebilir.

Şube karlılığı açısından şubeler cari maliyeti üzerinde mümkün olan en yüksek marjla fon kullanımları şube karına en yüksek katkıyı sağlayacaktır.

Kar Payı Giderleri: Vadeli mevduat sahiplerine ödenen kar paylarını ifade eder. Bilançodaki vadeli mevduat kaleminin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır.

Şube kârına en yüksek katkı, kaynak temininde, Hazine'nin en yüksek şubeler cari spread'i verdiği fon türüne ağırlık verilerek sağlanabilecektir.

Net Şubeler Cari Gelir/(Giderleri): Şubenin bilançosunda yer alan kaynakları (pasifleri) için Hazine'den aldığı gelirler ile bilançosunda yer alan kullanımları (aktifleri) için Hazine'ye ödediği giderlerin netleştirilerek gösterildiği gelir tablosu kalemidir.

Net Kar Payı Gelirleri: Yukarıdaki 3 maddede yer alan gelir ve gider farkları şubenin net kar payı gelirlerini gösterir. Böyle bir ara toplam oluşmasının nedeni ise bu üç kalem gelir ve giderin fonların idaresi ile direkt ilişkili olmasındandır.

Kar Payı Dışı Gelirler: Şubelerdeki kar payları dışında nakdi veya gayrinakdi fon kullandırmalarından alınan komisyonlar ve banko hizmetleri komisyonları gibi gelirler den oluşmaktadır. Bu tür gelirler bu kalem altında izlenmektedir.

Kar Payı Dışı Giderler: Şubelerde kar payı giderleri dışında da birçok gider kalemi oluşmaktadır. Personel, kira, amortisman, reklam, karşılık ve diğer işletme giderleri gibi. Bu tür giderler bu ana başlık altında izlenmektedir. Şube karlılığı açısından, sağlıklı bir bilançoya sahip olmanın yanında fonların idaresi ile giderlerin yönetimi de çok önem arz etmektedir.

Fonların yönetiminde, şube yöneticisinin kriteri şubeler cari oranları olmalıdır. Çünkü şubenin bulacağı her kaynak şubeler cari oranları ile hazineye transfer edilecek, kullanım için ihtiyacı olan her türlü fon da hazine tarafından belirli bir oran karşılığında temin edilecektir. Burada kaynak tarafında şubenin karı: kaynakların gerçek maliyeti ile şubeler cari geliri arasındaki marjdir. Kullanım tarafında şubenin karı ise, kullanımların gerçek getirisi ile şubeler cari maliyeti arasındaki farktır.

Şubeler cari karı uygulamasının Hazine müdürlüğü, Genel Müdürlük ve Şubeler bilanço ve gelir tablosu üzerindeki etkisini özetlersek;

Ek 5 Tablo 11’de Hazine Müdürlüğünde kullanılan fonlar için şubeler cari oranı, vadeli ve vadesiz mevduat için şubeler cari oranı ve yurt dışı kaynak kullanılması durumunda şubeler cari oranı ve spread parametreleri Tablo 10’la bağlantılı olarak verilmiştir. Aktifinde likit varlıklar, pasifinde ise şubeler cari yükümlülükleri yer almaktadır. Şubeler cari oranları ve spreadleri arasındaki farklar kadar gelir veya gider göstermekte ve kar oluşturmaktadır.

Ek 6-7, Tablo 12 ve 13’te gösterildiği üzere Şube parametrelerini ise kasa ve bankalarda bulundurulmuş likiditenin cari hesaplara oranı, brüt gecikmiş alacakların kredilere oranı, şubenin ortalama fon kullandırma oranı, banko hizmet gelirlerinin cari hesaba oranı ve nakdi ve gayrinakdi kredilerin komisyon gelirlerinin oransal değeri oluşturmaktadır. A şubesi diğer aktiflerinin şubeler cari oranının üzerinde kullanılmasından elde ettiği getirinin yanısıra, mevduat ağırlıklı şube olduğundan diğer şubeye kaynak aktardığı için ayrıca şubeler cari geliri elde etmektedir. B şubesinde ise havuz cinslerine bağlı olarak şubeler cari gelir ve gideri oluşmakla birlikte net olarak şubeler cari gideri oluşmakta, spread oranının üzerinde fon kullandıran plasma ağırlıklı şube olduğundan daha yüksek kar elde edilmektedir.

Ek 8, Tablo 14'te gösterildiği üzere Genel Müdürlük bilançolarında ise özkaynak ve sabit kıymetler bulunduğu ancak havuz şubeler cari oranından istifade edilerek kar elde edilebilmektedir.

Ek 9 Tablo 15 te ise Bankanın tüm birimlerinin bilanço ve gelir tabloları toplamı gösterilmiştir. Banka likidite oranı vadeli mevduata ödenen kar payı oranları ve TCMB blokaj oranları parametre olarak alınmıştır. Banka içi şubeler arası transfer fiyatlaması olarak olarak kullanılan şubeler cari kar oranları dikkate alınmadığı görülmektedir. Aynı şekilde bilanço aktif ve pasifindeki şubeler cari rakamları eşit olup, gelir tablosunda da sabit ve havuz şubeler cari gelir ve gider rakamları banka bilançosunu etkilemeyecek şekilde eşit kalmıştır.

Şubeler cari karı dediğimiz transfer fiyatlaması sistemiyle banka bilançosu ve gelir tablosu aktif bir şekilde banka hedefleri doğrultusunda değişen şartlara uygun olarak yönetilmekte ve idare edilmektedir.

SONUÇ

Faizsiz bankalar özellikle Müslüman ülkelerde finansal aracılık hizmetleri alanındaki boşlukları doldurmak üzere ortaya çıkmış, geçen 30 yıl içinde çok büyük mesafeler katetmiş, 2008 yılı itibariyle 700 milyar USD gibi bir fon büyüklüğüne ulaşmıştır. Halen yeni ürün geliştirme çabaları devam etmektedir. Diğer taraftan, son Dünya finansal kriziyle tüm dikkatleri üzerine çekmiş, Almanya, Rusya ve İsviçre gibi çok katı finansal sistemi olan ülkelerde bile faaliyet gösterebilmesi için altyapı çalışmaları başlamıştır.

Faizsiz finansal hizmet ve ürün sunumu dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gelişmekte ve katılım bankacılığı adıyla anılmaktadır.

1982 yılından bu yana finans sektöründeki payını gittikçe arttıran katılım bankaları mevduat toplamada ve kredi plasmanında sektör ortalamasının üzerinde ivme ile büyümektedir. Özellikle 2001 krizinde sonra, bu ivme çok daha belirgin hale gelmiştir. 1999 yılına kadar Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile mevzuatta yer almaları, bu kurumların gelişmesini de engellemiştir. Ancak bu tarihte Bankacılık Kanunu’na tabi olan katılım bankaları için mevduat toplamayla ilgili olarak güven kurumu olma müessesesi gelişmiş, daha sağlam bir altyapıya sahip olmuşlardır. Mevduat payındaki gelişme plasman imkanlarında daha yüksek bir gelişme şeklinde devam etmiştir.

Çünkü katılım bankaları işlem yapma özellikleri gereği direkt reel sektörü ve yatırımları finanse etmektedir. Müşterilerin cari harcamaları ve mevcut borçları finanse edilmemekte, ekonomiye katma değer kazandıracak biçimde, faturalandırılmış mal veya hizmet satışı, kiralama veya kar zarar ortaklığı yolu ile yatırımların finansmanı söz konusu olmaktadır.

Katılım Bankaları finansal aracılık hizmeti verirken özellikle İslami etik ve değerlere dikkat ederler, danışma komiteleri tarafından onaylanan işleri yaparlar. Her ne kadar işletme menfaatine bile olsa faizli işlemlerden uzak durmak durumundadırlar.

Katılım bankalarının ilgili mevzuat çerçevesinde yapmış olduğu kredi uygulamaları diğer bankalar gibi değerlendirilmektedir. Bu durum katılım bankalarının kredi uygulamalarında tek düzeliği sağlamakta ancak, yeni finansal enstrümanların geliştirilmesini de engellemektedir. Yasal çerçeve çizilirken özellikle katılma hesabı, özel cari hesap gibi tanımlamaların kanun metinlerine girmiş olması dikkat çekici bir durumdur. Fon toplama alanındaki bu spesifik ayrımın plasman alanında da yapılabilir olması gerekmektedir. Bu suretle ekonomik dalgalanmaların getirmiş olduğu endişelerden bağımsız olarak yeni enstrümanların geliştirilmesi mümkün olabilecektir.

Katılım bankalarının kaynak yapısı bankalara göre çok daha farklıdır. Kar-zarar ortaklığı esasına göre fon toplamakta olan katılım bankalarının en büyük avantajı kaynaklarına önceden belirlenmiş bir maliyetle sahip olmamasıdır. Özellikle dalgalanmaların çok olduğu Türkiye ekonomisinde bankalar kaynaklarını güçlükle yönetebilmektedir. Diğer bir deyişle, mevduata vereceği faizi önceden belirleyen ve buna göre plasman yapan mevduat bankaları, bihassa ekonomik dalgalanma dönemlerinde, plasman getirileri aynı kaldığından, mevduat faizlerini ödeyebilmek üzere yüksek maliyetlerle borçlanmakta, ileriye dönük pozisyon almaya çalışmaktadır. Ancak katılım bankalarının kar zarar ortaklığı esasına göre fon topluyor olması onların mevduat bankaları gibi kırılgan olmasını engellemekte, bilanço yapısının bozulmasını önlemektedir.

Diğer taraftan katılım bankalarının faizli ürünlere yatırım yapmıyor olmaları, ekonominin dalgalandığı dönemlerde karlılıklarını azaltmakta ve büyümelerini engellemektedir.

Katılım bankalarının büyüme ve karlılık hedeflerini tutturmaları için topladıkları fonlara dağıttıkları kar payını hassas bir şekilde tespit etmeleri gerekmektedir. Alternatifinden düşük getirili katılma hesabı mudilerin ilgisini çekmeyeceğinden bilanço pasifini küçülebileceği gibi, alternatifinden büyük fon kullandırım maliyeti de fon kullananlara cazip gelmeyecek ve aynı etkiyi gösterecektir. Ekonomideki değişiklikler kadar temel ekonomik göstergeler de, katılım bankalarının kredi maliyetini, karlılık ve verimliliğini etkileyebilecek temel faktörler olarak durmaktadır.

Kredi maliyeti içinde birincil maliyet faktörü olarak yer alan toplanan fon maliyeti, daha önce de belirtildiği gibi aslında kredinin bir fonksiyonu olarak bulunmaktadır. Çünkü mevduat yatırımcıya özel cari hesaba veya katılma ve özel

yatırım hesaplarına para yatırmakta, vade sonunda getirisinin ne olacağını bilmemektedir. Bu durum katılım bankasının, kredi kullandırım oranından yola çıkarak, mevzuat şartları dahilinde ve piyasa koşullarına göre kendi karlılığını ve müşteriye dağıtacağı kar payını tespit edebilmesini sağlamaktadır.

Müşteriye dağıtılacak olan kar payında, piyasa fiyatları ağırlıklı olarak etkin olmakta, referans kaynak maliyeti, yani kullandırılabilir fon tutarına göre kredi maliyeti ve plasman fiyatı tespit edilmektedir.

Bu bağlamda katılım bankalarının üst yönetimine ciddi sorumluluklar düşmektedir: Piyasa şartları ve müşteri beklentileri gibi dışsal faktörleri dikkate alarak, stratejik kararları doğru ve zamanında vermek ve en uygun referans fiyatla topladıkları kaynakları en uygun şekilde plase ederek kar marjını koruyabilmek durumundadırlar.

Katılım bankalarının sektörden aldıkları pay çok küçük olduğu için halen büyüme potansiyelleri mevcuttur ve büyümek için çalışmaktadırlar. Bu nedenle özellikle topladıkları fona verecekleri kâr payını yüksek tutmak ve yükümlülüklerini arttırmak durumundadırlar.

Katılım bankalarının sektördeki payının büyümesi ve karlılığının artırılması ancak şubeleşmenin gelişmesi ve değişen şartlara hızlı bir şekilde adapte olabilmesi ile mümkün görünmektedir. Her bir birimin kendi maliyetlerini bilerek hareket etmesi, yönlendirilmesi ve kar elde edebilmesi katılım bankaları için çok yeni bir konudur. Bu sebeple her bir katılım bankası kendisine has performans ölçüm sistemi geliştirmek durumdadır.

Katılım bankaları transfer fiyatlama yöntemiyle, yani şubeler cari karı ve oranını etkin bir şekilde kullanarak kaynak maliyetini düşürüp, banka üst yönetiminin belirlediği hedef ve politikalar doğrultusunda esnek bir şekilde hareket edebilirler. Şubelerin kar merkezi olduklarının farkına varmaları etkin bir şubeler cari kar oranı uygulamasıyla mümkündür. Bu ise katılım bankasının büyüme ve karlılık hedeflerini daha kolay ve ölçülebilir bir şekilde gerçekleştirmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKGÜÇ Öztin, **Finansal Yönetim**, İstanbul: Avcıol Basın Yayım, 6. baskı, 1994.
- AKIN Cihangir, **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**. İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 1986.
- AKŞİT Bilgütay, **Maliyet Muhasebesi**, İstanbul: Der yayınları, 1988.
- AKYÜZ Osman, “Bankaların Rakibi Değil Tamamlayıcısıyız”, **Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık**, Özel Finans Kurumları Birliği, 2004.
- ALTUĞ Osman, **Maliyet Muhasebesi**. İstanbul, Evrim Yayınları, 1996.
- ARAS Güler, **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**, Ankara: SPK yayınları. 1996.
- ATICI Mahmut, **Sorularla Özel Finans Kurumları ve Bankacılık**, İstanbul: Asya Finans Kurumu Eğitim Yayınları, 2000.
- Ausaf AHMAD, “Contemporary Practices of Islamic Financing Techniques”, **Islamic Development Bank**, Jidde: Islamic Research and Training Institute (IRTI). 1993.
- AUSTİN Mark, “Islamic Mortgages in UK”. *Islamic Banker*, voli 16, 2005.
- BABUÇCU Kürşat, **Bankalarda Kredi Maliyeti**. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, 24-28 Haziran 2002.
- BABUÇCU Şenol, **Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması**. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları no: 94, 1997.
- BATTAL Ahmet, **Bankalar Kanunu Şerhi (Sorularla Banka Hukuku)**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:234, 2003.

- BATTAL Ahmet, **Bankalarla Karşılaştırmalı olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999.
- BATTAL Ahmet, **Katılım Bankacılığında Kırmızı Çizgiler; Kalkıyor mu? Kalkmalı mı?**, İstanbul: Active Finans Dergisi, Kasım Aralık, 2009
- BAYINDIR Servet, **İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005.
- BERK Niyazi, **Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, İstanbul: Esbank Yayınları, 1987.
- BEUVE Jean Claud, “Memorandum on Leasing”, **Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması Sempozyumu**, Marmara Üniv. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik araştırma Merkezi yayın no:5 1988.
- BIOCHLINGER Andreas, LEIPPOLD Markus, **Economic Benefits of Powerful Credit Scoring**, *Journal of Banking and Finance*, vol.30,2006.
- BREALEY Richard A., Stevvard C. MYERS, **Principles of Corporate Finance, International Edition**: Mc Graw- Hill Company, 1996.
- BRIGHAM Eugene F., WESTON Fred, **Essential of Managerial Finance**, New York: Holt, Rinehart and VVinston Inc.. 1975.
- BRIGHAM Eugene F., GAPENSKI Louis C, **Financial Management Theory and Practice**, Örlando: Dryden press, 6. ed., 1991.
- BURNETT I. Malcolm. “Emerging Trends and Opportunities in the İslamic Financial Industry”, *Third Harvard University Forum on islamic Finance*, Cambridge: Harvard University, , Oct1, 1999.
- BÜYÜKDENİZ Adnan, “Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri”, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000.
- CEYLAN Ali, **İşletmelerde Finansal Yönetim**, Bursa: Ekin yayınları, 6. baskı, 2000.
- COX Stella, “Liquidity Management in Interest-Free Banking”, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları no: 17, 2000.
- ÇANAKÇI Ekrem, **Yatırım Ortaklıkları 1995**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 1996.

- ÇİZAKÇA Murat, “Achievements of Venture Capital and Its Potential in Emerging Markets With Referance to Turkey”, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000.
- ÇOLAK Ömer Faruk, **Bankalarda Fiyatlandırma Yöntemleri**, Ankara:Türkiye Bankalar Birliği Seminer Notları, 21-23 Mayıs 1997.
- DAYBAR Şaziye, BAYOĞLU Ahmet, **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti**, Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları no:8,1997.
- DÖNDÜREN Hamdi, “İslam Ekonomisinde Faiz ve Finans Kaynakları”, **İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1992.
- EDWARDS James D, ve diğerleri, **Principals of Managerial and Financial Accounting**, Boston: Irvvin press, 1993.
- EKEN Mehmet Fehmi, “Bankalarda Risk Yönetimi ve Türkiye Uygulaması”, **Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2005
- EKREN Nazım, “Değişen Çevre Koşulları ve Özel Finans Kurumları”, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları. 2000.
- ERSOY İmre, **Basel II Dünyada Risk Yönetimindeki Son Gelişmeler, Türk Finans ve Bankacılık Piyasasına Etkileri**, İstanbul: Özel Finans Kurumları Birliği Seminer Notları, 25 Haziran 2005.
- ERTÜRK Ahmet. “Tarihsel ve Toplumsal Bir Perspektiften Türkiye’de Faizsiz Finans Tecrübesi”, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000.
- FLANNERY Mark, **Portfoilo Wiev of Loan Selection and Pricing**, edited by. Richard C ASPINWALL, Robert A. EISENBEIS. *Handbook far Banking Strategy*, Nevv York: A Willey Interscent Publication, 1985.
- GÖNENLİ Atilla, **İşletmelerde Finansal Yönetim**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi yayınları, No: 3463, 6. baskı, 1988.
- Global Islamic Finance Directory 2009**, KFH Research Ltd., 2009
- HORNE VAN, **Financial Management and Policy**, New Jersey: Prentice Hail Inc., 1968,
- JAY Adam, **Lloyds TSB Launches Islamic Mortgage**, *The Guardian gazetesi*, http://moiiev.guardian.co.uk/islamic_finance,22.03.2005.

- JOHN Walker R., **Bankaların Karar İşlemlerinde Maliyetler**, İstanbul: Çev. Orhan FARYAL Yapı Kredi Yayınları, 1970.
- KAHYAOĞLU Emin Cem, **Banka Garantileri**, İstanbul: Beta Yayınları, 1996.
- KANDIRALI, Meltem Y., **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri**, Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi yayın no:9, 1998.
- KOSTAKOĞLU Cengiz. **Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar**, İstanbul: Beta Yayınları, 1996.
- NAGGAR Ahmad Al, “Islamic Banking: Problems and Prospects”, **Middel East Business and Banking**, 2. cilt, 4. sayı İstanbul, 1983.
- OBAIDULLAH Mohammad, “Designing Islamic Contracts for Financing Infrastructure Development”, **Third Harvard University Forum on Islamic Finance**, Cambridge: Harvard University, Oct1, 1999.
- ÖNAL Yıldırım B, **Türkiye’de Endüstri İşletmelerinin Müşteri Finansmanında Kullandıkları Tekniklerin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 1998.
- ÖZCAN Mehmet Emin, HAZIROĞLU Temel, “Bankacılıkta Yeni bir Boyut: Katılım Bankacılığı”, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000.
- ÖZSOY İsmail, **Özel Finans Kurumları**, İstanbul: Asya Finans Kültür Yayınları, 1997.
- RAY Nicolas D, **Arap Islamic Banking and Renewal of Islamic Law**, London: Graham-Trotman, 1995.
- SAMAD Abdus, “Comperative Efficiency of the İslamic Bank vis a vis Conventional Banks in Malaysia”, **HUM Journal of Economics and Managemel**, vol. 7, n. 1, 1999.
- SARKER M. Abdul Awwal, “Islamic Banking in Bangladeşli, Grotvth, Structure, and Performance”, **Third Harvard University Forum on Islamic Finance**, Cambridge: Harvard University,, Oct1, 1999.
- SAYIM Ferhat, **Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelemesi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği yayınları No: 244, 2006.

- SEVAL Belkıs, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul: İ.Ü. Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, 1990.
- SEVİLENGÜL Orhan, **Banka Muhasebesi**, Ankara: Gazi yayınları. 1997.
- SİDDİQI M. Nejalullah, “Islamic Finance anıl Beyoncl: Premises and Promises of Islamic Economics”, **Third Harvard University Forum on Islamic Finance**, Cambridge: Harvard University, Oct1, 1999.
- SAKAR Hakan, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, Mida İnstitute Yayınları, İstanbul 2002.
- ŞENER Recep, **Maliyet Unsurları Muhasebesi**, Ankara: Gazi Yayınları, 1992.
- ŞENER Recep, **Maliyet Yöntemleri Muhasebesi**, Ankara: Gazi Yayınları. 1993.
- ŞENYÜZ Doğan, **Türk Vergi Sistemi**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2005.
- TEVFİK Arman T., TEVFİK Gürman T., **Bankalarda Finansal Yönetime Giriş**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1997.
- TEVFİK Gürman ve diğerleri, **Excel ile Finans**, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2000.
- TOSUN Mustafa, “Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK'ların Türk Banka Sistemi içinde Yerleri Üzerine”, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Uygulama**, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000.
- TUNCA Zafer, **İslam Bankacılığı Türkiye Uygulaması**, Özel Finans Kurumları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bil. Ens. Para Banka Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1992.
- TUNCER Mehmet Tuğrul, **İslam Bankacılığı ve Türkiye**, İstanbul Üniversitesi Para ve Bankacılık Yüksekokulu Master Tezi, 1992.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği, <http://www.tkbb.org.tr/index>
- UBAIDULLAH Mohammad, **Islamic Financial Services**, Jeddah: King Abdulaziz University Unpublished Doctorate Thesis, 2005.
- ULUDAĞ İlhan, “Uluslararası Sistem İçerisinde İslam Bankacılığı”, **İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1992.
- UYAN Ufuk, “Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık ve Uygulamaları”, **Geleneksel Finans Sempozyumu**, İstanbul: 27-28 Mayıs 2004. [http://bsv.marmara.edu.tr/TR/sempozyum_bildirileri/UFUK%20UYAN 415-421_.pdf](http://bsv.marmara.edu.tr/TR/sempozyum_bildirileri/UFUK%20UYAN%20415-421_.pdf)

- UZUNOĞLU Sadi, **Bankalarda Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri ve Kredi Fiyatlandırma**. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Seminer notları. 17-18 Aralık 2003.
- ÜLGENER Sabri F., **Darlık Buhranları ve İslam İktisat Siyaseti**, Ankara: Mayaş Yayınları, 1984.
- WARDE İbrahim, “Revitalization of Islamic Profit and loss Sharing”, **Third Harvard University Forum on Islamic Finance**, Cambridge: Harvard University, Oct 1, 1999.
- YENİÇERİ Celal, **İslam İktisadının Esasları**, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1980.
- Faizsiz bankacılığın Global Sistemdeki Payı Giderek Artıyor, *Dünyada ve Türkiye de Faizsiz Bankacılık*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2005
- ZAİM Sabahattin, **Türkiye'nin Yirminci Yüzyılı**, İstanbul: İşaret Yayınları, 2005.
- ZAİM Sabahattin, **Sabahattin Zaim Bir Ömrün Hikayesi**, İstanbul: İşaret Yayınları, 2008.

EKLER

Ek 1: Tablo 6: Katılım Bankaları Şube Sayısı gelişimi 1985-2009

KATILIM BANKALARI ŞUBE SAYILARI (1985-2009)									
Yıllar	Albaraka	Anadolu	Bank Asya	Family	İhlas(1)	Kuveyt	T. Finans(2)	Toplam	Artış %
1985	1							1	0%
1986	1							1	0%
1987	2			3				5	400%
1988	5			6				11	120%
1989	7			7		2		16	45%
1990	8			10		3		21	31%
1991	10	1		10		4		25	19%
1992	10	6		10		6		32	28%
1993	13	9		11		9		42	31%
1994	14	9		11		9		43	2%
1995	15	9		12	11	9		56	30%
1996	17	9	1	12	25	11		75	34%
1997	22	16	13	12	35	16		114	52%
1998	22	16	17	12	35	16		118	4%
1999	22	16	16	12	35	16		117	-1%
2000	22	27	25	12		23		109	-7%
2001	22	27	25	12		29		115	6%
2002	24	27	28	33		36		148	29%
2003	27	35	43	43		40		188	27%
2004	37	48	62	54		55		256	36%
2005	43	53	71	54		69		290	2%
2006	63		91			79	122	355	8%
2007	80		118			87	137	422	5%
2008	100		143			113	174	530	3%
2009	101		158			121	178	558	3%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/index>

Ek 2: Tablo 7: Katılım Bankaları Personel Sayısı Gelişimi 1985-2009

KATILIM BANKALARI PERSONEL SAYILARI (1985-2009)									
Yıllar	Albaraka	Anadolu	Bank Asya	Family	İhlas(1)	Kuveyt	T. Finans(2)	Toplam	Artış %
1985	48							48	0%
1986	71							71	48%
1987	116			132				248	249%
1988	167			170				337	36%
1989	197			228		77		502	49%
1990	289			267		89		645	28%
1991	347	43		298		125		813	26%
1992	375	116		305		165		961	18%
1993	445	196		336		236		1213	26%
1994	400	200		330		240		1170	-4%
1995	424	230		325	257	278		1514	29%
1996	457	279	122	303	476	330		1967	30%
1997	492	350	284	295	603	407		2431	24%
1998	517	347	334	304	732	379		2613	7%
1999	514	341	345	293	796	383		2672	2%
2000	523	411	514	285		449		2182	-18%
2001	403	396	486	234		445		1964	-10%
2002	459	407	649	477		538		2530	29%
2003	545	581	993	738		647		3504	38%
2004	742	807	1331	963		948		4791	37%
2005	909	932	1798	856		1254		5749	4%
2006	1156		2372			1386	2200	7114	7%
2007	1481		3329			1794	2611	9215	6%
2008	1796		3806			2245	3185	11032	2%
2009	1935		4074			2447	3346	11802	5%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/index>

Ek 3: Tablo 8: Kar Ve Zarara Katılma Hesaplarının İşleyişine Dair Örnek

Katılım bankalarının Kâr ve Zarara Katılma Oranı
Hesap Sahibinin Kâr ve Zarara Katılma Oranı

20%
80%

Günler	İşlemler 1.000 YTL	Aktifler Tutarı 1.000 YTL	Yatırılan (+) ve Çekilen (-) 1.000 YTL	Şahsi Hesap Durumları 1.000 YTL	Hesap Değeri	Birim Değeri	Birim Hesap Değeri 1.000 YTL
1. Gün	Hesap sahipleri, "A", "B" ve "C" tarafından Katılma hesabı fonuna yatırılan tutar	10.000 YTL	A. 1.000 B. 4.950 C. 4.050	A. 1.000 B. 4.950 C. 4.050	10,0 49,5 40,5	100 100 100	1.000 4.950 4.050
TOPLAM		10.000	10.000	10.000	100,0	100	10.000
2. Gün	Yatırılan tutarların işletilmesinden doğan Fon kârı: Fon kârının katılım bankası payına düşen kısmı (%20): Fon kârının, ortakların hesabına işlenecek bakiyesi:	6.250 YTL 1.250 YTL 5.000 YTL	A. B. C.	A. 1.000 B. 4.950 C. 4.050	10,0 49,5 40,5	150 150 150	1.500 7.425 6.075
TOPLAM		15.000	0	10.000	100,0	150	15.000
3. Gün	Hesap sahibi "D" tarafından yatırılan:	3.000 YTL	A. B. C. D.	A. 1.000 B. 4.950 C. 4.050 D. 3.000	10,0 49,5 40,5 20,0	150 150 150 150	1.500 7.425 6.075 3.000
TOPLAM		18.000	3.000	13.000	120,0	150	18.000
4. Gün	Yatırılan tutarların işletilmesinden doğan Fon kârı: Fon kârının katılım bankası payına düşen kısmı (%20): Fon kârının, ortakların hesabına işlenecek bakiyesi:	3.000 YTL 600 YTL 2.400 YTL	A. B. C. D.	A. 1.000 B. 4.950 C. 4.050 D. 3.000	10,0 49,5 40,5 20,0	170 170 170 170	1.700 8.415 6.885 3.400
TOPLAM		20.400	0	13.000	120,0	170	20.400
5. Gün	Hesap sahibi "C" tarafından vade sonunda çekilen tutar:	2.040 YTL	A. B. C. D.	A. 1.000 B. 4.950 C. -2.040 D. 3.000	10,0 49,5 28,5 20,0	170 170 170 170	1.700 8.415 4.845 3.400
TOPLAM		18.360	-2.040	10.960	108,0	170	18.360
6. Gün	Yatırılan tutarların işletilmesinden doğan Fon Zararı: Fon zararının katılım bankası payına düşen kısmı (%20): Fon zararının, ortakların hesabına işlenecek bakiyesi:	675 YTL 135 YTL 540 YTL	A. B. C. D.	A. 1.000 B. 4.950 C. 2.010 D. 3.000	10,0 49,5 28,5 20,0	165 165 165 165	1.650 8.168 4.703 3.300
TOPLAM		17.820	0	10.960	108,0	165	17.820

Kaynak: 01.11.2006 tarih 26333 sayılı Mevduat ve Katılım Fonu Kabulü Usul ve Esasları Hakkındaki BDDK yönetmeliği

Ek 4: Tablo 10: Şubeler Cari Kar Oranı

FİKS ŞUBELER CARİ ORANLARI		
	TÜRK LİRASI	
Vade (Ay)	Mevduat Spreadi	Kredi
1	1.90	9.50
1-3	1.95	9.50
3-6	1.95	9.75
6-12	2.00	9.75
12 Ay ve Üzeri	2.00	11.00
	ABD DOLARI	
Vade (Ay)	Mevduat Spreadi	Kredi
1	1.90	3.50
1-3	1.95	3.50
3-6	1.95	3.75
6-12	2.00	4.00
12 Ay ve Üzeri	2.00	5.00
	EURO	
Vade (Ay)	Mevduat Spreadi	Kredi
1	1.90	3.50
1-3	1.95	3.50
3-6	1.95	3.75
6-12	2.00	4.00
12 Ay ve Üzeri	2.00	4.70
HAVUZ ŞUBELER CARİ ORANLARI		
TÜRK LİRASI	9.00	
ABD DOLARI	3.50	
EURO	3.75	

Ek 5: Tablo: 11 Hazine Müdürlüğü Parametreleri Bilanço ve Gelir Tablosu

Hazine Müdürlüğü Parametreleri			
Kullandırılan fonlar için şubeler cari oranı	18,0%		
Vadeli mevduat için şubeler cari oranları		Spread	
	<i>1 grup</i>	16,0%	1,0%
	<i>2. grup</i>	16,8%	0,8%
	<i>3. grup</i>	17,1%	0,1%
	<i>Havuz şubeler cari oranı</i>	13,0%	
Yurtdışı murabaha kullandırım oranları	15,0%		
Personel başına işletme giderleri (yıllık)	38		
Personel sayısı	10		
Kişi başına ortalama personel gideri (yıllık)	42		

HAZINE MÜDÜRLÜĞÜ 31/12/2009 BİLANÇOSU

AKTİF (Bin YTL)		PASİF (Bin YTL)	
Kasa ve bankalar	36.415	<i>Yükümlülükler</i>	43.735
-Kasa ve vadesiz hesaplar	3.850	Cari hesaplar	0
-Kısa vadeli yurtdışı murabaha	32.565	Katılma hesapları	0
TCMB blokaajları	6.870	<i>1. grup</i>	0
Krediler	0	<i>2. grup</i>	0
Gecikmiş alacaklar	0	<i>3. grup</i>	0
Gecikmiş alacak karşılıkları (-)	0	Diğer yabancı kaynaklar	0
Sabit kıymetler	250	Şubeler cari	43.735
Diğer aktifler	200	<i>Özkaynaklar</i>	0
Şubeler cari	0	Sermaye ve geçmiş yıllar k/z	0
		Dönem karı/(zararı)	0
TOPLAM AKTİFLER	43.735	TOPLAM PASİFLER	43.735
Gayrinakdi riskler	0	Gayrinakdi riskler	0
		<i>YD ilave murabaha</i>	
		<i>yapılabilecek</i>	0
		<i>Yabancı kaynak ihtiyacı</i>	0
			25.415

HAZİNE MÜDÜRLÜĞÜ 31/12/2009 KAR-ZARAR TABLOSU

Gelir/Gider Kalemleri (Bin YTL)	(Bin YTL)
Kar payı gelirleri	4.885
Sabitlenen şubeler cari gelirleri	18.000
Havuz şubeler cari gelirleri	0
Toplam Kar Payı Gelirleri	22.885
Kar payı giderleri	0
Sabitlenen şubeler cari giderleri	14.044
Havuz şubeler cari giderleri	7.636
Toplam Kar Payı Giderleri	21.680
Net kar Payı Gelirleri	1.205
Komisyon ve hizmet gelirleri	0
Kar Payı Dışı Giderler	
Personel giderleri	420
Kira giderleri	60
Amortisman giderleri	50
Şüpheli alacak giderleri	0
İşletme giderleri	380
Tolam Kar Payı Dışı Giderler	910
Toplam Şube Kar/(Zararı)	295

Ek 6: Tablo 12: A Şubesi Parametreleri Bilanço Ve Gelir Tablosu

A Şubesi Parametreleri		
Ankes	5,0%	Kasa ve Bankaların Cari hesaplara oranı Brüt gecikmiş alacakların krediler içindeki oranı
Brüt gecikmiş alacak oranı	3,0%	
Fon kullandırım oranı	20,0%	Yıllık fon kullandırım oranı
Nakdi kredi komisyon oranı	1,0%	
Gayrinakdi kredi komisyon oranı	0,9%	
Banko hizmetleri komisyon oranı	1,5%	Ortalama cari hesapların % si olarak
Personel başına işletme giderleri (yıllık)	30	
Personel sayısı	9	
Kişi başına ortalama personel gideri (yıllık)	36	

ŞUBE A 31/12/2009 BİLANÇOSU

AKTİF (Bin YTL)		PASİF (Bin YTL)	
Kasa ve bankalar	250	Yükümlülükler	36.000
TCMB blokajları	0	Cari hesaplar	5.000
Krediler	15.000	Katılma hesapları	30.000
Gecikmiş alacaklar	464	<i>1. grup</i>	<i>10.000</i>
Gecikmiş alacak karşılıkları (-)	-232	<i>2. grup</i>	<i>15.000</i>
Sabit kıymetler	200	<i>3. grup</i>	<i>5.000</i>
Diğer aktifler	70	Diğer pasifler	1.000
Şubeler cari	20.248	Şubeler cari	0
		Özkaynaklar	0
		Sermaye ve geçmiş yıllar k/z	0
		Dönem kar/(zararı)	
TOPLAM AKTİFLER	36.000	TOPLAM PASİFLER	36.000
Gayrinakdi riskler	9.000	Gayrinakdi riskler	9.000

ŞUBE A 31/12/2009 KAR-ZARAR TABLOSU

Gelir/Gider Kalemleri (Bin YTL)	(Bin YTL)
Kar payı gelirleri	3.000
Sabitlenen şubeler cari gelirleri	4.965
Havuz şubeler cari gelirleri	682
Toplam Kar Payı Gelirleri	8.647
Kar payı giderleri	4.750
Sabitlenen şubeler cari giderleri	2.700
Havuz şubeler cari giderleri	0
Toplam Kar Payı Giderleri	7.450
Net kar Payı Gelirleri	1.197
Komisyon ve hizmet gelirleri	306
Kar Payı Dışı Giderler	
Personel giderleri	324
Kira giderleri	72
Amortisman giderleri	40
Şüpheli alacak giderleri	225
İşletme giderleri	270
Tolam Kar Payı Dışı Giderler	931
Toplam Şube Kar/(Zararı)	572

Ek 7: Tablo 13: B Şubesi Parametreleri Bilanço Ve Gelir Tablosu

B Şubesi Parametreleri		
Ankes	5,0%	Kasa ve Bankaların Cari hesaplara oranı
Brüt gecikmiş alacak oranı	3,0%	Brüt gecikmiş alacakların krediler içindeki oranı
Fon kullandırım oranı	20,0%	Yıllık fon kullandırım oranı
Nakdi kredi komisyon oranı	1,2%	
Gayrinakdi kredi komisyon oranı	1,0%	
Banko hizmetleri komisyon oranı	1,8%	Ortalama cari hesapların % si olarak
Personel başına işletme giderleri (yıllık)	35	
Personel sayısı	14	
Kişi başına ortalama personel gideri (yıllık)	35	

ŞUBE B 31/12/2009 BİLANÇOSU

AKTİF (Bin YTL)		PASİF (Bin YTL)	
Kasa ve bankalar	1.000	<i>Yükümlülükler</i>	87.913
TCMB blokajları	0	Cari hesaplar	20.000
Krediler	85.000	Katılma hesapları	55.000
Gecikmiş alacaklar	2.627	<i>1. grup</i>	<i>25.000</i>
Gecikmiş alacak karşılıkları (-)	-1.313	<i>2. grup</i>	<i>12.000</i>
Sabit kıymetler	500	<i>3. grup</i>	<i>18.000</i>
Diğer aktifler	100	Diğer pasifler	3.500
Şubeler cari	0	Şubeler cari	9.413
		<i>Özkaynaklar</i>	0
		Sermaye ve geçmiş yıllar k/z	0
		Dönem karı/(zararı)	
TOPLAM AKTİFLER	87.913	TOPLAM PASİFLER	87.913
Gayrinakdi riskler	25.000	Gayrinakdi riskler	25.000

ŞUBE B 31/12/2009 KAR-ZARAR TABLOSU

Gelir/Gider Kalemleri (Bin YTL)	(Bin YTL)
Kar payı gelirleri	17.000
Sabitlenen şubeler cari gelirleri	9.079
Havuz şubeler cari gelirleri	2.676
Toplam Kar Payı Gelirleri	28.755
Kar payı giderleri	8.730
Sabitlenen şubeler cari giderleri	15.300
Havuz şubeler cari giderleri	0
Toplam Kar Payı Giderleri	24.030
Net kar Payı Gelirleri	4.725
Komisyon ve hizmet gelirleri	1.630
Kar Payı Dışı Giderler	
Personel giderleri	487
Kira giderleri	120
Amortisman giderleri	100
Şüpheli alacak giderleri	1.275
İşletme giderleri	490
Tolam Kar Payı Dışı Giderler	2.472
Toplam Şube Kar/(Zararı)	3.883

Ek 8: Tablo 14: Genel Müdürlük Parametreleri Bilanço Ve Gelir Tablosu

Genel Müdürlük Parametreleri

Personel başına işletme giderleri (yıllık)	40
Personel sayısı	20
Kişi başına ortalama personel gideri (yıllık)	38

GENEL MÜDÜRLÜK 31/12/2009 BİLANÇOSU

AKTİF (Bin YTL)		PASİF (Bin YTL)	
Kasa ve bankalar	0	<i>Yükümlülükler</i>	0
TCMB blokajları	0	Cari hesaplar	0
Krediler	0	Katılma hesapları	0
Gecikmiş alacaklar	0	<i>1. grup</i>	0
Gecikmiş alacak karşılıkları (-)	0	<i>2. grup</i>	0
Sabit kıymetler	6.500	<i>3. grup</i>	0
Diğer aktifler	6.688	Diğer pasifler	0
Şubeler cari	32.900	Şubeler cari	0
		<i>Özkaynaklar</i>	46.088
		Sermaye ve geçmiş	
		yıllar k/z	40.000
		Dönem karı/(zararı)	6.088
		TOPLAM	
TOPLAM AKTİFLER	46.088	PASİFLER	46.088
<i>Gayrinakdi riskler</i>	0	<i>Gayrinakdi riskler</i>	0

GENEL MÜDÜRLÜK 31/12/2009 KAR-ZARAR TABLOSU

Gelir/Gider Kalemleri (Bin YTL)	(Bin YTL)
Kar payı gelirleri	0
Sabitlenen şubeler cari gelirleri	0
Havuz şubeler cari gelirleri	4.277
Toplam Kar Payı Gelirleri	4.277
Kar payı giderleri	0
Sabitlenen şubeler cari giderleri	0
Havuz şubeler cari giderleri	0
Toplam Kar Payı Giderleri	0
Net kar Payı Gelirleri	4.277
Komisyon ve hizmet gelirleri	0
Kar Payı Dışı Giderler	
Personel giderleri	768
Kira giderleri	72
Amortisman giderleri	1.300
Şüpheli alacak giderleri	0
İşletme giderleri	800
Tolam Kar Payı Dışı Giderler	2.940
Toplam Şube Kar/(Zararı)	1.337

Ek 9: Tablo 15: Hazine, A Şubesi, B Şubesi ve Genel Müdürlük Toplamının Parametreleri, Bilanço Ve Gelir Tablosu;

Genel Parametreler			
Banka Likidite oranı	10,0%	Kasa ve Bankaların Cari hesaplara oranı	
Vadeli mevduata ödenen kar payı oranları			
	<i>1. grup</i>	15,0%	
	<i>2. grup</i>	16,0%	
	<i>3. grup</i>	17,0%	
TCMB Blokaj Oranı	6,0%	Yükümlülükler için TCMB'ye bloke edilecek oran	
Personel sayısı	53		
Kişi başına ortalama personel gideri (yıllık)	38		

TOPLAM ... 31/12/2009 BİLANÇOSU

AKTİF (Bin YTL)		PASİF (Bin YTL)		
Kasa ve bankalar	37.665	<i>Yükümlülükler</i>	167.648	
TCMB blokajları	6.870	Cari hesaplar	25.000	
Krediler	100.000	Katılma hesapları	85.000	
Gecikmiş alacaklar	3.090	<i>1. grup</i>	35.000	
Gecikmiş alacak karşılıkları (-)	-1.545	<i>2. grup</i>	27.000	
Sabit kıymetler	7.450	<i>3. grup</i>	23.000	
Diğer aktifler	7.058	Diğer pasifler	4.500	
Şubeler cari	53.148	Şubeler cari	53.148	0
		<i>Özkaynaklar</i>	46.088	
		Sermaye ve geçmiş yıllar k/z	40.000	
		Dönem kar/(zararı)	6.088	
TOPLAM AKTİFLER	213.736	TOPLAM PASİFLER	213.736	0
Gayrinakdi riskler	34.000	Gayrinakdi riskler	34.000	

TOPLAM. ... 31/12/2009 KAR-ZARAR TABLOSU

Gelir/Gider Kalemleri (Bin YTL)	(Bin YTL)
Kar payı gelirleri	24.885
Sabitlenen şubeler cari gelirleri	32.044
Havuz şubeler cari gelirleri	7.636
Toplam Kar Payı Gelirleri	64.564
Kar payı giderleri	13.480
Sabitlenen şubeler cari giderleri	32.044
Havuz şubeler cari giderleri	7.636
Toplam Kar Payı Giderleri	53.160
Net kar Payı Gelirleri	11.405

Komisyon ve hizmet gelirleri **1.936**

Kar Payı Dışı Giderler

Personel giderleri	1.999
Kira giderleri	324
Amortisman giderleri	1.490
Şüpheli alacak giderleri	1.500
İşletme giderleri	1.940
Tolam Kar Payı Dışı Giderler	7.253

Toplam Şube Kar/(Zararı) **6.088**